

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 34 | nummer 4 | december 2023

Nieuwsblad

700
leden

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter	Sam Janse	0183 - 76 90 71
	Paramasiebaan 7	4233 EX Ameide
Secretaris	Maks van Middelkoop	0183 - 60 25 08
	Lekdijk 18	4233 GD Ameide
Penningmeester	Corrie Middelkoop-den Oudsten	0183 - 60 15 85
	Aaksterveld 92	4233 GD Ameide
Vicevoorzitter	Jory Verwolf	06 - 19 07 87 08
	Paramasiebaan 4b	4233 EX Ameide
Leden:	Marjan van Dijk-Ruchti	0183 - 60 28 33
	Cees van Gelderen	0183 - 60 21 98
	Rinus de Groot	0183 - 60 28 74
	Dick Roodhorst	06 - 10 48 97 56
	Jolanda Vink-den Oudsten	06 - 19 63 19 44
	Teuny Zwakhals-van Bruggen	06 - 11 85 41 15
Beschermheer	dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide	
Erevoorzitter	Hans van den Heuvel	
Ereleden	Cees Broekman, Gert Groendendijk, Bram Provoost, Kees Rijnhout en Jetty Stasse	
Ledenadministratie	Marjan van Dijk-Ruchti	info@ameide-tienhoven.nl
Redactie Nieuwsblad	Cees van der Grijn	cvdgrijn2@gmail.com
	Hans van den Heuvel	hansheuvel2@planet.nl
	Sigrid Rog	ramborgrog@gmail.com
	Dick Roodhorst	dickroodhorst@gmail.com
	André Tukker	ajtukker1943@kpnmail.nl
Lezingen en excursies	Jory Verwolf	verwo360@planet.nl
Werkgroep Genealogie	Cees Broekman, Cees van der Grijn, Linda van der Lem en Georges de Wit	
Beeldbank	Truus Burggraaf	truusburggraaf@live.nl https://beeldbank.ameide-tienhoven.nl/

Contributie

De contributie bedraagt minimaal € 20,00 per jaar, over te maken op bankrekening-nummer NL42 RABO 0301 9522 48 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penning-meester van de vereniging.
Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud december 2023

3	Van de hoofdredactie
4	Van de voorzitter
4	Verenigingsnieus
8.	De Expositie 2023 Oranjefeesten in het verleden
9	Presentatie van het boek “Petrus Antonius de Hoon (1896-1980) kunstschilder en legende”
10	Het concert van het Koperkwintet van de Marinierskapel in de Hervormde kerk van Ameide
11	De Marinierskapel der Koninklijke Marine: Toen en nu...
12	Jan Monsuur en de expositie “Vrouwen van De Dijk”
14	Optocht 1963
14	De Groot’s Televisie Stichting Ameide
15	Gezonde haat / liefde verhouding met onze burens in Meerkerk
16	Wetenswaardigheden van de feestweek 1993 uit... Tienhoven
18	Bezoek neef Harold Magnusson
19	De grote brand in Tienhoven van 1947
24	Christelijk Gereformeerde kerk bestaat in 2023 100 jaar
31	Herinneringen aan meester van Rooijen
32	Een ontboezeming!
38	Nederland op zijn mooist
41	Sluis 650 jaar
48	Het Tienhovenseveer over de Lek

Afbeelding voorblad

Het was een natte Paardenmarkt op 12 oktober in Ameide, maar wel met een feestelijk randje voor onze vereniging. Want wij mochten het 700ste lid inschrijven. De gelukkige was Rochustine de Bruijn uit Ameide. Ze kreeg bij deze mijlpaal een mooie bos bloemen aangeboden door vice-voorzitter Jory Verwolf.

Van de hoofdredactie

Wat was het een fantastische feestweek!! Prachtig verlichte straten, een spetterende optocht, een door de historische vereniging samengestelde expositie over de Oranjeveesten in het verleden, een door de Oranjevereniging schitterend samengesteld programma, iedere dag activiteiten zowel in de feesttent als op andere plaatsen in Ameide en, niet te vergeten... heerlijk weer! Alle reden om dit Nieuwsblad, als bewaarexemplaar, voor een groot gedeelte te wijden aan dit vijfjaarlijkse feest, maar ook, we zijn immers een historische vereniging, aan de feestweken die in het verleden hebben plaatsgevonden.

Natuurlijk treft u een aantal vaste rubrieken aan, zoals de door de voorzitter beschreven gang van zaken binnen de vereniging en de reacties van de lezers. En het aantal reacties neemt alleen maar toe, dat geeft aan dat het blad goed gelezen wordt, daar zijn we best een beetje trots op! De rubriek "In Ameide staat een huis" treft u weer in de volgende editie aan, daar zijn we echt niet mee gestopt.

De redactie is benaderd met het verzoek een artikel te wijden aan de levensloop van meester Van Rooijen. Hans van den Heuvel heeft bij hem in de klas gezeten en gaat dit artikel schrijven. Heeft u interessante documentatie- en (of) fotomateriaal over meester Van Rooijen, neem dan contact met hem op, zijn email adres is hansheuvel2@planet.nl.

Op de achterkant van ons blad wordt u uitgenodigd voor een lezing op 20 februari 2024 met als onderwerp: Watersnood 1953; ramp en realiteit. De datum kunt u alvast in de agenda noteren.

Hans van den Heuvel, Cees van der Grijn (Jacobuszoon) en André Tukker hebben een prachtig boekwerkje samengesteld over kunstschilder Petrus Antonius (Piet) de Hoon met afbeeldingen van diens olieverschilderijen, aquarellen en tekeningen. Dit boekwerkje heeft een gelimiteerde opgave. Er zijn nog exemplaren beschikbaar. Mocht u interesse hebben, graag contact opnemen met Hans van den Heuvel. Het boekwerkje werd tijdens de opening van de expositie over de feestweken in het verleden gepresenteerd, een verslag van de opening treft u aan.

De feestweek in 1963: een door Nel de Ruijter ingezonden artikel over de optocht in 1963 met als titel "De Groot's Televisie Stichting Ameide".

Hans van den Heuvel schrijft over het concert van het koperkwintet van de Marinierskapel in de Hervormde Kerk van Ameide. Hij heeft er ook aan bijgedragen om dit concert tijdens de feestweek mogelijk te maken en heeft een bijzondere affiniteit met de Marinierskapel. Alle reden voor hem om ook een artikel te schrijven over het "Toen en Nu" van deze kapel.

Dick Roodhorst heeft Jan Monsuur geïnterviewd. Jan heeft van achttien "dijkbewoonsters" tweeëntwintig

portretschilderijen gemaakt en deze schilderijen tijdens de feestweek met als titel "Vrouwen van De Dijk" geëxposeerd.

In de laatstverschenen Wegwijzer (maart 1985), dit blad zullen de oudere lezers zich ongetwijfeld herinneren, staat een boeiend artikel van Jo Verheij over Ameide Lichtstad 1983. Dit feest werd aan de vooravond van de eerste gemeentelijke herindeling gehouden en dat heeft de gemoederen behoorlijk beziggehouden.

En dat Tienhoven in het verleden heel actief is geweest blijkt wel uit een gesprek met Jan Lakerveld. Jan heeft veel informatie van vroegere feestweken verzameld. De wetenswaardigheden van de feestweek 1993, waarin de Tienhovense pont een belangrijke plaats inneemt, geven een onverwacht beeld van wat daar allemaal heeft plaatsgevonden.

De Tienhovense pont geeft een mooi bruggetje naar de andere artikelen in dit nummer. Ben Remie heeft een uiteenzetting over het Tienhovense veer en het recht van de overzetveren geschreven.

Hans van den Heuvel schrijft onder de titel "Nederland op zijn Mooist" over topografische etsen en tekeningen in het vorig jaar uitgegeven boek "Nederland op zijn mooist. De achttiende-eeuwse Republiek in kaart en beeld". In dit boek komen ook Ameide en Tienhoven voor.

Dit jaar bestaat de Christelijk Gereformeerde Kerk 100 jaar. Ds. M. van der Sluys heeft een artikel geschreven over meester Andries van Dieren, onderwijzer in Ameide en de man die in 1923 leiding gaf aan het ontstaan van dit kerkgenootschap. En soms zijn er van die leuke verrassingen. Wie zal Willem Bernardus Buitenhuis kennen? Hij heeft in zijn prille jeugd in Ameide op de Hogewaard gewoond en heeft daar een bijzonder interessant verhaal over geschreven.

Sluis bestaat dit jaar 650 jaar. Voor Maks van Middelkoop een mooie aanleiding om de geschiedenis van dit buurtschap onder de loop te nemen.

Veel leesplezier!
Sigrid en Dick

▲ Allegorische optocht Feestweek 2023: de onbetwiste winnaar van de 1e prijs. Sfeervol beeld uit een vervlogen tijd...

Van de voorzitter

We hebben als vereniging intensieve maanden achter de rug, waarin door bestuur en vrijwilligers erg veel werk verzet is. Maar met mooie resultaten. Zo was er in de feestweek de tentoonstelling over de Termeise en Tienhovense Oranjefeesten. Ik schrijf daar nog een apart stuk in dit blad over en ik kan het hier dus kort houden. Dan hadden we op 9 september de Open Monumentendag. Die hebben we bescheiden gehouden omdat deze dag in de feestweek viel, maar het stadhuis was wel open. In de loop van de dag kwamen er regelmatig bezoekers, zowel van binnen als van buiten Ameide en Tienhoven. Onze burgemeester Sjors Fröhlich en zijn partner vereerden ons ook nog met een bezoek.

En dan was er de Paardenmarkt. Een beetje verregend, maar toch een mooie dag want we konden ons zevenhonderdste lid inschrijven. We hadden door de corona-epidemie wat mindere jaren achter de rug, maar sinds de vorige Paardenmarkt zaten we weer in de lift. En nu dus de grens van de 700 gepasseerd. De gelukkige was Rochustine de Bruijn uit Ameide en vicevoorzitter Jory Verwolf overhandigde haar een mooie bos bloemen. In april 2016 werd het zeshonderdste lid ingeschreven en dat maakt het niet onmogelijk dat we in 2030 bij de 800 zitten. De bestuursleden zijn op het gebied van ledenwerving wel actief. Als er een nieuwe straat of een nieuw buurtje wordt opgeleverd, nodigen we de bewoners persoonlijk uit om lid te worden. En dat levert wel wat op.

Nu ik dit schrijf ligt de najaarslezing nog vóór me: 14 november. En als u dit leest ligt hij al weer achter ons. Ik kan er dus weinig over zeggen, maar ik kom er in het volgende nummer wel op terug. De voorjaarslezing kan ik alvast aankondigen. Die vindt plaats op 20 februari. Over het water in de Alblasserwaard. Altijd in beweging, altijd boeiend. Op de achterpagina vindt u daarover meer informatie. Op 16 december hebben we de jaarlijkse bijeenkomst met de vrijwilligers. Of u dit nummer dan al op de deurmat hebt gekregen is nog niet zeker. Ik kom nog wel op de bijeenkomst terug. Al onze zeer gewaardeerde vrijwilligers krijgen een persoonlijke uitnodiging.

Een mooie ervaring wil ik nog met u delen. Ik werd op 17 oktober opgebeld door de heer Nico van Putte, de oudste zoon van de onder ons bekende dokter Van Putte. Hij zei dat hij het zeer waardeerde dat het graf van zijn vader zo mooi was opgeknapt. Ik hoorde van hem dat hij nog twee broers in leven heeft en ik begreep ook dat het Termeise verleden van de familie nog zeer bij hem leeft. Ik heb tegen hem gezegd dat de Termeise bevolking en zeker ook de Historische Vereniging dit gebaar zag als een verplichting en een ereschuld tegenover een man die zijn leven heeft gegeven voor zijn medemens.

Een hartelijke felicitatie gaat naar de zustervereniging in Lexmond en Hei- en Boeicop. Ze vierde haar vijftienvigjarige jubileum. Eerst met een presentatie in

de Hervormde Kerk: 'Storm in de kerk' en daarna met een receptie in het Historium, het 'clubgebouw' van de vereniging, en 's avonds nog met een feestelijke bijeenkomst voor de leden. De voorzitter en de secretaris hebben de HVAT vertegenwoordigd. We wensen onze zuster groei en bloei toe.

Sam Janse

VERENIGINGSNIEUWS

Reacties van lezers

1. Ons lid Riek Grijm-Schouten uit Ameide heeft enkele kanttekeningen gemaakt bij het overzicht van "ambachten, beroepen en andere bedrijvigheden in Ameide en Tienhoven in het jaar 1973", dat werd gepubliceerd in de editie 2023-II van het overigens door haar "zeer gewaardeerde Nieuwsblad". Er wordt in dit overzicht namelijk niet vermeld dat zij van 1973 tot 2000 als fysiotherapeute in het pand Hazelaarlaan 25 was gevestigd en in die hoedanigheid in Ameide pioniersarbeid heeft verricht. De redactie maakt hier uiteraard gaarne gewag van.

2. Gerrit van der Grijn heeft niet alleen het in de vorige editie gepubliceerde artikel geschreven over het door zijn vader behaalde diploma van "den Algemeenen Landbouwcursus Ameide", maar ook gereageerd op het in de voorvorige editie gepubliceerde artikel van Hans van den Heuvel over geschiedenis van de militaire muziek. Het staat hem namelijk nog levendig voor de geest dat de Koninklijke Militaire Kapel (KMK) lang geleden "een optreden heeft verzorgd in de Slotbogerd", de in de jaren zestig gerooide kersenboomgaard achter Slot Herlaer op de Hogewaard in Tienhoven, omdat "hij daar zelf bij was". Hij kan zich ook nog goed herinneren dat de kapel bij die gelegenheid onder leiding stond van Peter (Peet) van Bruggen.

Om het geheugen wat op te frissen: de op 17 maart 1921 in Tienhoven geboren en op 7 december 1991 in Assen overleden Peter van Bruggen was in zijn jeugd lid van de christelijke muziekvereniging "Crescendo", waarvan de geschiedenis uitgebreid wordt beschreven in de vorige editie van dit blad. Nadat hij als dienstplichtige onder de wapenen was geroepen in de Chassékazerne te Breda en ingedeeld bij het Trompetterkorps der Artillerie, maakte hij bij de Koninklijke Landmacht carrière in de sector militaire muziek.

Gerrit maakt er in zijn bericht aan de redactie verder melding van er, ook via het Internet, niet in te zijn geslaagd te achterhalen op welke datum het concert in de kersenboomgaard plaatsvond. Hetzelfde geldt voor de organisatie van het evenement, al vermoedt hij dat het bestuur van "Crescendo" of van de Oran-

jevereniging “Beatrix” daarmee belast moet zijn geweest.

Het bericht van ons lid uit Leerdam bracht Hans van den Heuvel ertoe een snelle zoekslag te maken in enkele oude archieven, maar ook dat leverde niets op. Het lijkt hem echter waarschijnlijk dat Peter van Bruggen aan het eind van de jaren vijftig of in het begin van de jaren zestig in zijn geboorteplaats voor de KMK heeft gestaan, toen hij daaraan als kapelmeester was verbonden, in de eerste jaren in de rang van eerste luitenant en later als kapitein. Majoor Anne Posthumus (1924 – Ternaard - 2004) was in die periode directeur van de kapel.

De kroon op de carrière van de oud-inwoner van Tienhoven was de benoeming tot majoor-directeur van de Johan Willem Frisokapel (JWFK) te Assen in 1964 – een functie, die hij bekleedde tot 1973. Hij was als zodanig de opvolger van de legendarische kolonel Johannes Petrus (Joop) Laro (Breda, 1927 – Boppard am Rhein, 1992) en de voorganger van luitenant-kolonel Jan van Ossenbruggen (Wormerveer, 1939 – Hoorn, 2021), die beiden Inspecteur Militaire Muziek Krijgsmacht waren.

Bij zijn graaf- en spitwerk vond Hans van den Heuvel overigens een serie aantekeningen terug, die betrekking hebben op de in de loop gebleken belangstelling van de inwoners van Ameide en Tienhoven voor militaire muziek. Het gaat achtereenvolgens om:

- De mars van het Trompetterkorps der Artillerie door Ameide op 1 september 1973 ter gelegenheid van de in dat jaar gehouden Oranjefeesten;
- Het concert van de JWFK in het oude “Spant” op 6 oktober 1982 op uitnodiging van het bestuur van de Oranjevereniging “Beatrix”, bij welke gelegenheid de in 1973 gepensioneerde majoor-directeur Peter van Bruggen als gastdirigent optrad;
- Het concert van de KMK in het oude “Spant” op 3 september 1983 ter gelegenheid van de in dat jaar gehouden Oranjefeesten;
- Het optreden van het Fanfarekorps Koninklijke Landmacht bij de onthulling van het Herdenkingsmonument in Ameide op 4 mei 1999, en
- Het openluchtconcert van de JWFK op de Dam op 4 september 2003 ter gelegenheid van de in dat jaar gehouden Oranjefeesten.

Tenslotte herinnert Hans zich ook nog dat het Fanfarekorps Koninklijke Landmacht kort voor de eeuwwisseling de muzikale omlijsting heeft verzorgd bij een demonstratie van het Korps Rijdende Artillerie (de “Gele Ridders”) tijdens de “vanouds bekende jaarlijkse Paardenmarkt” in Ameide. Het is hem niet gelukt om te weten te komen op welke “tweede donderdag in de maand oktober” de demonstratie plaatsvond. Wellicht kan het bestuur van de Stichting Paardenmarkt Ameide hier uitkomst bieden.

3. Ons immer actieve lid Ben Remie uit Nieuwegein heeft de redactie voorzien van een aanvulling op het in de vorige editie gepubliceerde artikel van Hans van den Heuvel over de geschiedenis van de blaas-

muziek in Ameide en Tienhoven, dat hij “met plezier” heeft gelezen.

Het gaat om de hieronder weergegeven, aan zeer oude edities van “De Schoonhovensche Courant. Nieuwsblad voor Zuid-Holland en Utrecht” ontleende gegevens, die op enkele plaatsen van een korte toelichting zijn voorzien.

Bij de oprichting van de “Unie” op 19 september 1898 werd Willem George Degenhardt, hoofd van de Openbare Lagere School in Ameide, “president” (= voorzitter van het bestuur) van de vereniging. Hij wordt in een krantenbericht van 1 juli 1901 nog als zodanig vermeld. De eerste voorzitter van de “Unie” overleed op 21 februari 1911 in Amsterdam.

In de kolommen van de “Schoonhovensche Courant” van 5 juli 1906 passeert Gerrit Bouter Jzn. de revue als voorzitter van de oudste muziekvereniging van Ameide. Hij werd in die functie herkozen op 25 januari 1907 en 9 januari 1911. Bouter was de plaatselijke loodgieter. Zijn bedrijf werd overgenomen door een van zijn drie zoons, Teunis Adrianus (Teun) Bouter, wiens bedrijf in de toenmalige Franschestraat was gevestigd. De anderen waren Herre Bouter, die electricien was, en Toon Bouter, die samen met Piet de Groot pal tegenover de aanlegplaats van de raderboten van de “Stoombootrederij op de Lek” aan de binnenkant van de Lekdijk het Garagebedrijf Bouter & De Groot exploiteerde.

De opvolger van Gerrit Bouter, Cornelis Nugteren (het tussenvoegsel “van” was weggefallen), trad aan op 31 januari 1913. Hij bleef voorzitter, totdat hij op 9 maart 1920 in de leeftijd van zestig jaar overleed. De volgende voorzitter was Cornelis (Cees) van Gelderen, die in de “Schoonhovense Courant” van 30 april 1958 nog als erevoorzitter wordt vermeld. Tot slot ontruikt Ben Remie aan de vergetelheid dat burgemeester Hendrik (Henry) van Eeten van Ameide en Tienhoven tot aan zijn overlijden op 21 augustus 1924 erevoorzitter van de “Unie” was.¹

1 Zie de editie 2013-I van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven.

▲ Een foto van het Fanfare-corps “UNIE”, AMEIDE, gedagtekend 25 september 1909, Uitgave van G. BOUTER.

Het onverdroten graaf- en spitwerk van Ben Remie in zijn immense collectie oude “couranten” heeft een tweede artikel over de geschiedenis van de “Unie” opgeleverd, waarvan de tekst ontleend is aan de op 23 september 1933 gepubliceerde editie van “De Leerdammer”. Dit blad werd in de periode van 1891 tot 1941 verspreid in Leerdam en omstreken. Van 1921 tot 1925 waren er twee edities, een Gelderse en een Zuid-Hollandse. In 1941 ging “De Leerdammer” op in “De Gecombineerde” (Geldersche en Zuid-Hollandsche Bladen).

De tekst van het krantenartikel is hieronder letterlijk weergegeven:

AMEIDE

Dinsdag j. l. werd in de zaal van den heer Joh. de Jong, alhier, het 35-jarig bestaan gevierd van de Fanfareveren. “Unie”. De zaal was schitterend versierd. Tientallen bloemstukken van verschillende vereenigingen stonden in de zaal. Om 8 uur opende de voorz. van “Unie” het feest en gaf met korte trekken het tot stand komen van genoemde vereeniging. Het was ongeveer in het jaar 1895, dat de heer G.J. Langerak bij den heer G. J. de Jong kwam met het voorstel: “wij willen graag een muziekveren. oprichten”. De Jong stemde toe, we gingen direct op stap, maar er was toen niet veel animo vooral om aan de duiten te komen, dus het was weer gauw van de baan. Maar in 1898 werden we hier in Ameide opgevroomd door de Fanfareveren. van Leerdam tijdens de Krooningsfeesten.² Toen dat voorbij was, kwam weer de heer Langerak bij genoemde heer De Jong, met het voorstel wederom te probeeren een muziekveren. op te richten en eindelijk, 19 september 1898, werd de vereen. opgericht en genaamd “Unie”, aanvankelijk met 12 leden, als voorzitter de heer W. G. Degenhardt en als directeur de heer M. v. Bonzel, waar wij toen goede leiding aan hadden. De heer Van Bonzel is ongeveer vier jaar dirigent geweest en ging toen Ameide verlaten. Daarna kreeg de “Unie” de heer Frommelt als dirigent. Deze dirigent bleek niet zoo te zijn als de heer Van Bonzel, waardoor “Unie” toen meer achteruit dan vooruitging. Toen getroostte de Eere-Voorz., de heer H. v. Eeten³, zich de moeite de “Unie” aan een anderen dirigent te helpen, en dit werd de heer Ch. de la Rosière. Met dezen dirigent werd na eenige studie besloten, naar een concours te gaan in Schoonhoven, waar de “Unie” een eersten prijs behaalde in de derde afdeeling. Dit was in 1904.

In 1905 het tweede concours te Capelle aan den IJssel, wat niet zoo voorspoedig ging als het eerste. Hier behaalde men een tweeden prijs in den tweeden afdeeling.

In 1906 ging men naar een concours in Alblasserdam, waar men een niet behaalde.

In 1907 naar het concours te Bolnes, waar men een eerste prijs met lof der jury behaalde in de tweede afd. Men ging nog in ditzelfde jaar naar een concours te Zeist en kwam met een eersten - en een eereprijs uit den strijd.

In 1908 naar Bergambacht, eerste afd. tweeden prijs. Ook naar Lekkerkerk, eerste afd. tweeden prijs.

In 1909 naar Rotterdam, eerste afd. eersten prijs.

1910 Meerkerk, afd. uitmuntendheid, tweeden prijs.

1911 Utrecht, afd. uitmuntendheid, tweeden prijs. Toen volgde de mobilisatie.

In 1918 ging men weer naar een concours in Langerak, en wel in de 2e afd., waar men den 1^{en} prijs behaalde. In dat jaar ging ook de dirigent De la Rosière heen, waar de vereen. Een strop aan had, daar genoemde heer een flink dirigent van de vereen. was. Toen kreeg men als dirigent de heer B. A. Hoon, die tot nu toe als dirigent functioneert. Met dezen heer Hoon zijn vele successen behaald, als volgt:

1920 Ammerstol, eerste afd., 1e prijs;

1920 Lekkerkerk, eerste afd., 1^e prijs;

1921 Gouda, afd. uitmuntendheid, 1^e prijs;

1922 De Bilt, afd. uitmuntendheid, 1^e prijs;

1923 Doorn, eere-afd., 1^e prijs;

1924 Gorinchem, eere-afd., 1^e prijs;

1925 De Bilt, eere-afd., tweede prijs;

1925 Schoonhoven, eere-afd., eerste- en eere-prijs;

1926 Wassenaar, eere-afd., 1^e prijs met lof;

1927 Austerlitz, eere-afd., 1^e prijs met hoogste aantal punten;

1929 Alphen aan den Rijn, eere-afd., 1^e prijs;

1931 Utrecht, eere-afd., 1^e prijs, en

1933 Bilthoven, eere-afd., 1^e prijs met lof.

Bij concoursen werden de deelnemende afdelingen “van hoog naar laag” als volgt ingedeeld:

- Superieure of Vaandelafdeling
- Ere-afdeling
- Afdeling Uitmuntend
- Eerste Afdeling
- Tweede Afdeling
- Derde Afdeling

² Met de “Krooningsfeesten” worden de festiviteiten bedoeld, waarmee de inhuldiging van Koningin Wilhelmina (1880-1962) in 1898 op tal van plaatsen in ons land gepaard ging.

³ Hendrik (Henry) van Eeten (1865 - 1924) was de jongste van de vijf kinderen van Johannes Christoffel van Eeten en Johanna Begram. Hij was van 1900 tot zijn overlijden burgemeester van Ameide en Tienhoven.

Tot zover het openingswoord. Verder werden er eenige nummers ten beste gegeven, door de Fanfarevereniging. "Excelsior" te Lexmond, Zangvereniging. "Zanglust", Ameide, en Mandolineclub "Kunst na Arbeid", die uitgenodigd waren. Met een gezellig bal, dat tot laat in den avond duurde, werd dit jubileumfeest besloten.

4. Van de heer Cees Smits uit Leerdam ontving de redactie begin oktober van dit jaar het volgende bericht plus de daarbij behorende foto:

"Tijdens mijn vakantie las ik in "Het Kontakt" het artikel over kunstschilder Piet de Hoon. Ik vind het grappig dat daarin staat dat hij zelden portretten schilderde.

Op 9 februari 1977 stond ik namelijk als twintigjarige jongen na een sollicitatiegesprek in Dordrecht te wachten op de trein naar Leerdam. Naast mij stond een mijnheer, die mij vroeg of ik misschien zijn fiets in de trein wilde tillen.

Ik heb dat gedaan en toen hij vervolgens in de coupé naast me kwam zitten, vroeg hij mij of hij een tekening van mij mocht maken. Het resultaat ziet u hieronder".

5. Saskia van Noortwijk uit Ameide heeft ons deze mooie foto gestuurd. Wie van onze lezers weet waarom deze mensen zich verzameld hebben op de Voorstraat? We horen het graag!

▲ Cees Smits getekend door Piet de Hoon.

▲ De Voorstraat – wat is hier aan de hand?

De Expositie 2023

Oranjefeesten in het verleden

Van de Voorzitter

In de vijfjaarlijkse feestweek (2-9 september) hadden we weer een mooie tentoonstelling in de Sionkerk. Op grote panelen werd de geschiedenis van de Oranjefeesten in ons dorp verduidelijkt en met een groot aantal foto's geïllustreerd. De Oranjefeesten gaan terug tot de 19^e eeuw. Nederland was een koninkrijk geworden, maar de drie Willems die achtereenvolgens regeerden waren niet altijd zo populair. De Oranjeliefde moest nog wat aangewakkerd en aangeleerd worden. Het lukte de vrouwen die daarna kwamen beter om de liefde van het volk te winnen: Emma als regentes, Wilhelmina, Juliana en Beatrix als vorstinnen. Overal in ons land werden Oranjeverenigingen opgericht. En Oranjefeesten gevierd. Ook in Ameide. De eerste keer was in 1948, kort na de oorlog dus. Op één van de foto's kun je nog zien hoe de arrestatie van landverraders werd nagespeeld.

Het bekijken van de foto's was voor velen een feest der herkenning. Vrijwel alle bezoekers zagen wel familieleden of oude be-

kenden. Soms ontstonden er heftige discussies of de figuur op de foto nou Piet van Arie of Jan van Gijs was. Dat soort geanimeerde onenigheid.

De foto's toonden de ontwikkelingen van onze samenleving. Je kan het zien aan de kleding van de mensen toen, aan de auto's en de fietsen. De dijk en de loswal zijn veranderd. Bij de huizen is het soms moeilijk om ze te herkennen. Dat is geschiedenis en daarvoor bestaan we als historische vereniging: het verleden in beeld en geschrift bewaren omdat we pas vanuit het verleden kunnen begrijpen hoe we geworden zijn wat en wie we zijn.

Aan het resultaat zie je nooit zo makkelijk de voorbereidingen af. Maar ik kan u verzekeren dat het punt Expositie 2023 al in augustus 2021 op de agenda van de bestuursvergadering stond. En daarna regelmatig is teruggekeerd. Vanuit het bestuur hebben, Rinus de

Groot, Sigrid Rog en Teuny Zwakhals de kar getrokken. Samen met vele vrijwilligers, van wie ik noem Cees van der Grijn (Jacobuszoon), Anja van der Grijn, Marijke van Zessen, Han van Toor en Cees van Gelderen. En in het bijzonder wil ik bedanken de mensen, van wie ik de namen niet genoemd heb, omdat ik uit ervaring weet dat je altijd mensen vergeet. Het was in de weken voorafgaande aan de expositie hard werken. De geselecteerde foto's moesten op de grote panelen komen en zo iets vraagt meer aandacht, vaardigheid en tijd dan je als bezoeker zou vermoeden. Hartelijk dank, allen die hebben meegewerkt aan dit resultaat.

Het duurt nog even, maar over een poosje gaan we weer nadenken over een nieuw thema voor een nieuwe expositie. Ik heb begrepen dat er bij de bestuursleden al wat aan het broeden is.

Sam Janse

▲ Op vrijdag 8 september brachten bewoners van Open Vensters een bezoek aan de expositie.

Presentatie van het boek

"Petrus Antonius de Hoon (1896-1980) kunstschilder en legende"

Ze zijn inmiddels samen 176 jaar oud, maar nog recht van lijf en leden, Klaas van Oort en Hans van den Heuvel. De geboren en getogen Ameidenaren stonden op dinsdag 6 september van dit jaar in het begin van de avond in de Gereformeerde Sionkerk in hun geboorteplaats met zichtbaar genoeg in het middelpunt van de belangstelling bij de presentatie van het fotoboek "Petrus Antonius de Hoon (1896-1980), kunstschilder en legende". Klaas (94), de oudste van de twee, nam het eerste exemplaar in ontvangst uit handen van Hans (82), die er samen met twee mederedacteurs van het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, Cees van der Grijn Jacobuszoon en André Tukker, voor zorgde dat het boek er kwam.

Dat het eerste exemplaar van het fotoboek voor Klaas van Oort bestemd was, verbaasde niemand. De "eerste en enige ereburger van Zederik" neemt in de lokale gemeenschap vanwege zijn uitzonderlijke verdiensten op politiek-maatschappelijk gebied immers een unieke positie in. Zo was hij ruim veertig (!) jaar raadslid, eerst in Ameide en later in Zederik, en in de eerste gemeente veertien en in de tweede een half jaar wethouder, en jarenlang bestuurslid van de Algemene Sport Vereniging Ameide (A.S.V.A.), de latere Voetbalvereniging Ameide. Zijn grote maatschappelijke betrokkenheid bleef niet onopgemerkt: naast het ereburgerschap van de gemeente Zederik vielen ook andere onderscheidingen hem ten deel: Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, erevoorzitter van de Voetbalvereniging Ameide en drager van de Gouden Speld van de K.N.V.B..

Het onbetwiste hoogtepunt van de boekpresentatie was het moment, waarop Klaas onder luid applaus uit het borstzakje van zijn colbert de bij de aan hem toegekende Ridderorde behorende "groot model" onderscheiding tevoorschijn toverde, toen Hans hem eraan herinnerde dat beiden bij "deze bijzondere gelegenheid de knoopsgatversierselen ("lintjes") zouden opdoen". Aansluitend werd stilgestaan bij de periodes, waarin ze zeventig respectievelijk zestig jaar geleden het doel verdedigden van het eerste elftal van

A.S.V.A.. De jongste van de twee liet daarbij in het midden "wie van hen de beste keeper was", waarop zijn oudere collega snedig opmerkte "langer onder de lat te hebben gestaan".

Hans van den Heuvel ging vanzelfsprekend ook in op de inhoud van het fotoboek in het algemeen en de levensloop van de kunstschilder, die zijn oom was, in het bijzonder. Het ging daarbij niet alleen over de schilderijen en tekeningen van de heer De Hoon, maar meer nog over diens onorthodoxe opvattingen, gewoonten en outfit: "in de laatste jaren van zijn leven had mijn oom de gewoonte om ter plekke te gaan slapen als de werkzaamheden hem te zeer vermoeiden. Hij praktiseerde deze gewoonte in binnen- en buitenland. In Arkel legde hij zich te rusten in de berm van de Stationsweg; in Parijs sliep hij op vluchtheuvels te midden van het voortrazende verkeer op de Boulevard de la Grande Armée en de Avenue Foch".

De oomzegger van de kunstschilder had overigens niet alleen voor Klaas van Oort, maar ook voor Cees van der Grijn en André Tukker een present meegebracht, dat ze "niet konden weigeren", daarbij verwijzend naar een legendarische uitspraak van Mafiabaas Don Corleone in de film "The Godfather". Het gaat om aquarellen van de Tolkazerne, de voormalige Tolpoort, en het in de jaren tachtig van de vorige eeuw gesloopte Prinses Beatrix Streekziekenhuis, die Piet de Hoon in zijn laatste levensjaren maakte in Gorinchem, waar hij woonde tot aan zijn overlijden in 1980.

Het fotoboek "Petrus Antonius de Hoon (1896-1980), kunstschilder en legende" is als volgt verkrijgbaar:

- per email (hansheuvel2@planet.nl)
- telefonisch (079-3629809)

De prijs is 12,50 euro (+ portokosten bij verzending buiten Ameide en Tienhoven). Vermeld steeds uw naam, adres en het gewenste aantal exemplaren. De betaling vindt achteraf plaats.

Het concert van het Koperkwintet van de Marinierskapel in de Hervormde kerk van Ameide

Hans van den Heuvel

Het interieur van de Hervormde Kerk van Ameide vormde op woensdag 6 september van dit jaar aan het begin van de avond het decor van een concert van het Michiel Adriaenszoon de Ruyterkwintet. Het Koperkwintet van de Marinierskapel der Koninklijke Marine trad, samen met een slagwerker, niet op in de gebruikelijke, in de vorige editie van het Nieuwsblad vermelde, samenstelling. De leider van het ensemble, sergeantmajoor Monique de Rooij, was er wegens ziekte niet bij. Zij werd vervangen door korporaal Hans de Munnik, die zich op uitnemende wijze van zijn taak kweet.

De verwachtingen waren voorafgaand aan het concert hoog gespannen, temeer daar het kwintet anders dan de Marinierskapel in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden nog nooit een concert had gegeven. Na afloop waren de aanwezigen het er zonder uitzondering over eens dat de zes musici de verwachtingen niet alleen maar hadden waargemaakt, maar zelfs overtroffen. Wellicht werd het algemene gevoel het best vertolkt door een wat oudere muzikkliefhebber uit Ameide, die opmerkte: “Zulke muziek hebben we hier nog nooit gehoord. Het was onvergetelijk, ontroerend!”

Mij was de eer gegund de leden van de Marinierskapel te introduceren, in samenwerking met koster Cees van der Grijn Krijnszoon en diens echtgenote Wil. Hoewel ik het niet had aangedurfd om de kansel te beklimmen, was het voor mij toch een bijzondere belevenis om het woord te voeren in de kerk, waar ik ruim vóór de grote brand van 1953 aan de hand van mijn grootvader Daam Westerhout voor het eerst naar binnen schuifelde. Het contrast tussen toen en nu werd nog groter, toen een grote variëteit aan klanken van het Koperkwintet het kerkgebouw tot in de verste uithoeken vulde: een reuzensprong van het psalmgezang “op hele noten” uit het begin van de tweede helft van de vorige eeuw naar hedendaagse ritmen.

Ik was niet de enige, die gefascineerd raakte door het spel van het kwintet. Integendeel, het applaus kletterde na elk nummer luid op en het concert werd afgesloten met een staande ovatie – de tweede van de avond, want sergeantmajoor Jeroen Schippers viel een dergelijk eerbetoon ten deel als beloning voor zijn briljante trompetsolo bij de uitvoering van “Amazing Grace”.¹

Het concert van het Michiel Adriaenszoon de Ruyterkwintet maakte deel uit van het programma van de vijfjaarlijkse Lichtweek van de Oranjevereniging “Beatrix”. Het was dan ook aan Govert Bakker, de voorzitter van het bestuur van deze vereniging, om de avond af te sluiten. Hij deed dat door allen, die bijdroegen aan het welslagen van het concert, in welgekozen woorden te bedanken, met het accent op – uiteraard – de leden van het Koperkwintet en de leiding van het Korps Mariniers, de Kerkenraad van de Hervormde Gemeente Ameide-Tienhoven en het kostersechtpaar Van der Grijn. De voorzitter van de Oranjevereniging betrok in zijn dankwoord ook de niet minder dan 275 muzikkliefhebbers, die naar de kerk waren gekomen en gezamenlijk voor een passende ambiance zorgden.

Niet onvermeld mag blijven dat op de trans van de toren van de Hervormde Kerk tijdens de gehele feestweek de “groot formaat vlag” wapperde van het Korps Mariniers, als symbool van verbondenheid met het “oudste en meest roemruchte korps van de Nederlandse krijgsmacht”. Een tweede exemplaar van de vlag werd op vrijdag 8 september van dit jaar gehesen bij “Het Spant” aan de Liesveldweg in Ameide, voorafgaand aan het concert van de Marinierskapel.

1 “Amazing Grace” is een bekende christelijke hymne, die volgens de overlevering tijdens de Kerstperiode van het jaar 1772 gecomponeerd zou zijn door de Engelse voorganger John Newton (Londen, 1725 – Warwickshire, 1807). Het lied wordt vaak ten gehore gebracht bij uitvaarten.

De Marinierskapel der Koninklijke Marine:

Toen en nu...

Er is een periode van bijna vijftig jaar verstreken sinds de Marinierskapel der Koninklijke Marine op donderdag 31 januari 1974 in “Het Spant” aan de Paramasiebaan in Ameide een concert gaf. Ik heb geen weerstand kunnen bieden aan de voor de hand liggende verleiding om een vergelijking te maken van dit concert met het recente concert van de Kapel van vrijdag 8 september 2023 in “Het Spant” aan de Liesveldweg in Ameide, ook al omdat ik er in beide gevallen bij was.

Ik merkte al snel dat het bijeenbrengen van redelijk betrouwbaar feiten- en beeldmateriaal om tot de beoogde vergelijking te komen “makkelijker gezegd dan gedaan is”, zoals een bekend spreekwoord luidt. Mijn geheugen schoot namelijk op een aantal punten tekort - een euvel, waaraan ook menig politicus tegenwoordig lijdt, zelfs als het gaat om gebeurtenissen, die niet van oude datum zijn. Zo kan ik me niet meer voor de geest halen wie er bij het eerste concert “op de bok stond”, Joop Laro of diens opvolger Jaap Koops?¹ Ook aan de werken, die eind januari 1974 werden uitgevoerd, bewaar ik niet meer dan vage herinneringen, zij het dat er bij die gelegenheid volgens mij meer traditionele (mars)muziek ten gehore werd gebracht dan enkele maanden geleden het geval was.

Zoveel is zeker dat de elkaar snel opvolgende ontwikkelingen op niet alleen muzikaal, maar ook (geluids)technisch en velerlei ander gebied de Marinierskapel net als verreweg de meeste andere (militaire) orkesten niet onberoerd hebben gelaten. Dit geldt met name voor de repertoirekeuze (meer moderne composities + samenwerking met en begeleiding van artiesten) en de enscenering van de optredens (in het bijzonder wat betreft licht- en geluidseffecten). Waar het gaat om de muzikale omlijsting van ceremoniële aangelegenheden (zoals Staatsbezoeken, Prinsjesdag, de aanbidding van geloofsbrieven door buitenlandse ambassadeurs en bevels- en commando-overdrachten) bleef daarentegen vrijwel alles bij het oude.

Toen ik bij het schrijven van dit artikel toekwam aan het formuleren van de tekst van deze alinea, ontving ik van Govert Bakker, de onvolprezen voorzitter van de Oranjevereniging “Beatrix Ameide”, een e-mailbericht met een “link” naar niet minder dan 205 prachtige foto’s, die Gerco van Oort op 8 september van dit jaar gemaakt heeft. Zijn foto’s geven een compleet beeld van een iconisch evenement: een charismatische dirigent², met passie en zichtbaar plezier spelende musici en een veelkoppig enthousiast publiek in een passend, eigentijds decor.

Bij het bekijken van de foto’s kwam ik alras tot de conclusie dat het niet, zoals ik eerst dacht, uitermate lastig, maar ondoenlijk is om de twee concerten met elkaar te vergelijken. Er zijn gewoonweg te veel en te grote verschillen, zowel wat betreft de opzet van de concerten als qua accommodatie en faciliteiten. Zo had de sportzaal van het oude “Spant” een capaciteit van ten hoogste 175 plaatsen, maar bestond het publiek bij het tweede concert uit welgeteld 420 personen, met inbegrip van genodigden en militaire veteranen uit de gemeente Vijfheerenlanden.

Hoewel er bij en rondom de Marinierskapel in de loop der jaren dus veel veranderde, is er ook sprake van constanten: de professionaliteit en de virtuositeit van de leden van de kapel bleven van een zo hoog niveau dat het orkest in de sector van de militaire muziek nog altijd tot de allerbeste ter wereld behoort. Burgemeester Sjors Fröhlich en wethouder Shalandra Hitipeuw van de gemeente Vijfheerenlanden, van wie de eerste voorafgaand aan en de tweede na afloop van het concert een korte, maar bevlogen toepspraak hield, refereerden daar nadrukkelijk aan. Beiden brachten overigens niet alleen hulde aan de Marinierskapel, maar ook aan het bestuur van de Oranjevereniging “Beatrix”.

1 Johannes Petrus Laro (Breda, 1927- Boppard am Rhein (Duitsland, 1992) was directeur van de Marinierskapel van 1964 tot 1975, Jacobus Johannes Koops (Baarn, 1939 - Breskens, 2016), van 1975 tot 1986. Beiden beëindigden hun carrière als Inspecteur der Militaire Muziek.

2 De Marinierskapel stond onder leiding van de in 1956 in Heer (Limburg) geboren Pieter J.P.M. Jansen, die van 2001 tot 2008 in de rang van majoor directeur van de Kapel was. Voor ingewijden in de militaire luchtvaart: hij is een tweelingbroer van luitenant-generaal buiten dienst Jac Jansen, van 2008 tot 2012 Commandant Luchtstrijdkrachten.

Jan Monsuur en de expositie

“Vrouwen van De Dijck”

Dick Roodhorst

We zitten op het moment dat ik dit schrijf midden in de feestweek. Wat is er weer ontzettend veel werk van gemaakt door de bewoners van de straten en zeker ook door de Oranjevereniging, geweldig wat er allemaal is en wordt georganiseerd. En, niet onbelangrijk, wat treffen we het met het weer!

Naast alle “grote” evenementen, zoals de optocht, de playbackshow, de Marinierskapel etc. is er ook een aantal kleinschalige evenementen, zoals de schilderexpositie van Jan Monsuur onder de naam “Vrouwen van De Dijck”. Jan (1952), geboren in Genemuiden, woont sinds 2019 in Ameide en schrijft ook voor ons Nieuwsblad, onder andere een drieluik over Het Huis Herlaar. Tijdens het schrijven van dit drieluik kwam Jan tot een bijzondere ontdekking. In een brief van Diederik van Harlaer uit 1298 komt de zin voor met daarin de oudhollandse woorden “ter Ameien”. In die tijd was dat een gebruikelijke tekst voor de mensen die schrijven konden. Deze oudhollandse woorden zijn later verbasterd tot Termei, mooie vondst van Jan natuurlijk!

Op mijn vraag wie Jan Monsuur nou eigenlijk is, antwoordt Jan... eigenlijk ben ik een beetje een merk-

waardig mens. Achteraf zou ik hem eerder typeren als een markante persoonlijkheid met verschillende talenten die boeiend kan vertellen. Jan begint met de opmerking dat hij zowel alfa- als betakanten heeft. Dit vraagt natuurlijk enige uitleg. Alfastudies hebben vooral te maken met ‘de producten van het menselijk gedrag en de menselijke geest’. Denk hierbij aan talenstudies, journalistiek, geschiedenis, taalwetenschappen, letterkunde, maar ook filosofie of kunstgeschiedenis. Een typische bètastudent blinkt uit in de vakken wiskunde, biologie, economie, natuurkunde of scheikunde. Vanuit zijn alfakant is hij geïnteresseerd in geschiedenis en daardoor geboid door de historische vereniging en het schrijven van artikelen. Jan heeft ook vier jeugdromans (kinderenboeken mag je van Jan niet zeggen, het gaat namelijk ergens over) en een roman voor volwassenen geschreven. Maar niet alleen voor geschiedenis, ook voor theologie en filosofie heeft hij een ruime belangstelling. Jan is zeven jaar geleden met pensioen gegaan en is zich vanaf die tijd gedurende een paar jaar gaan richten op de filosoof Kierkegaard. Kierkegaard was een 19e-eeuws Deens filosoof, protestants theoloog en cultuurcriticus. Omdat hij in zijn filosofisch werk het belang van persoonlijke keuzes en betrokkenheid benadrukt, wordt Kierkegaard vaak gezien als de wegbereider of eerste vertegenwoordiger van het zogenaamde existentialisme. Zijn bètakant heeft hij van zijn opa en zijn vader, die waren respectievelijk stoommachinemachinist en smid. Zijn vader maakte

Eerst werd er geposeerd met krijt of acryl, daarna een fotosessie op basis waarvan de portretten werden gemaakt en uiteindelijk mochten de dames poseren voor de “finishing touch”.

weefgetouwen voor kokosmatten, was opgeleid als LTS-er, maar volgens Jan was hij eigenlijk ingenieur. Jan heeft Mulo-b gedaan en daarna elektrotechniek in Zwolle. Elektrotechniek vond hij eigenlijk helemaal niets, maar gelukkig kwam het maken van software eraan. Jan heeft jarenlang bij ASME (E=Europe) gewerkt. ASML kennen we als naam allemaal beter, omdat AVM(L) internationaal wordt beschouwd als de grondlegger van de Europese chipmachine industrie. Jan was werkzaam in deze hightech industrie en kan daar heel boeiend over vertellen.

Jan is vanaf de Kerst in 2000 gaan schilderen. Hij zag in Utrecht voor “de beginner” een set schilderen met acryl staan. Het was eigenlijk voor zijn vrouw bedoeld, maar uiteindelijk is Jan er zelf mee aan de slag gegaan. Jan is in zekere zin autodidact. Daarbij merkt hij op dat enig talent niet onbelangrijk is, maar het belangrijkste is, met verwijzing naar het interview met Marijke Deege in het Kontakt van 31 augustus jl., om vol te houden. Als je dat niet kan, “forget it”!

In 2005 stakte de ontwikkeling van Jan als schilder, hij kwam niet verder. Om die reden is hij in die periode een paar weken workshops voor portretschilderen gaan volgen bij Daniël E. Greene in Boston (USA). Deze workshops hebben hem enorm geholpen. Daarnaast is hij jarenlang portretten wezen schilderen bij kunstschilderes Charlotte Leene in Loenen aan de Vecht.

Tijdens de kennismaking met Cees en Anja van der Grijn kwam ook de feestweek ter sprake. Anja gaf aan dat zij video's maakte en Jan zei spontaan... ‘dan kan ik wel wat portretschilderijen maken’. Dat had Jan niet moeten zeggen, want Anja herinnerde hem er wel aan! Uiteindelijk heeft het geleid tot tweeëntwintig portretschilderijen van achttien “dijkbewoonsters”.

Eerst werd er geposeerd met krijt of acryl, daarna een fotosessie op basis waarvan de portretten werden gemaakt en uiteindelijk mochten de dames poseren voor de “finishing touch”. Door het grote aantal te maken portretten is het laatste niet altijd gelukt en werd er noodzakelijkerwijs geportretteerd vanaf de foto's. Dat vond Jan wel jammer want dat maakt het lastiger, een foto vervlakt en geeft minder diepte.

Het maakte mij natuurlijk wel nieuwsgierig naar het uiteindelijke resultaat. In de parkeergarage van Lekstaete was een prachtige expositieruimte ingericht met alle tweeëntwintig adembenemend mooie portretten. Wat een gave om dit te kunnen maken!

Zoals gezegd, een kennismaking met een veelzijdig mens met verschillende talenten, die, gelukkig voor ons, ook in de toekomst artikelen blijft schrijven voor ons Nieuwsblad.

Optocht 1963

*De Groot's
Televisie
Stichting Ameide*

Nel de Ruijter-Kaldenberg

De gebroeders Eim en Piet de Groot hadden tot eind jaren '60 van de vorige eeuw een garagebedrijf, fietsenzaak en winkel in wit- en bruingoed aan de Lekdijk in Ameide. Daar waar nu Hairview is gevestigd.

Begin jaren '50 verkochten zij de eerste televisietoestellen in Ameide en Tienhoven. Bij belangrijke gebeurtenissen zoals Koninginnedag en Interland voetbalwedstrijden stond er in de etalage aan de Lekdijk een tv opgesteld, zodat mensen, die niet over een eigen toestel beschikten (en dat waren er heel veel), op de stoep Voorstraat/Lekdijk de gebeurtenissen konden volgen.

In 1963 namen 4 medewerkers uit de garage deel aan de optocht met aan elkaar gelaste fietsen en een nagebouwde televisiecamera aan boord. Zij brachten op hun manier de optocht van 1963 in beeld. Niet de NTS (de huidige NOS) maar de GTS had de primeur van dit gebeuren.

Ze zouden zeker meegedaan hebben om de originaliteitsprijs, ware het niet dat zich aan boord een kratje Fanta bevond, vol met bier. Bovendien wapperde op het voertuig vrolijk de vlag van Heineken. Ze konden het bij de jury dan ook wel vergeten. Kom daar eens om in 2023.

De foto is genomen op de Prinsengracht. Op de achtergrond de boerderij van de familie Van den Broek. Deze boerderij zou eind jaren '60 onder andere wijken voor de realisatie van dorps huis Het Spant (1972) en het Wesselsveld. Op de voorste fiets links staat Gerrit (Gertie) de Groot (beter bekend als de man van juffrouw Adrie) op de voorste fiets rechts Wim de Ruijter. Beiden waren jarenlang monteur bij garagebedrijf Eim de Groot, eerst aan de Lekdijk en later aan de Industrieweg in Ameide. Ook waren ze jarenlang lid van de plaatselijke vrijwillige brandweer. Ze moesten dus ook tijdens de optocht kunnen "blussen".

Gezonde haat / liefde verhouding met onze buren in Meerkerk

Dick Roodhorst

Kort geleden kreeg ik van een inwoner van onze gemeente spontaan een exemplaar van de laatste **Wegwijzer** aangereikt, hartstikke leuk natuurlijk! Ik wist het niet meer, maar de laatste editie dateert van 26 maart 1985 en het blad werd gratis verspreid in Ameide, Tienhoven, Langerak, Nieuwpoort, Goudriaan, Noordeloos, Hoornaar, Hoogblokland, Meerkerk, Lexmond, Hei- en Boeicop, Leerbroek en Nieuwland. Het blad is gedurende een periode van twintig jaar uitgegeven door Drukkerij Crezée uit Ameide.

Al lezend kom ik een artikel tegen van Jo Verheij, hij is jaren lang de advertentieacquisiteur geweest van de Wegwijzer. En heel passend, het artikel gaat over herinneringen aan Ameide Lichtstad 1983. Dat lichtfeest stond behoorlijk in het teken van de toenmalige gemeentelijke herindeling. Vragen als: Vieren Ameide en Meerkerk straks toch hun eigen feest of wordt dat door de herindeling grootschalig opgezet? Gaan de Oranjeverenigingen van Ameide en Meerkerk een fusie aan of blijven zij zelfstandig deze niet weg te denken feesten organiseren?

En dan komen de verhalen... traditiegetrouw trok de optocht ook in 1983 naar Meerkerk. Wij wilden onze goede buren weer mee laten genieten van de pracht en praal die de Termeienaars in hun wagens wisten te verwerken. Dat er veel bezwaren waren tegen de gemeentelijke herindeling werd heel zichtbaar tijdens de optocht. De wagen van de "gemeenten Ameide en Tienhoven" vervoerde het stadhuis van Ameide en de namaak burgemeester en wethouders hadden als slagzin: *Herindeling? Dat nooit!* Een opmerkelijke inwoner van Meerkerk kon niet nalaten te roepen... kijk, kijk, ze brengen alvast zelf hun stadhuis naar Meerkerk. Leuk bedacht, maar het stadhuis ging weer terug naar Ameide, maar wel met de gedachte: zo, jullie hebben vast kunnen zien waar straks ook jullie zaken geregeld gaan worden...

Door de lengte van de optocht kon de wagen met het stadhuis van Ameide niet in de buurt komen van het toenmalige gemeentehuis van Meerkerk en dat was best een teleurstelling. Burgemeester Cees Bakker wist wel "raad"! De wagen werd 4 dagen laten op donderdag 1 september gestationeerd op de Dam. Op die dag waren alle gemeentebesturen uit de regio uitgenodigd in het echte Stadhuis van Ameide. Enkele minuten na aankomst van de wagen op de Dam

gingen de deuren van het Stadhuis open en traden veel hoogwaardigheidsbekleders naar buiten. Zij werden toegesproken door de "surrogaat-burgemeester" die hen onder andere vroeg om de handen ineen te slaan en samen, zoals hij het noemde, de herindeling te vuur en te zwaard te bestrijden. Alle hoogwaardigheidsbekleders kregen een borrelglasje aangeboden met als opschrift "Ameide Lichtstad 1983" met een afbeelding van het Stadhuis. Daarna werd de heren verzocht om hun glaasje te laten vullen met "Ameides Lachnat" uit de pomp op de wagen. Nadat de glazen gevuld waren werd een dronk uitgebracht op de vriendschap tussen Meerkerk en Ameide.

En, het kon natuurlijk niet uitblijven: burgemeester en wethouders van Meerkerk kregen daarna een mooi doosje met daarin een echte, glimmend gepoetste "knaak", zodat zij, als ze nog een keer naar het Termeise feest wilden komen de rijksdaalder geen probleem hoefde te zijn. Als afsluiting van deze prachtige festiviteit werd het Termeise volkslied gezongen.

Maar, in 1984 was het in feest in Meerkerk en ook in Meerkerk is er dan een optocht...!!! Voorop een spandoek met de tekst "een goede buur is meer dan een knaak waard", gevolgd door wagen met een schildwachthuisje met daarin een Noorman met schild en zwaard met als tekst op het huisje "Ik waak zonder knaak". De optocht ging naar de Dam om te worden ontvangen door het gemeentebestuur en het bestuur van de Oranjevereniging. In spanning wachtte men of wat de Meerkerkers als souvenir en tegenprestatie voor het borrelglasje en de knaak hadden meegebracht. Er gebeurde echter niets! Maar, aan het eind vroeg de heer Wim van de Berg, raadslid en voorzitter van de Stichting Vrije Rekreatie nog even het woord. Hij had nog wat meegebracht wat hij wilde schenken als herinnering aan het Meerkerkse feest. En jawel, er werd een poetsdoekje overhandigd, daarmee konden de knaken van het feest van vorig jaar (1983) worden gepoetst.

Inmiddels weten wij hoe het is gegaan, de gemeentelijke herindeling is er onder de naam gemeente Zederik gekomen. En inmiddels is deze herindeling weer gevolgd door een nieuwe herindeling en wonen we nu in de gemeente Vijfheerenlanden. Maar al die herindelingen hebben niets afgedaan aan de gezonde haat/liefde verhouding met onze buren in Meerkerk en worden de feestweken nog iedere 5 jaar door de beide eertijds zelfstandige gemeenten gevierd.

Wetenswaardigheden

van de feestweek 1993 uit...
Tienhoven

Dick Roodhorst

Naar aanleiding van een tip op bezoek bij “oer-Tienhovenaar” Jan Lakerveld, al jaar en dag woonachtig aan het Kerkpad! Wie aan Jan denkt in relatie tot de feestweek denkt automatisch aan het prachtige DAF-je waarmee Jan en zijn vrouw Jans traditiegetrouw meedoen aan de optocht. Maar er is meer, Jan heeft een ordner met allerlei informatie over de vroegere feestweken. Mijn oog viel op hoe het er aan toe is gegaan in 1993.

Dat was de eerste keer dat Tienhoven tijdens het groots opgezette vijfjaarlijkse Oranjefeest verlicht zou zijn. Het begint met een agenda van de vergadering op 15 maart 1993 om te praten

over de ingekomen ideeën en daaruit een definitieve keuze te maken. Tijdens die vergadering waren, onder voorzitterschap van Annemarie Eijs, onder anderen Gerit van Middelkoop, Henk de Gans, Hennie Boote, Jan Lakerveld, Suze van Woezik, Luuk van der Leeden en Wim Beijen aanwezig. Het thema in Tienhoven

◀ Programmaboekje 1993.

werd gevormd door, hoe kan het ook anders, de pont in Tienhoven. De oudere inwoners van onze gemeenten weten zich ongetwijfeld nog goed te herinneren dat het veer er was. En, dat was nog eens wat, de vroegere pont (gierpont) was gevonden in Soest. Die werd door een boer gebruikt om vee over te zetten. Het werd nog mooier, ook de motorpont werd na veel speurwerk gevonden. Deze pont deed in Zeeland dienst als bergingsvaartuig, maar was helaas niet beschikbaar. Er is werk van gemaakt om de oude gierpont tijdens de feestweek aan te laten meren in Tienhoven. Gezien de matige staat van de pont kon dit helaas niet doorgaan.

Foto van de pont

Besloten werd de straatverlichting te laten bestaan uit palen die de mast van de pont moesten voorstellen, opgetuigd met zgn. toplichten. En de pont zou op schaal nagebouwd worden en uiteraard meerijden tijdens de traditionele optocht. Er werden werkgroepen gevormd en de PR was ook in die periode al puik verzorgd. In Het Kontakt van maart 1993 stond een uitgebreid artikel met als kop “Tienhoven kiest pont als thema feestweek”. Ook werd een exclusief bierglas ontworpen met een afbeelding van de “Tienhovensche Pont”. Dit unieke glas werd éénmalig met een beperkte oplage van 500 stuks geproduceerd en kostte fl. 3,50. De opbrengst was bestemd voor de lichtstad.

Veer Tienhoven-Jaarsveld

PRIJS 10 CENT

In tegenwoordigheid
der passagiers uit te scheuren

Op verzoek dit bonnetje
te vertonen

1011

VRIJDAG 27 AUGUSTUS
AANVANG 22.00 UUR.

SWING MEE !!!

HILL-BILLY
BOOGIEMEN

TIENHOVEN AAN DE IJER

een optreden van “De Hill Billy Boogiemen band” met onvervalste originele country & boogie-woogie muziek uit Amerika.

Er werd ook een grote hobby- en creativiteitsmarkt en een klaverjastoernooi georganiseerd. Het feest werd afgesloten met een optreden van het veelzijdige duo “kwis-nix” dansmuziek met imitaties van bekende artiesten.

En als laatste: voor de oud-Tienhovense Machel Haag was het aanleiding in augustus 1993 het volgende gedicht te schrijven.:

Jeugtherinneringen van een oud-Tienhovenaar

*Tienhoven wat ben je mooi
Het ruikt naar manden, zalm en hooi
Met je kikkers in je uiterwaard
Je bloesem en je vruchtbare klei
Eén schilderij
Je pont erbij
Je blijft voor mij:
De parel van de Alblasserwaard*

En, dat was ook uniek, er was een apart programma voor de feestweek in Tienhoven met een officiële opening op 27 augustus 1993 door burgemeester Den Breejen met aansluitend een groot feest op het terrein van camping De Vrijheid met

NB: Het voetveer Tienhoven-Jaarsveld is eind 1965 uit de vaart genomen en heeft in Tienhoven nog steeds een nostalgische waarde. De pont was eigendom van de familie Van den Berg (beter bekend als Andries en Janus de Veerman), die de veerrechten pachtte.

Bezoek neef Harold Magnusson

▲ De heer Christie (links), een neef van Harold Magnusson, neemt een exemplaar van het Nieuwsblad in ontvangst uit handen van Dick Roodhorst.

Dick Roodhorst

In Nieuwsblad 2023-3 staat een artikel over de Canadese militair Harold Magnusson. De vrienden Hans van Straten en Adrie van den Berg hebben zijn lijk, samen met het lijk van de Poolse militair Cjesjaw Gajewnik, op 14 november 1944 uit de Lek gehaald. Mede door de inzet van Alice van Bakkum (voorzitter Faces to Graves, een non-profit organisatie die levensverhalen en foto's van de op de Canadese Oorlogsbegraafplaats in Groesbeek begraven militairen samenstelt om die als eerbetoon en Digitaal Monument beschikbaar te maken, waardoor hun verhalen levend worden gehouden en doorgegeven aan volgende generaties) is hierover duidelijkheid ontstaan.

De lijken hebben enkele dagen opgebaard gestaan in de "Tienhovense Kerk". Aan de buitenkant van het kerkgebouw herinnert een ANWB-paneel aan dit historische

gebeuren. Op 9 september jl. is de plaquette, in aanwezigheid van Alice van Bakkum, bezocht door een neef van Harold Magnusson. Dick Roodhorst was namens de Historische Vereniging aanwezig bij dit bezoek en heeft als aandenken een exemplaar van het Nieuwsblad, waarin het betreffende artikel staat opgenomen, als aandenken aangeboden aan de heer en mevrouw Christie (de heer Christie is een zoon van de zus van Harold Magnusson).

• Aan de vergetelheid ontruikt...

Medio november 1944 hebben in dit kerkgebouw opgebaard gestaan de Canadese ingenieur H.C. Magnusson en de Poolse paratrooper C. Gajewnik. Tijdens de slag om Arnhem zijn beide militairen bij het oversteken van de Nederrijn bij Oosterbeek op 26 september 1944 gesneuveld. Pas op 14 november zijn zij in Tienhoven uit de Lek geborgen en van hier uit in Gorinchem begraven.

35279/001

ANWB Fonds

► Aan de buitenkant van het kerkgebouw herinnert een ANWB-paneel aan dit historische gebeuren.

De grote brand in Tienhoven van 1947

Gerrit van der Grijn en Hans van den Heuvel

De correspondentie met ons lid Gerrit van der Grijn uit Leerdam heeft niet minder dan drie interessante artikelen opgeleverd. Het eerste artikel, dat werd gepubliceerd in de editie 2023-III van het Nieuwsblad, gaat over de uitreiking van het diploma van “den Algemeenen Landbouwcursus te Ameide” aan zijn vader Jan van der Grijn in de maand maart van het jaar 1937. Het tweede heeft betrekking op optredens van militaire kapellen in Ameide (zes keer) en Tienhoven (een keer) in de tweede helft van de vorige en het begin van deze eeuw. De tekst van dit artikel treft u elders in dit blad aan.

Maar daar blijft het niet bij. Zijn notities vormen namelijk een gerede aanleiding om wat langer stil te staan bij de grote brand, die op 24 juli 1947 het centrum van Tienhoven in de as legde en waarbij ook de boerderij annex mandenmakerij van zijn grootvader in vlammen opging, waar hij zelf op 14 oktober 1945 het levenslicht aanschouwde.

Nu is het niet zo dat in onze vereniging nooit aandacht is besteed aan deze dramatische gebeurtenis. Integendeel, het toenmalige bestuur (zie kader), “in vergadering bijeen op 12 februari 1997, was van mening dat het halve-eeuwjaar van de ramp te Tienhoven meer dan een woord van herdenken waard was en verzocht daarom de Expo-ploeg, aangevuld met

Het bestuur was begin 1997 als volgt samengesteld: Gerrit Streefkerk (voorzitter), Paul Will (secretaris), Riks Smith (tweede secretaris), Henk de Haan (penningmeester), Jetty Stasse (tweede penningmeester), Aldert den Oudsten (algemeen adjunct) en Margot de Bruin, Jack Laroo en Cor den Oudsten (leden). Van hen zijn alleen Jetty Stasse en Henk de Haan nog in leven.

enige leden van de Vrijwillige Brandweer, een tentoonstelling op te zetten”.

Het verzoek van het bestuur viel in goede aarde bij de leden van de werkgroep en de spuitgasten en bracht hen ertoe een “Brandtentoonstelling” te organiseren, in combinatie met de uitgave van een “speciaal nummer” (de editie 1997-III) van het Nieuwsblad van de vereniging.

Aangezien de omvang en de samenstelling van het ledenbestand van onze vereniging sinds 1997 in menig opzicht ingrijpend zijn veranderd en de door Gerrit van der Grijn geboekstaafde lotgevallen van zijn naaste familieleden onlosmakelijk zijn verbonden met de brand in Tienhoven, heb ik een collage gemaakt van een **artikel uit het dagblad “Trouw” van 25 juli 1947**, enkele teksten uit de speciale editie van het Nieuwsblad en toepasselijke notities over de familie Van der Grijn. Ik heb dit gedaan om waar mogelijk te voorkomen dat de “grote brand te Tienhoven” geheel en al in de vergetelheid geraakt.

Artikel “Trouw”, editie 25 juli 1947

ZWARE BRAND TEISTERT TIENHOVEN

Acht woonhuizen in de asch gelegd
(Van een onzer verslaggevers)

“Het plaatsje Ameide aan de Lek is gistermorgen door een hevigen brand geteisterd. Binnen een tijdsbestek van een uur werden niet minder dan acht woonhuizen in de asch gelegd. Tien gezinnen, bestaande uit ongeveer 45 personen, zijn hierdoor dakloos geworden. De brandweer van Ameide en Tienhoven rukte bij het eerste alarm uit, spoedig gevolgd door die van de omringende gemeenten. Mede door de fellen Z.W.-wind mocht het echter niet gelukken den brand meester te worden. Slechts een gedeelte van één woonhuis bleef gespaard.

Tien gezinnen dakloos

In Ameide heerschte den gehele dag een zenuwachtige stemming. Onmiddellijk na het uitbreken van den brand was het geheele dorp in toom. Velen ijlden naar de plaats des onheils om te redden wat er te redden viel. Onder leiding van den burgemeester van Ameide en Tienhoven, den heer Luijendijk, werd met het blusschingswerk een aanvang gemaakt. De eenige brandspuit, waarover Ameide en Tienhoven de beschikking hebben, tastte het vuur aan, doch de fel uitslaande vlammen en de wind lachten om dit kinderlijke spel en woest joegen de rookkolommen door de huizen. Gisteravond hadden wij nog een onderhoud met den burgemeester, die ons uitvoerig de benarde situatie uiteenzette, waarin het dorp door dezen brand is geraakt.

De brand ontstond doordat enkele arbeiders in een mandenmakerij houtafval op de kachel hadden geworpen. Hierdoor werd de kachel oververhit en spoedig sloegen talrijke vonken uit de schoorsteen. De felle wind was er mede oorzaak van dat de vonken op het rieten dak terecht kwamen, dat vlam vatte. Binnen enkele minuten stond de gehele boerderij in lichte laaie.

Even later werden ook de driehonderd meter verder staande huizen door de uiteenvliegende vonken aangetast. Hier waren zeven arbeiderswoningen gebouwd, die allen met de grond gelijk werden gemaakt.

In allerijl werd om assistentie gevraagd aan de omliggende gemeenten Meerkerk, Lexmond, Langerak, Groot-Ammers en zelfs de brandweer uit Lopik aan de overzijde van den Lek rukte uit. Men slaagde er in een gedeelte van het Veerhuis aan den Lek te behouden.

Ameide zwaar gedupeerd

De geheel gedupeerde gezinnen zijn voorloopig bij familie en kennissen ondergebracht. Zooals burgemeester Luijendijk ons meedeelde, is Ameide door dezen brand zwaar gedupeerd.

Ook in dit dorp is de woonruimte zeer precair. Het eerste huis dat afbrandde was een oude boerderij, waarin drie gezinnen waren ondergebracht. De betrokken personen zijn allen arbeiders, met vrij groote gezinnen, die slechts laag verzekerd waren.

Reeds gisteravond heeft de burgemeester stappen ondernomen om op een of andere wijze de gezinnen van het allernoodzakelijkste te voorzien.

De huizen werden bewoond door de families J. van Straaten, J. Dierks, P. van der Grijn, A. van der Grijn, P. L. van der Leede, J. de Gans, F. van Keitum en drie families van Kouwenhoven.

De schade bedraagt, op vooroorlogsche basis geschat, ongeveer f. 80.000,-.”

Bij de tekst van dit artikel maak in de volgende kanttekeningen:

1. De verslaggever van het dagblad “Trouw” was er kennelijk niet van op de hoogte dat Ameide en Tienhoven destijds zelfstandige gemeenten waren, ook al maakte hij er gewag van dat “den burgemeester van Ameide en Tienhoven, den heer Luijendijk, leiding gaf aan het “blusschingswerk”. Cornelis Willem Luijendijk (Den Bommel, 1892-Amsterdam, 1978), die van 1924 tot 1957 burgemeester van Ameide en Tienhoven was, is voor de lezers van dit blad geen onbekende. Het tegendeel is het geval: hij leeft in de herinnering voort als een markante, kleurrijke bestuurder, die op een geheel eigen, voor velen niet zelden onnavolgbare, wijze vorm en inhoud gaf aan zijn ambt.¹
2. De verslaggever was ook niet vertrouwd met de spellingswijze van de familienamen van de inwoners van Tienhoven: Van Straaten = Van Straten; Dierks = Wierks, Van der Leede = Van der Leeden, Van Keitum = Van Kekem en Van Kouwenhoven = Kouwenhoven.
3. De schade van de brand werd in het artikel, op “vooroorlogsche basis”, geschat op tachtigduizend gulden, waarbij in het midden werd gelaten of het om roerende of onroerende goederen, of mogelijk om beide ging. Anno 2023 komt dat overeen met een bedrag van 950.000 euro. Hoe het ook zij, duidelijk is dat op 24 juli 1947 in Tienhoven geen dure panden teloorgegaan zijn.

Artikel Nieuwsblad, editie september 1997

In de editie 1997-III van het Nieuwsblad staat de volgende tekst, die werd geschreven door de eerder vermelde Paul Will of door Kees Neels, die deel uitmaakte van het bestuur van onze vereniging van april 1998 tot aan zijn overlijden op 3 februari 2006.

BRAND IN TIENHOVEN 1947

“In Tienhoven stond een oude boerderij van de familie Van der Grijn. Hierin waren diverse woningen en een werkplaats, waar manden werden gebreid. Het woei die dag hard in april en omdat de schoorsteen zo trok in de werkruimte kwamen er vonken op het rieten dak.

Brand! De spuitgasten werden snel opgetrommeld, de brandspuit werd uit de waag (onder het stadhuis) gehaald, de lange boom eraan gezet en zo werd de

¹ Zie de edities 2007-I (2x), 2012-II, 2013-I (3x), 2019-III, 2021-III (2x) en 2022-IV van het Nieuwsblad.

sput, getrokken door een vrachtwagen, naar de plaats des onheils gebracht.

G.H. Diepenhorst² was de commandant, zoon Freek was ook een spuitgast. Toen de brandweer goed en wel bezig was bij Van der Grijn zag men dat de schuur aan de dijk, tegenover het café, ook begon te branden”.

“Brandende rietpijlen vlogen door de lucht en de schuur stond binnen de kortste keren in lichterlaaie. De brandweer van Meerkerk werd gebeld vanuit het postkantoor in Ameide, waar eerst een spuitgast heen moest. Nu bel je overal vandaan met een mobieltje, maar ja, het was 1947! Meerkerk kwam met de brandweerauto en Lopik, Langerak en Lexmond ook. De wind was zo sterk, dat de mensen aan de overkant van de Lek hun daken nat hielden vanwege de vuurpijlen. In het café brandde het tussen de gordijnen en Freek Diepenhorst bluste dat met emmers water, het lood van het dak liep ondertussen naar beneden. Snel droegen enkele spuitgasten het dressoir van veerman Van den Berg naar buiten, het woei om en ‘...alle glas aan scherven, De verzekering dekte de schade.

Het kapelletje³ brandde ook af, en het huis van J. Kouwenhoven, zoon van de vermaarde Rijk⁴, eveneens. Bakker Pellikaan vroeg waar hij het brood moest leggen, bij Jan, maar het huis van Jan was al aan het branden. Alles was praktisch alleen maar met distributiebonnen te verkrijgen, dus het bouwen van noodwoningen was bepaald geen sinecure. Per woning kreeg men op advies van H. Bouter 80 cm buis per woning los voor de aanleg van elektriciteit”. Het gezicht van Tienhoven is door deze brand veranderd. De schuur, de oude kapel en de boerderij van Van der Grijn plus een stel huizen: weg! De gevolgen voor de mensen waren maandenlang voelbaar door de grote schaarste aan bouwmaterialen, textiel, etc.. Tienhoven kreeg tenslotte een plein, genoemd naar een vermaard burgervader: het Luijendijkplein”.

Tot zover de tekst van het door Paul Will of Kees Neels geschreven artikel.

2 Gerrit Hendrik Diepenhorst (1881-1964) was de eigenaar van een “timmerwinkel” aan de Nieuwstraat, waar hoofdzakelijk kruiwagens werden gemaakt. Het bedrijf werd overgenomen door zijn zoons Freek en Piet. Hij woonde in een groot pand aan de J.W. Puttestraat, met uitzicht op de Fransestraat. Zie ook de editie 2022-II van het Nieuwsblad.

3 Het Kapelletje neemt een prominente plaats in op het schilderij ‘Gezicht op Tienhoven’ van Petrus Antonius (Piet) de Hoon, dat is afgebeeld op de voorpagina van de editie 2005-I van het Nieuwsblad. Aangezien de in Ameide geboren kunstschilder altijd “figuratief” werkte, moet het schilderij van vóór de grote brand dateren.

4 Rijk Kouwenhoven (“Heette ik maar Arm, dan was ik misschien rijk”) behoorde met een aantal generatiegenoten tot de inwoners van Tienhoven, die in het midden van de vorige eeuw door hun gevoel voor humor kleur gaven aan het veelal sobere bestaan in de kleine lokale gemeenschap. Zo liet Rijk zich niet uit het veld slaan, toen een passant zich er hoorbaar over verwonderde dat hij op een dag bij de aanlegplaats in Ameide met een in Rotterdam verworven orgeltje de radarboot van de “Stoomvaartrederij op de Lek” verliet. “Je mocht niet willen dat je het geleverd had” was zijn reactie, waarna hij zich met medeneming van het instrument naar Tienhoven spoedde.

Burgemeester Luijendijk liet zich niet alleen tijdens, maar ook in de nasleep van de rampzalige gebeurtenissen van zijn beste kant zien. Hij zette samen met A. F. (Anton) Kool, veehouder op de Hogewaard te Tienhoven en bestuurslid van de Coöperatieve Boerenleenbank Ameide, namelijk een hulpactie op touw in de vorm van het “Comité Ramp Tienhoven”. Geheel overeenkomstig de in die tijd bestaande verhoudingen belastten plaatselijke notabelen zich met het toezicht op de activiteiten van het comité, zoals ook kan worden afgeleid uit de tekst van een op 28 november 1947 gedateerde uitnodigingsbrief van het comité, waaronder de karakteristieke, “in beton gegoten”, handtekening van de burgemeester prijkt.

Terzijde: in de brief werd kond gedaan van “een vergadering ten Raadhuize te Ameide”.

Anders dan menigeen geneigd zou zijn te veronderstellen, werd hiermee niet het bekende, uit het jaar 1644 daterende oude stadhuis op de Dam, maar het aan het eind van de negentiende in opdracht van “meneer Van Kekem” gebouwde pand Voorstraat 1 bedoeld, waarvan de achterzijde aan de Nieuwstraat grenst, “alwaar men de rijwielen het gemakkelijkst kan plaatsen”.

Adrianus Willem van Kekem was in zijn tijd met afstand de grootste werkgever van Ameide en Tienhoven. Hij had tientallen werknemers in dienst: eerst vrijwel uitsluitend mandenmakers, later ook griendwerkers en appel-, peren- en kersenplukkers. Na zijn dood, in 1941, deed zijn woonhuis dienst als gemeentesecretarie en ten tijde van de renovatie van het stadhuis ook als trouwlocatie. Sinds de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1986 heeft het pand weer een woonbestemming.

In de speciale editie van het Nieuwsblad werd ook verslag gedaan van de eerder vermelde “Brandtentoonstelling”, waarbij in de periode van 30 mei tot en met 9 juni 1997 “in de centrale hal en in de lange gang van het Woon- en Zorgcentrum Open Vensters “vurige” spullen waren uitgestald of gehangen, die betrekking hadden op branden in Ameide en Tienhoven, het blussen en vooral het weren ervan”.

We kunnen ons nu nog een beeld vormen van de opzet van deze expositie, omdat Paul Will in de van hem bekende karakteristieke stijl een uitgebreide beschrijving had gemaakt van het “wel saâmgevoegde als resultaat van de interactiviteit van de Vereniging en de Vrijwillige Brandweer”, waaraan ik het volgende ontleen:

“op een vierhoek van tafels lagen, onder ruim zes meter glas, uitgespreid, authentieke stukken uit het archief van de gemeente Zederik, die stuk voor stuk betrekking hadden op branden, vooral op ordonnantien om die te voorkomen. Verder cedulen (= celen, lijsten) van alle “Burgeren en ingezetenen binnen en onder Ameyde ende Thienhoven” - alleman was zodoende lid van de brandweer - en wat elkeen aan “emmers, leeren, haecken en zo” in huis had om in geval van nood het vuur te lijf te gaan”.

Een andere passage had betrekking op de inhoud van een “vitruine, die grotendeels gevuld was met resten uit het vuur gered”, waarbij het ter voorkoming van misverstanden niet ging om de brand in Tienhoven, maar om de brand, die op 3 april 1953 (Goede Vrijdag), de hervormde kerk van Ameide verwoestte. Het betrof bezittingen van oud-Ameidenaar Abraham Vroon uit Leusden: “een sigarenkist vol echte ouwe knapen van spijkers, een stukje van het orgel, een marmeren haarstukje van het monument van de Heer Ram⁵, een brok lood, leiresten en een mopsteen”.

Ik kan me overigens niet aan de indruk onttrekken dat vanwege onze vereniging niet alleen in 1997, maar ook in de sindsdien verstreken jaren aanzienlijk meer aandacht is besteed aan de kerkbrand in Ameide dan aan de brand in het centrum van Tienhoven, hoewel de aanleiding in 1997 “de herdenking van het halve-eeuwjaar van de ramp te Tienhoven” was. De oorzaak hiervan laat zich vrij gemakkelijk raden: het ging in het ene geval om de teloorgang van een beeldbepalend Rijksdocument en in het andere om het afbranden van “een oude boerderij en zeven arbeiderswoningen”. Dit neemt niet weg dat de ontreding in Tienhoven veel groter was dan in Ameide, waar immers geen sprake was van het verlies van have en goed.

Notities Gerrit van der Grijn

De notities van Gerrit van der Grijn bieden tal van aanknopingspunten om het in respectievelijk 1947 en 1997 gepresenteerde beeld van de brand in Tienhoven op een aantal punten te preciseren. Zo vermeldt hij dat in het pand Lekdijk 46 - de boerderij annex mandenmakerij, waar de fatale brand uitbrak - verscheidene generaties van de familie Van der Grijn hebben gewoond.

Ik pak de draad op in 1875, het geboortjaar van de gelijknamige grootvader van Gerrit van der Grijn. Hij was getrouwd met de één jaar jongere Adriana Rietveld. Grootvader Van der Grijn was een typische keuterboer, die een paard en een mannetjesvarken

▲ Grootouders van Gerrit van der Grijn.

(beer) had. Met het paard verlichtte hij hand- en spandiensten en met de beer ging hij naar boerderijen in de omgeving om daar zeugen te laten dekken,

in beide gevallen tegen betaling. Daarnaast behoorde hij tot het destijds omvangrijke legioen van de “thuiswerkers” – inwoners van Ameide en Tienhoven, die in hun eigen huis of schuur (in zijn geval: op de deel van zijn boerderij) manden maakten, die werden afgenomen door werkgevers, bij wie ze veelal niet in vaste dienst waren.

Het zal niemand verbazen dat de kinderen van Gerrit van der Grijn en Adriana Rietveld nogal eens moesten worden ingezet om “de schoonsteen te laten roken”. Dat was ook het geval met hun in de aanhef van dit artikel vermelde zoon Jan, die met het paard van de familie op pad werd gestuurd om een klus te klaren voor de gemeente Tienhoven. Volgens zijn zoon Gerrit ging het er als volgt aan toe: “Woonwagenbewoners, die reisden zonder zelf een paard te bezitten, mochten na aankomst in een gemeente een korte periode blijven staan, met recht op sociale ondersteuning. Daarna werden zij op kosten van de desbetreffende gemeente naar een andere gemeente overgebracht. Mijn vader moest een woonwagen met bewoners, getrokken door het paard van mijn grootvader, wegbrengen naar Arkel. Dat ging stapvoets! Daar aangekomen, spande hij uit, nam plaats op de rug van het paard en ging terug naar Tienhoven. Bij gebrek aan financiële middelen reed hij zonder zadel, maar met heel veel plezier, zo vertelde hij later”.

Grootvader Van der Grijn maakte de brand niet mee: hij was eind februari 1938 overleden.

Daarentegen raakte zijn vrouw dakloos, wat er in de praktijk op neerkwam dat zij vanaf de dag van de brand een “zwervend bestaan” leidde, waarbij zij telkens voor een periode van drie maanden bij een van haar kinderen “in huis was”. Er ging veel tijd mee heen voor en aleer de weduwe Van der Grijn, nadat de nieuwbouw van zes woningen op het latere Burgemeester Luijendijkplein was afgerond, voor een periode van drie maanden in Tienhoven terugkeerde. De “zwerftocht” werd daarna voortgezet, totdat ze op 21 augustus 1956 in Tienhoven overleed, op een afstand van enkele tientallen meters van de plaats, waar ze jarenlang had gewoond.

Gerrit van der Grijn verhuisde net als zijn grootmoeder menigmaal, maar hij koos er zelf voor, omdat hij vindt dat “je gaat wonen waar je werk is”. Deze instelling deed hem neerstrijken in achtereenvolgens Soest, Amsterdam, De Rijp, Heerhugowaard, Barneveld, Utrecht, Nieuwegein, Dongen, Prinsenbeek en – uiteindelijk – Leerdam, waarbij hij er aldoor blijk van gaf van vele markten thuis te zijn. Zijn drukke werkzaamheden vormden voor hem geen beletsel om zich te bekwamen in diverse takken van sport: hij voltooide twaalf keer de Vierdaagse van Nijmegen, was een gebrevetteerd parachutespringer en nam met zijn Moto Guzzi deel aan de “Giornate Mondiale Moto Guzzi” – een “breed opgezet evenement voor Guzzi-adepten bij de Moto Guzzi fabriek in Mandello del Lario (Italië)”. Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat de geboren Tienhovenaar na zijn pensionering (in 2009) nog zeven jaar leerlingenvervoer heeft gereden voor de Calvijnschool in Leerdam, met als route Lexmond-Ameide-Tienhoven-Meerkerk-Nieuwland.

⁵ Paul Will doelde hier op het praalgraf in het koor van de kerk, dat in 1775 was opgericht ter nagedachtenis aan Jan Wijnand Ram, Ambachtsheer van Ameide, wiens verre voorvader in 1359 toestemming verleende tot het bouwen van de kerk.

In het laatste gedeelte van zijn notitie stelt Gerrit van der Grijn twee onderwerpen aan de orde, die geen verband houden met de brand in Tienhoven, maar met de naamgeving van twee scholen die hij in zijn jeugd heeft bezocht: de School met de(n) Bijbel in Ameide en de Technische School in Gorinchem.

School met de(n) Bijbel

Waar het gaat om zijn eerste schooljaren vraagt Gerrit van der Grijn zich af of, en zo ja wanneer, de naam “School met de Bijbel” in Ameide ooit gebruikt is. Op de kaft van zijn rapportboekje (Periode: april 1952 – augustus 1958; Van Kralingen’s Uitgeverij Leerdam, 71 ste duizendtal) staat namelijk “School met de Bijbel Ameide”. Daar komt bij dat hij op de Facebookpagina van onze vereniging een foto heeft aangetroffen van de entree van de school aan de Fransestraat met het gevelopschrift “SCHOOL MET DE BIJBEL”.

Gerrit stelt daartegenover dat op de website van de “Canon van Nederland” een artikel staat over “Het bloeiende verenigingsleven in de Waard (1840-1890)”, waarin de volgende passage voorkomt: “Tussen 1887 en 1940 werden er in Ameide en Tienhoven 87 verenigingen opgericht: ontspanningsverenigingen en schoolverenigingen, die Scholen met den Bijbel ondersteunden”.

Hoewel Hans van den Heuvel niet zo vaak is verhuisd als zijn oud-schoolgenoot, is het hem toch niet gelukt zijn rapportboekje, dat in zijn geval de periode 1948-1954 omvat, te traceren.

Dat heeft hem er niet van weerhouden om het gedenkboekje “Eeuw in, eeuw uit” door te bladeren, dat in mei 1990 werd uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de School met de Bijbel te Ameide.⁶

Zijn bevindingen zijn hieronder in chronologische volgorde in grote lijnen op een rij gezet:

1. Bij Koninklijk Besluit no. 25, op 28 juli 1889 “ten Paleize Het Loo” ondertekend door Koning Willem III en Minister van Justitie jonkheer mr. Gustave Lodewijk Marie Hubert Ruijs de Beerenbrouck (1842-1926), werd goedgekeurd de “Vereeniging tot Stichting en instandhouding van een School met den Bijbel op gereformeerden grondslag te Ameide”.
2. In het kader van de voorbereiding van de herdenking van het vijftigjarig bestaan van de school, waaraan geen uitvoering kon worden gegeven vanwege het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog op 10 mei 1940, werd “een keur van liederen” ingestudeerd “ter ere van het jubileum van de School met den Bijbel Ameide

⁶ Het boekje werd samengesteld door de al eerder vermelde Riks Smith en Paul Will, die in het Voorwoord van de publicatie door A. Wink, voorzitter van de Vereniging Scholen met de Bijbel te Ameide, werden aangeduid als “juffrouw R. G. Smith en de heer P. Will”.

en Tienhoven”. Verder is er in november van dat jaar sprake van een “vertrouwelijk schrijven” van “den Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel en de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs”, gericht aan “de Besturen en personeelen der bij den Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel en de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs aangesloten scholen” met de aanhef “Mannen Broeders”(!).

3. Bij de beschrijving van de periode 1949-1972 wordt in het gedenkboekje voor het eerst de naam “School met den Bijbel” gebruikt. De naam “School met den Bijbel” komt ook in de daaropvolgende jaren niet meer in de tekst voor.

Het geheel overziende, ligt de conclusie voor de hand dat de naam “School met den Bijbel” in de vooroorlogse en de naam “School met de Bijbel” in de naoorlogse periode gebruikelijk was.

Technische School

Gerrit van der Grijn vermeldt dat meester De Haan (1914-1997), “Hoofd der School met de Bijbel te Ameide” van 1949 tot 1979, bij zijn schoolverlating in de maand augustus van het jaar 1958 in het al gememoreerde rapportboekje schreef “heeft het zesde leerjaar doorlopen om naar de Ambachtsschool te gaan”. “Eigenlijk vreemd” tekent hij hierbij aan, omdat de naam “Ambachtsschool” in 1949 officieel al gewijzigd was in “Lagere Technische School

(LTS)”. Volgens hem werd de laatste naam in Gorinchem, waar hij vervolgonderwijs genoot, overigens niet gebruikt: op alle cijferlijsten, rapportenboekjes, getuigschriften en andere documenten van de desbetreffende school staat “Technische School Gorinchem”.

▲ Links op de foto het kapelletje dat tijdens de grote brand in 1947 verloren ging.

Christelijk Gereformeerde kerk

bestaat in 2023

100 jaar

ds. M. van der Sluys

Meester Andries van Dieren, onderwijzer in Ameide en de man die in 1923 leiding gaf aan het ontstaan van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Ameide.

◀ Meester Andries van Dieren. (1866-1944).

Andries komt uit een groot gezin. Vader Jan van Dieren (1824-1896) is gehuwd geweest met Lijzabeth / Elizabeth de Jong (1825-1858).

Zij ontvangen de kinderen:

1. Maagje (1850-1925),
2. Engeltje (1851-1934),
3. Teunis (1853-1941),
4. Willemijntje (1854-1935),
5. Jan (1856-1944) en
6. Harmen (1858).

Moeder Elizabeth overlijdt een week na de geboorte van hun zesde kindje. Acht dagen daarna sterft ook hun zoontje. Vader heeft nu de zorg voor vijf jonge kinderen.

Na zes jaar hertrouwt hij met Neeltje de Groot (1830-1896). Hun eerste kindje is Maaïke (1865-1906). Daarna verwachten ze een tweeling. Op zaterdagmiddag 12 mei 1866 om 5 uur schenkt God een gezonde zoon. Ze noemen hem Andries (1866-1944), naar opa de Groot. Een half uur later ontvangen ze nog een tweede zoon. Hem noemen ze Hendrik (1866-1919). Op dezelfde dag gaat vader ze aangeven bij de burgemeester. Beiden worden gedoopt in de Nederlands Hervormde Kerk te Lexmond. Er komt nog een tweeling: Alewijn (1868-1942) en Johannis / Johannes (1868-1933). Als laatste wordt een dochtertje Willempje (1870-1945) geboren. Het gezin bestaat nu uit 11 kinderen. Andries is de zevende in een jong gezin.

Onderwijzer

Na de lagere school gaat Andries niet op de ouderlijke boerderij werken. Hij blijft op de school te Lexmond. Hij wil opgeleid worden tot onderwijzer. Hij zet als kwekeling het onderwijs voort op de lagere school. Daar worden de praktische vaardigheden aangeleerd. Tegelijkertijd gaat hij tijdens zijn vrije uren voor de theoretische kennis vier jaar naar een Normalschool. Daar worden de lessen gegeven door leraren van een Hogere Burgerschool en hoofden van lagere scholen. Na het examen ontvangt hij de onderwijsakte.

Zijn dorpsgenoot Frans de Jong behaalt zijn diploma op de Normalschool te Utrecht. Die is dan net 19 jaar oud. Hij heeft daarnaast Franse les gevolgd bij de

▲ Meester A. van Dieren met 19 kinderen en personeel bij het Kurhaus in Scheveningen.

▲ Meester A. van Dieren met kinderen en personeel bij het Kurhaus in Scheveningen.

dominee van Lexmond en ondertussen een gymnas-
tiek akte behaald in Rotterdam.

Andries van Dieren heeft een soortgelijk diploma
ontvangen. Is hij na zijn opleiding van zijn 16e tot
zijn 20e jaar onderwijzer op de openbare school te
Everdingen?

Hij heeft twee jaar lang zijn dienstplicht moeten ver-
vullen. In 1886 is hij met zijn tweelingbroer Hendrik
ingeloot bij de nationale militie te Lexmond. Het is
niet bekend waar zijn standplaats is geweest.

Bekering

Is het in de tijd na zijn dienstplicht geweest, dat Van
Dieren tot andere gedachten is gekomen? Zijn keus
voor het christelijke onderwijs en voor de Christe-
lijke Gereformeerde Kerk heeft te maken met zijn
krachtdadige bekering.

In zijn jonge jaren was hij op weg naar de kermis in
Culemborg. Was het kermis ter gelegenheid van de
Koninginnedag van Wilhelmina op 31 augustus? Of
was het de achtdaagse kermis na St. Jan? De beschrij-
vingen daarvan vertellen dat dan alle kroegen in de
warme juni dagen een week lang vol zaten met zin-
gende mannen en vrouwen. Er werd gegeten en ge-
dronken. En als de jenever op was, werd er gevoch-
ten.

☞ Zijn keus voor het chris- telijke onderwijs en voor de Christelijke Gereformeerde Kerk heeft te maken met zijn krachtdadige bekering.

Was hij naar Culemborg op weg met zijn vrienden?
Hij is als Paulus onderweg gearresteerd. Door God.
Hij wordt bepaald bij de geschiedenis van Korach,
Dathan en Abiram (Numeri 16:23-34). Als God een
gat in de grond zou slaan, zou hij levend ter helle va-
ren. Is dat het moment van zijn bekering? God heeft
hem gespaard en niet gedaan met hem naar zijn zon-
den. Wat hij eerst lief had, gaat hij nu haten. Waar hij
eerst niet echt voor leefde, gaat nu in hem leven: de
dienst van God. Vanaf dat moment wordt de kerk en
Gods volk hem lief.

De oudste kleindochter vertelt dat opa daarna op be-
zoek gaat bij vrouw Fortuyn te Vianen om geestelijk
onderwijs te ontvangen. Na afloop geeft ze hem een
boekje mee van ds. E. Fransen over De wapenrusting
Gods om vast te staan en te strijden tegen de listige
omleidingen des duivels, de duisternisse dezer eeuw.
Het is een zestal preken over Efeze 6:14-18. Hij mag
het meenemen, maar 'niet op de bagagedrager achter
op zijn fiets.'

Vanaf dat moment wil hij onderwijs geven op een
christelijke school. Christelijk onderwijs is er nog
nauwelijks. Dat is pas na veel moeite en met steun
van ouders ontstaan. Sinds 1848 heeft men recht om
christelijke scholen te stichten. In Langerak is er bij

de christelijke gereformeerde kerk een christelijke
school sinds 1866.

Zijn tweede werkplek wordt de christelijke school te
Alblasserdam. Het archief van Alblasserdam is met
een bombardement verloren gegaan. Van 22 augustus
1890 tot 29 oktober 1896 woont en werkt hij daar.
Daarna heeft hij weer gewoond in Everdingen.

Kampen

De vraag is wat hij heeft gedaan in de jaren 1897
en 1898. In de familie wordt verteld dat hij voor de
theologische studie naar de opleiding te Kampen is
gegaan. 'Ieder die bekeerd wordt, wil graag dominee
worden', heeft zijn vrouw later aan de kleinkinderen
verteld. Er zijn geen gegevens te vinden dat hij bij de
Theologische universiteit ingeschreven heeft gestaan.
Wel is gevonden dat hij na Alblasserdam verhuisd is
naar 2e Ebbingestraat 54, later 41 te Kampen.

Mogelijk heeft hij bij iemand op kamers gewoond.
Dat deden meer studenten. Hiervandaan is het
slechts enkele minuten lopen naar de Theologische
School. Hij heeft daar gewoond van 21 juli 1897 tot
22 augustus 1898. Opmerkelijk is dat hij dan nog in-
geschreven staat als: Nederlands Hervormd. Daarna
is hij teruggekeerd naar Everdingen. Volgens een
kleinzoon zou hij vanwege 'nervositeit' de theologi-
sche opleiding verlaten hebben.

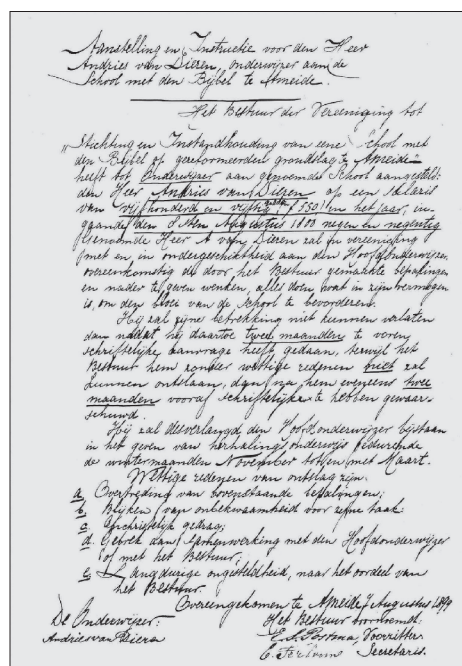
Zijn volgende benoeming is op de christelijke school
te Ameide op 1 februari 1899. Hij is dan 32 jaar.
In Ameide is op 1 mei 1890 een School met den Bij-
bel geopend. Met een bidstond aan God begint de
school met 50 kinderen. Er zijn vier groepen, in twee
lokalen.

Van Dieren woont dan in Zijderveld, gemeente Ever-
dingen. Hij meldt zich in 1899 persoonlijk aan bij het
bestuur van de christelijke school op de Achterweg te

Ameide. Hij is
bereid om te-
gen 1 februari
als onderwijzer
op de school
werkzaam te
zijn.

Hij wordt aan-
genomen tegen
een salaris van
fl 550,00 per
jaar. 'Het be-
stuur vertrouwt
dat de onder-
wijzer de be-
noeming onder
biddend opzien
tot God bereid-

◀ Ondertekende
benoeming 1899.

▲ 1912 - personeel aan tafel: meester Blok, juf Verhey, meester Bronkhorst en meester van Dieren.

vaardig opvolgend, zijn functie op 1 februari 1899 zal aanvaarden en wel de zoodanige spoed zal maken met de opzending der vereischte stukken aan het gemeentebestuur alhier: een getuigschrift van zedelijk gedrag van de laatste twee jaar waar hij gewoond heeft.' Wat heeft hij gezegende jaren ontvangen op de school.

Twee en dertig jaren heeft hij er onderwijs gegeven. Hij begeert de jongens en meisjes 'de vreeze des HEEREN' te leren (Psalm 111:10). 'Wij zullen het niet verbergen voor hunne kinderen' (Psalm 78:4). Met sierlijke letters staan deze Bijbelwoorden uitgeschreven op de schoolborden bij het eerste jubileum: 'Laat de kinderen tot Mij komen (Markus 10:14).

Hij heeft niet de ambitie om hoofdonderwijzer te worden. Hij is dankbaar voor zijn inkomen. Dat is in die tijd niet een hoog salaris. Een kwekeling op school verdient in 1902 fl 5,00 of fl 10,00 per maand, afhankelijk van de leeftijd. In 1904 wordt het salaris van het Hoofd der school, dhr. L. Blok vastgesteld op fl 900,00. Onderwijzer A. van Dieren ontvangt fl 650,00.

In die vergadering wordt tevens gesproken over het belang van een christelijke normaalschool. Maar er zijn geen jongeren bekend die onderwijzer willen worden.

In 1906 zijn er op de School te Ameide 159 kinderen in vier lokalen. Van Dieren heeft de zegen van de gestage groei van de school meegemaakt. Maar dat niet alleen.

In 1910 schrijft de secretaris C. Terlouw in het jaarverslag: 'Hoe het met op onze school staat op heden?' Wat haar wedervaren is geweest dit jaar? Nu we kunnen goede berichten doen! Met het onderwijzend personeel gaat het best. Ze mogen allen in goede welstand, met ijver en opgewektheid hun taak verrichten. En onze onderwijzer de heer A. van Dieren is nog pas in het huwelijksbootje gestapt, wat wij gaarne als een bewijs aannemen, dat het hem mag goedgaan bij zijn arbeid. Dat kan dus tot tevredenheid en tot dankbaarheid stemmen.'

Huwelijk

Meester van Dieren is gehuwd met Maaïke van Bruchem op donderdag 16 juni 1910 in Everdingen.

Maaïke is geboren 26 mei 1878 te Everdingen en in de Hervormde gemeente gedoopt. Ze is een dochter van veehouder Gijsbert van Bruchem (1839-1899) en Geertje de Jong (1847-1932). Het gezin bestaat uit zeven kinderen:

1. Cornelia (1874-1894),
2. Jacob (1875-1966),
3. Pieter Gijsbert (1876-1925),
4. Maaïke (1878-1977),
5. Neeltje Wilhelmina (1880-1965),
6. Gijsbert Thomas (1882-1962) en
7. Metje Gerritje (1884-1933).

Op 15-jarige leeftijd heeft Maaïke haar oudste zuster Cornelia door de dood verloren. Vijf jaar later sterft haar vader. De andere kinderen in het gezin werken mee op de boerderij. Allen komen pas laat tot een trouwdag. 'Om het kapitaal in de familie te houden.' Van het maatschappelijke leven zijn niet veel herinneringen bewaard gebleven. Over haar geestelijke leven heeft ze aan haar oudste kleindochter en naamgenote verschillende dingen verteld.

In 1903 is ze op 26 jarige leeftijd tot verandering gekomen. Ze leeft in Zijderveld in de wereld zonder het ware geloof in God. Op zaterdagavond vermaakt ze zich met de jeugd als ze over het dorp wandelen. Totdat God haar bekeert. Vanaf die tijd kan ze niet meer haar oude leven voortzetten. Drie jaar lang voelt ze haar zonden en is ze diep ongelukkig. Ze wordt er uitgehaald met de woorden: Ik zal u niet begeven... Die tekst wordt op verschillende plaatsen in de Bijbel genoemd. Het staat onder andere in: Hebreëen 13:5 'Uw wandel zij zonder geldgierigheid; en zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten.' Tot haar dood toe ondervindt ze de kracht van deze belofte van God.

Zij wordt verder bepaald bij de Bijbelwoorden: Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen, wanneer Hij zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, met de heilige engelen (Markus 8:38). Vanaf dat moment gaat ze niet meer naar de Hervormde Kerk. De kerk te Everdingen is een kandidaatsgemeente. Wanneer een student zijn studie heeft voltooid begint hij zijn predikantschap in een kleine gemeente. Daar moet hij het ambtelijke werk in de praktijk leren. In die tijd is kandidaat B.C. Verhagen uit Zuilen in Everdingen begonnen. Blijkbaar vindt Maaïke van Bruchem geen aansluiting in zijn prediking. Ze is niet "kerkistisch", maar ze gaat niet meer naar de 'grote kerk'. Waar gaat ze dan heen? Everdingen ligt halverwege Vianen en Culemborg. Met bid- en dankdagen gaat ze naar de Christelijke Gereformeerde kerk te Culemborg, die in 1894 ontstaan is. Dat is ongeveer anderhalf uur lopen.

Andries gaat ook naar Culemborg. Niet meer naar de kermis, maar naar de kerk. Hij heeft zich laten uitschrijven uit de kerk te Lexmond. Vanaf de tijd van zijn bekering accepteert de familie hem niet meer zo. Hij blijft de familie wel bezoeken. Maar Andries krijgt andere vrienden. Onder Gods volk vindt hij zijn levensgezellin.

Hoe heeft hij Maaïke van Bruchem leren kennen? Volgens zeggen woonden ze niet ver van elkaar vandaan in Zijderveld. Andries woonde op een boerderij te Hagestein, Maaïke woonde in een boerderij op de Diefdijk. Maar op een gezelschap hebben ze elkaar ontmoet en echt leren kennen. De gelovigen die zich in de plaatselijke kerk niet meer konden vinden in de prediking, zoeken elkaar op. Er wordt een preek gelezen en gesproken over wat men persoonlijk in het geloof heeft ondervonden.

De vriendschap komt tot een verloving. Omdat ze geen lid meer zijn van de kerk, daarom trouwen ze ook niet in de Hervormde Kerk.

Na haar trouwen moet de bruid Maaïke van Dieren – van Bruchem eerst nog drie maanden thuis blijven wonen, vanwege het werk in de hooibouw. Daarna is ze verhuisd. Op 4 augustus 1910 staan ze ingeschreven als inwoners te Ameide. Ze hebben daar verschillende huizen bewoond: Dam 365 A, Fransestraat 248.

Kinderen

In Ameide worden twee kinderen geboren en gedoopt in de Chr. Geref. Kerk te Nieuwpoort.

Op 27 juni 1911 wordt een enigste dochter geboren: Neeltje Gijsberta Cornelia van Dieren. Nel is op 22 januari 1941 gehuwd met bakker Dirk Willebrood Baars uit Nieuwland. Ze is op 47 jarige leeftijd overleden op 30 januari 1959 te Nieuwland. Op haar grafsteen staat Ps. 89:8 Gij toch, Gij zijt hun roem.

Op 11 december 1912 wordt een eerste zoon geboren: Gijsbert Jan van Dieren. Gijs wordt schilder. Hij trouwt op 14 juli 1937 in Ameide met Pietronella Antje Maria Adriana Pellikaan. Ze krijgen zes kinderen. Hij is overleden in op 3 november 1984.

Op 10 april 1914 verhuist de familie Van Dieren naar Tienhoven. Ze gaan wonen in een huurwoning, de voorkant van een boerderij op de Tiendweg 65, thans Hogewaard. Het is een ruimer huis voor hun groeiende gezin, slechts enkele honderden meters verwijderd van hun vorige woning. Ze zullen er ook vele gasten ontvangen, om te spreken over de Heere en Zijn dienst.

In Tienhoven worden nog twee kinderen geboren en ook gedoopt te Nieuwpoort.

Op 7 december 1915 wordt Jan Gerard van Dieren geboren. Jan wordt bakker. Hij is gehuwd met Alida Bongelaar (1916-2003). Jan is overleden op 19 juni 2000 te Utrecht.

Op 6 november 1918 wordt Gerard Maarten van Dieren geboren. Hij wordt Hervormd predikant in Hei- en Boecop en in Ede. Hij trouwt op 26 augustus

▲ Huwelijk Gijs van Dieren met Nel Pellikaan - Links ouders Van Dieren - Rechts ouders Pellikaan.

1943 in Ameide met Frederika Diepenhorst (1920-2001). Hij is overleden op 2 november 1988 te Ede.

Vergaderingen

In de notulen van de Schoolvereniging komen we de naam van meester van Dieren regelmatig tegen.

In de eerste jaren is hij aanwezig op de ledenvergadering. Daar zijn niet altijd veel bezoekers. Soms zijn er 13 leden aanwezig.

Wordt op zijn voorstel als spreker uitgenodigd ds. J. Jongeleen van de Chr. Geref. Kerk te Noordeloos? Deze houdt in de Ned. Herv. Kerk een rede in belang van het Chr. Onderwijs: 'welke weldoordachte rede met zeer veel belangstelling werd aangehoord'.

In 1917 worden er naast het bestuur 4 aanwezige leden geteld. Het bestuur verklaart dit gebrek aan belangstelling, 'dat de leden vertrouwen hebben in de leiding.' In dat jaarverslag van 1917 wordt gememooreerd: 'Vrienden, zeer veel, zeer veel hebben wij den Heere God te danken. Allen Bestuur, onderwijzers en kinderen zijn bij het leven gespaard. Onderwijzer van Dieren van zijn ernstige ziekte opgericht, de kinderen van de gevaarlijke difteritis genezen, zoodat zij onge-

veer allen de school bezoeken, het aantal leerling stijgende en de financiële toestand in vergelijking met andere scholen gunstig. Geve de Heere ons een dankbaar hart, om al deze verbeurde weldaden op de rechte waarde te schatten en spare Hij onze school nog langer.'

◀ Ouderling Andries van Dieren.

Meester van Dieren is naast zijn werk op school ook actief in het kerkelijke leven. Hij is de man die leiding geeft aan het ontstaan van een Christelijke Gereformeerde Kerk te Ameide. Met I. van Lomwel financiert hij de kerkbouw. Hij bezoekt de kerkelijke vergaderingen, waar verzocht wordt tot het instellen van de ambten. In 1923 wordt de Christelijke Gereformeerde Kerk te Ameide geïnstitueerd. De eerste kerkenraadsvergadering wordt op maandag 10 september 1923 gehouden ten huize van Andries van Dieren. Na het zingen van Psalm 25:2 wordt Psalm 81 gelezen. Besloten wordt onder meer dat er twee groepen catechisaties zijn. Om 18:00 uur tot 14 jaar en om 19:00 uur van 14 jaar en ouder. Meester van Dieren geeft de catechisaties. Hij is van 1923 -1934 ouderling in de gemeente. Vele zondagen leest hij tweemaal een preek. Hij regelt dat om de veertien dagen een doordeweekse dienst wordt gehouden waar een predikant voorgaat. Om 17.00 uur wacht hij bij de bushalte op de dominee. Aan het eind van de dienst, bij het laatste zingen gaat Neeltje van Dieren naar de burens Henk van Vliet. Die hebben inmiddels een geklopt ei met hete melk gemaakt en voor dat de predikant vertrekt wordt dat eerst genuttigd. Inmiddels staat fa. Bouter met de auto klaar om de dominee naar het station in Arkel te brengen.

Onderwijzer

Zoon Jan vertelt van zijn vader dat hij nogal in gedachten verzonken kan rondlopen. Hij heeft zijn vriendjes verteld dat hij zijn vader kan groeten, zonder dat hij in de gaten heeft dat het zijn eigen zoon is. De proef wordt op de som genomen. Als zijn vader langs hem loopt zegt hij: 'Dag meester van Dieren'. 'Dag jongeman', is het antwoord. Het bewijs is geleverd!

Ondertussen blijft het leerlingenaantal in de klas groeien. Meester van Dieren blijft actief voor de school.

In het wekelijks blad De School met den Bijbel, staat het bericht over zijn gouden jubileum: 'Meester van Dieren is geliefd door jong en oud. Door zijn eenvoudigheid en oprechtheid heeft hij zich de achting weten te verwerven van allen die met hem in aanraking kwamen... Wij hopen dat hij door Gods zegen nog vele jaren mag gespaard blijven voor de school en ook voor zijn gezin en dat zijn onderwijs nog voor vele kinderen tot zegen mag zijn, voor dit leven en voor de eeuwigheid.'

In het jaarverslag over 1924 schrijft de secretaris van de Christelijke School: 'Het eerste wat dan te gedenken was, dat de heer A. van Dieren 25 jaar aan onze school onderwijs gegeven heeft, hetgeen in alle eenvoudigheid herdacht werd.'

Hoe dat is gegaan wordt niet vermeld. Wel vinden we in de stukken een lied dat bij het 25 jarig jubileum van zijn collega H. van Rooijen werd gezongen op de wijs van 'Scheepke onder Jezus' hoede. Zal hetzelfde lied gezongen zijn? De tekst van dat lied luidt dan enigszins gewijzigd:

Onze meester A. van Dieren, Viert vandaag het zilver feest, En de vrienden en vriendinnen, Zingen allen blij van geest: Dat voor de school en voor 't gezin, U God nog heel lang spaar, Tot zegen van Ameide ook. Moog 't zijn nog menig jaar.

Wijs de goede weg de kinderen. Leid hen tot des Heeren hand. Dat zij in de lichtglans wandelen, Van het hemels vaderland. Dat God met zegen 't werk bekroon. Hun harten jong bekeer. Zijn Geest ook in hun binnenste woon, Zijn heil'ge Naam ter eer. 'Na het overhandigen van een cadeau wordt gezongen: De Heer' zal u steeds gadeslaan, en Blijf met hen Heer', als 't zonlicht niet meer schijnt.'

In het kasboek staat vermeld dat aan 'het cadeau' is uitgegeven f 30,50. Het komt overeen met het tienvoudige aan euro's in onze tijd. Volgens zijn kleindochter zijn er een boekenkast, zilveren schaal en wandelstok met zilveren knop voor gekocht.

Een oud-leerling Aart het Lam (1920-2021) vertelde dat hij bij meester van Dieren in de tweede klas gezeten heeft. Hij herinnerde zich dat de meester een briefje in zijn vestzak had met een potloodje. Hij zei dan: 'Sèh, sèh, sèh, jongen van het Lam: aangetekend.' Waarom? Waarschijnlijk dat hij niet goed genoeg oplette. Het is een anekdote. Het heeft blijkbaar indruk gemaakt, zodat Aart het na ruim 90 jaar nog niet vergeten is! In het herdenkingsboek van de School met de Bijbel, wordt Van Dieren ook aangeduid als 'meester suh-suh'. Volgens zijn kleindochter kwam dat omdat hij van jongs af al hartpatiënt was en niet geschikt was voor het werk op de boerderij.

Pensioen

Op vrijdag 3 juni 1932 wordt de jaarvergadering van de schoolvereniging gehouden. Vermeld wordt dat de erevoorzitter ds. Schimmel de vergadering opent met het lezen van een deel van Psalm 78. Er zijn 18 leden aanwezig, onder wie A. van Dieren. Het verslag vermeldt: 'Op 1 juli 1932 verlaat de Heer A. van Dieren de school doordat hij de pensioen gerechtigde leeftijd had bereikt, na zeer veel jaren van trouwen plichtsbetrachting'. Er zijn dan zeven leerkrachten en 265 leerlingen. De financiële boeken zijn gecontroleerd. Voor de laatste maal staat de handtekening daaronder van A. van Dieren.

Graag wilde meester Van Dieren op school blijven werken toen hij de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt. De inspecteur van het onderwijs zei in een gesprek dat hij dan eigenlijk een jong gezin het werk, en daarmee de verdienste, ontnam. Na over-

◀ Andries van Dieren en echtgenote Maaike van Bruchem.

denking van dit gesprek had hij geen vrijmoedigheid meer om als meester op school aan te blijven.

Zoon Gerard wil gaan studeren voor predikant aan de universiteit. Het gezin van Dieren verhuist daarom rond 5 september 1934 naar Werner Hel-michstraat te Zuilen (Utrecht).

Een kleinzoon schrijft: 'Het was volop crisistijd en de kinderen kwamen niet gemakkelijk aan een betaalde betrekking. De oudste dochter, Neeltje, is tot haar huwelijk (1941) thuis blijven wonen. De oudste zoon Gijs, is op enig moment als schilder aan de gang gekomen. Zoon Jan heeft een opleiding tot bakker gevolgd en is in 1938 met een winkeltje begonnen. De jongste zoon Gerard Maarten heeft als volontair gewerkt en studeerde theologie. Vader Andries heeft zijn kinderen lang moeten steunen.'

'Van Dieren had een pensioen en een bescheiden vermogen. Hij leefde sober. Hij had een diaconale instelling. Zijn vrouw wist wel dat hij geld weggaaf, maar dat was geen onderwerp van gesprek. Hij deed wat de hand vond om te doen en zweeg daar verder over. Zijn zoon Jan wist het ook maar zweeg daar verder ook over.'

Eerst kerken ze in de Chr. Geref. Kerk aan de Witte-vrouwensingel. Ds. D. Driessen uit Amsterdam horen ze daar graag preken. In die tijd is ds. P. de Smit de eigen voorganger van de gemeente. Omdat ze wat ouder worden is het bezwaarlijk om elke zondag naar de kerk te lopen. Ze gaan wonen in de van Musschenbroekstraat. Daar verhuizen ze heen omdat ze zich aangesloten hebben bij de Gereformeerde Gemeente. Die gemeente wordt gediend door ds. M.

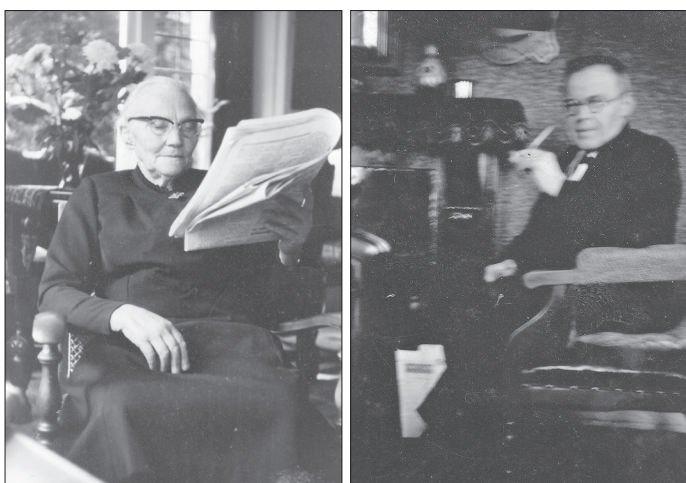
niet meer verkozen in het ambt. Zijn zoon Jan dient de gemeente wel vele jaren eerst als diaken en later als ouderling.

Op 16 juni 1935 zijn Andries en Maaïke van Dieren 25 jaar getrouwd. Ze houden geen feest. Het is zondag. Maar een nicht komt onverwacht op bezoek voor het feest. Haar tante Maaïke zegt: 'Als je een hoed bij je hebt mag je mee naar het feest.' Ze gingen die zondagavond naar de kerk.

Als een kleinzoon bij zijn grootouders op bezoek is, snuffelt hij graag in de boekenkast van opa. Er staan veel prekenboeken van de oude schrijvers, die gebruikt werden in de leesdiensten en voor persoonlijk gebruik. Tot zijn verbazing vindt hij ook leesboeken, die hij als onderwijzer op school gebruikt heeft: De reizen van Jules Verne, zoals 'Reis naar het middelpunt van de aarde' en 'De reis om de wereld in 80 dagen'.

Andries is drie jaar ziek geweest vanwege blaaskan-ker. Hij is gestorven toen de bommen vielen. Hij had de innerlijke rust met Psalm 91: Wie in de schuil-plaats des Allerhoogsten is gezeten, zal vernachten in de schaduw van de Almachtige. Volgens overlevering waren zijn laatste woorden: 'Naar huis, naar huis, naar het eeuwig Vaderhuis'.

Na 32 jaar weduwschap overlijdt zijn vrouw Maaïke van Dieren-van Bruchem in de gezegende ouderdom van 98 jaar in Huize Maranatha te Rijssen. Op de rouwkaart staan haar laatste woorden van Psalm 17: Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!) ik zal, ont-waakt, Uw lof ontvouwen, U in gerechtigheid aan-schouwen, verzadigd met Uw godd'lijk beeld.

▲ Moeder Maaïke met krant en vader Andries in de pastorie van hun zoon ds. G.M. van Dieren te Ede.

Heikoop (1890-1944). Het is zijn eerste gemeente. Hij heeft zijn theologische opleiding ontvangen van ds. G.H. Kersten te Rotterdam. Deze bevestigt hem in 1929 tot predikant van de kerk te Utrecht. Onder Gods zegen groeit de kerk. Over deze voorganger wordt met veel liefde gesproken.

Het is een gezegende tijd geworden. Meester van Dieren leidt een stil leven in de kring van familie en geloofsgenoten. Vanwege zijn ouderdom wordt hij

Heden nam de Heere tot Zich, na een langdurig, geduldig gedragen lijden, onzen innig geliefden en zorgzamen Man, Vader, Behuwd- en Grootvader

Andries van Dieren,

in den ouderdom van ruim 78 jaar.

Dat hij is ingegaan in de rust, die overblijft voor het volk van God, lenigt onze diepe smart.

Utrecht, M. van Dieren—van Bruchem.
Nieuwland, N. G. C. Baars—van Dieren.
D. W. Baars.

Utrecht, G. J. van Dieren.
P. A. M. A. van Dieren—Pelikaan.
J. G. van Dieren.

A. van Dieren—Bongenaar.
Hei- en Boeicop, G. M. van Dieren.
F. van Dieren—Diepenhorst
en Kleinkinderen.

Utrecht, 2 Augustus 1944.
Van Musschenbroekstraat 46.

P. S. U wordt bij deze beleefd uitgenodigd de begrafenis bij te wonen.
Verzoeken per omgaande bericht of U hiervan gebruik wenscht te maken.
Gelieve tijdig aanwezig te zijn.

De teraardebestelling zal plaats hebben D.V. Zaterdag 5 Augustus a.s., op de Eerste Alg. Begraafplaats „Soestbergen“. Vertrek van het sterfhuys te 1.30 uur.

Herinneringen aan *meester van Rooijen*

De redactie is enige tijd geleden benaderd met het verzoek in een volgende editie een artikel te wijden aan de levensloop van meester Van Rooijen, die van 1931 tot aan zijn overlijden in 1963 onderwijzer was aan de School met de Bijbel in Ameide.

Voor de leden van onze vereniging, die geen herinneringen aan hem hebben, omdat ze daarvoor "te jong zijn" of niet in Ameide of Tienhoven zijn geboren, volgt hieronder een korte introductie.

Hendrik van Rooijen werd in 1907 geboren in Vianen, volgde de MULO en de Kweekschool in Utrecht en gaf les op de Schippersschool in Vreeswijk en de Lagere school in Ederveen voor hij naar Ameide kwam, waar hij ook op kerkelijk gebied actief was. Van zijn drie kinderen zijn de Stien, de oudste dochter, en Wim, de zoon, nog in leven. De eerste woont in Groot-Ammerz, de tweede in Dongen.

In "Eeuw in, eeuw uit", een in 1990 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de School met de Bijbel in Ameide uitgegeven gedenkboek, wordt als volgt aandacht besteed aan zijn overlijden op 11 november 1963: "Enkele maanden na de aanvang van het schooljaar 1963-1964 wordt de schoolgemeenschap opgeschrikt door het ontstellende bericht, dat meester Van Rooijen volkomen onverwacht is overleden, 56 jaar oud, een zachtmoedige man en vader, een fijn mens, met veeleer schoolmeesterhart dan kop. Een onherstelbaar verlies voor zijn gezin, de school en de dorpsgemeenschap".

Hans van den Heuvel, die in het begin van de jaren vijftig "bij meester Van Rooijen in de klas zat", zal het artikel schrijven. Mocht u beschikken over documentatie- en (of) fotomateriaal, dat in dit opzicht van belang is, wil dan contact met hem opnemen: hansheuvel2@planet.nl

▲ 1950: School met de Bijbel klas 4 met Meester Van Rooijen: Piet van Iperen, Ton Terlouw, Mimi Versluis en Beppie van Middelkoop. Wim Roth, Piet Mesker, Corrie Roest en Corrie Streefkerk. Teunis Bikker, Rinus de Bruin, Fija van Middelkoop en Betsie Lakerveld. Eim den Hartog, Kees Rijneveld, Gonnie Labee en Bets van 't Hoff. Reijer Diepenhorst, Jan Roodhorst, Rinus Streefkerk, Johan van Bruggen, Hans van den Heuvel, Nel Woudenberg en Annie Verheij.

Een ontboezeming!

Willem Bernardus Buitenhuis

Zevenaar, juli 2023

Ik ben geboren op 5 februari 1936, te Rotterdam. Na mijn tijd in Ameide heb ik tot mijn 40^e jaar op IJsselmonde (Rotterdam) gewoond. Daar heb ik mijn vrouw leren kennen en daar zijn we ook getrouwd. Inmiddels zijn we 50 jaar bij elkaar en hebben drie kinderen (jongens) en acht kleinkinderen. In 1976 zijn we voor mijn werk in Arnhem, naar Zevenaar verhuisd, waar we met veel plezier tot op heden wonen.

De aanleiding van deze ontboezeming

In juni jl. werd ik onverwacht met het verleden geconfronteerd. Mijn broer en ik waren op rondrit door het gebied bij Rotterdam waar we opgegroeid zijn, met o.a. een bezoek aan het graf van onze ouders op de begraafplaats te Ridderkerk. We hadden afgesproken met de zoon van mijn broer in Gouda. De bedoeling was om daar met elkaar 's avonds in de stad te gaan eten. Om de tijd te doden besloten we

de Alblasserwaard in te gaan om dan later bij Groot-Amers over te varen en via Schoonhoven naar Gouda te rijden. Onze grootmoeder is in Ottoland geboren dus leek het ons leuk

om daar eens een kijkje te gaan nemen. Op een zeker moment zag ik een verkeersbord met daarop Ameide en meteen was ik met mijn gedachten ver terug in de tijd. Het werd geen Ottoland maar Ameide.

Ik heb weer voor dat grote huis gestaan en alle oude herinneringen kwamen weer naar boven. Na wat wikken en wegen heb ik besloten mijn ervaringen en belevenissen als kind in Ameide, op papier te zetten

De Tweede Wereldoorlog

Op 10 mei 1940 brak de oorlog uit. Ik herinner me dit nog goed, want ik lag met mijn zusje bij mijn moeder in bed. Mijn vader was gemobiliseerd en lag aan de Moerdijkbrug waar toen hevig gevochten is. Begrijpelijk dat mijn moeder zeer angstig was en ze heeft dat ook onbewust op ons overbracht. Ik zie nog na verloop van tijd een man het tuinhekje binnestappen om te komen vertellen dat mijn vader ongedeerd was. De opluchting was groot. Op 14 mei 1940 in de middag werd Rotterdam gebombardeerd. Later die dag werd de capitulatie door generaal Winkelman bekend gemaakt. Rotterdam voelde voor mijn ouders met die kleine kinderen als zeer onveilig, mede omdat er regelmatig door de Geallieerden bombardementen op de havens werden uitgevoerd. Wij woonden hemelsbreed daar niet ver vandaan. Toen de granaatscherven bij de bovenburen door de ramen vlogen was voor mijn ouders de maat vol. Via een nicht van mijn vader (eigen achternaam van Kekem) vonden wij onderdak in Ameide, adres: Hoogewaard 65.

De verhuizing

Van de voorbereidingen voor de verhuizing heb ik niet veel meegekregen. Wel dat mijn vader niet aanwezig was. Hij was na de capitulatie krijgsgevangene gemaakt, was ontvlucht en gelijk ondergedoken. Misschien kwam hij soms wel thuis maar als dat zo was mochten we dat beslist niet weten!

De verhuizing zelf was een evenement op zich. Er kwam in mijn kinderogen een enorme vrachtwagen voorrijden van een expediteur (Pek, Spek, v.d. Spek of Spekke?) uit Ameide. De inboedel werd ingeladen en de rit naar Ameide kon beginnen. Mijn moeder met baby Jannie voorin bij de chauffeur. Een medewerker van de verhuizer met mij en mijn oudste zusje Adrie achter in de bak.

Bij, ik vermoed nu, Alblasserdam ging het verkeerd. De medewerker bij ons in de bak kwam erachter dat de chauffeur verkeerd reed maar hoe bracht je als je achterin een overdekte, rammelende en schokkende laadbak zat, de chauffeur aan zijn verstand dat hij verkeerd reed. Dat ging zo. De man ging aan de achterkant uit de vrachtwagen hangen en met zijn klomp (een gele) aan de buitenkant tegen het beschot schoppen, hard schreeuwen en met de vrije arm zwaaien naar de chauffeur om diens aandacht te trekken. Uiteindelijk zal deze in de achteruitkijkspiegel gekeken hebben want na enige tijd stopte hij. Na wat heen en weer gepraat werd er gedraaid en de goede weg ingeslagen. Zonder verdere tegenslag zijn we vervolgens goed op Ameide gearriveerd! Fijn en gemakkelijk dat we tegenwoordig navigatie hebben!

Het Huis

Het huis waar we aankwamen en waar we in zouden trekken stond aan de Hoogewaard. Toen nr. 65. In de ogen van een kind was dit een gigantisch huis, met aan de achterkant een boerderij er aan vast gebouwd. Het huis werd bewoond door de Fam. Den Oudsten (voor ons tante Mijntje en ome Nico). Een groot gezin met, als ik me goed herinner, 10 jongens en een meisje.

Voor het huis stonden twee enorme bomen. Eén ervan is in de tijd dat wij er woonden gerooid. Dat moet geweest zijn in 1942 of 1943. Ik weet de reden niet waarom deze boom moest worden gekapt, maar ik vermoed dat hij te veel schaduw gaf in de moestuin die ernaast lag. Wij betrokken op de eerste verdieping twee kamers met naast ons, ook op die verdieping, de fam. V.d. Most, ook met twee kamers. Ik zal proberen het huis zoals ik het me herinner te beschrijven. In het midden vanaf de dubbele voordeur een lange gang over de hele lengte van het huis. Links de woonkamer met daarachter een hele grote keuken, dan een doorloop van de gang naar de keuken en daarachter het toilet bestemd voor alle bewoners van het huis.

Rechts de ouderslaapkamer, dan de trap naar boven, de deur naar de kelder (of andersom) met tot slot aan het eind van de gang het trapje naar de opkamer, die boven de kelder lag. Ik denk dat er vroeger een

▲ De drie kinderen tijdens hun verblijf in Ameide.

verbinding van de gang naar de boerderij is geweest want er zat een verdikking in de muur, die erg veel op een deur leek. In de gang hoorde je de koeien loeien en als er gemolken werd het gerammel van emmers en melkbussen. Wel weet ik heel zeker dat er een open verbinding was tussen de kelders van de boerderij en het huis. Deze open verbinding werd gescheiden door een lattenhekwerk waar je goed doorheen kon kijken. In het boerderijgedeelte van de kelder was een pekelbad waar de op de boerderij gemaakte kazen enige tijd in lagen voor ze op een stelling werden opgeslagen om te rijpen.

Boven, op de eerste verdieping, was een grote donkere overloop waar de deuren van onze, ik zal maar zeggen, appartementen op uitkwamen. Rechts bovenaan de trap was er volgens mij nog een deur naar een slaapkamer boven de opkamer. Ook de trap naar de zolder was afgesloten met een deur. Ik kan me niet herinneren of er in dat grote huis een badkamer was. Ik ging in ieder geval voor de kachel in de teil en ik vermoed de rest van de huisbewoners ook. Over het hele huis was een enorme zolder, met aan de zijkant nog twee slaapkamertjes. Het dak was niet afgetimmerd en je kon langs de dakpannen licht zien. Uitermate geschikt om de was te drogen en dat werd dus ook gedaan. Midden op de zolder was een grote witte, vierkante schoorsteen met een deurtje om hem te kunnen vegen. Wel nodig ook want naar de huidige maatstaven gerekend, werd er in die tijd niet erg milieuvriendelijk gestookt. Naast het veilig "omhekte" trapgat was, boven de overloop van de verdieping eronder, een rechthoekig gat van ongeveer 50 x 40 cm. uit de zoldervloer gezaagd, met daaroverheen zonder enige beveiliging een vlak glasplaatje. Dit om de overloop en trap eronder wat minder donker te maken. Een goed idee maar, voor kinderen levensgevaarlijk. Verder werd de zolder gebruikt om SPUL te drogen. Geen idee waarom het zo genoemd werd. Spul was de spaander die vrijkwam bij de productie van klompen en werd op zaterdagmiddag door de familie gehaald bij de klompenmaker in de Molenstraat. Het werd gebruikt als brandstof voor de kachel(s). Omdat het spul vochtig was werd het eerst gedroogd door het in een dunne laag over de hele zolder uit te spreiden. Elke zaterdag werd het met een soort sneeuwschuiver in een hoek geschoven en de nieuwe voorraad naar boven gehesen en uitgespreid. De vloer van de zolder boven onze woonkamers

bestond uit vloerdelen “mes en groef”, erg goed stof doorlatend. Je kunt je voorstellen dat mijn moeder niet stond te juichen als er geschoven werd. Maar goed..., wij stookten er ook van. Trouwens aan de overkant van de weg lagen de dikke boomstammen opgestapeld. Deze werden met de mallejan aangevoerd en daar terplekke door twee man met de trekzaag in hanteerbare stukken gezaagd om tot klompen verwerkt te worden. Ook aan de overkant van de weg was nog een wei van Versluis met daarnaast een huis waarin het gezin van meester Will woonde.

De Familie

Zoals ik al eerder zei, werd het huis bewoond door de fam. Den Oudsten (Voor ons Tante Mijntje en Ome Nico). Een groot gezin met, als me goed herinner, 10 jongens en een meisje. Ik zal proberen de namen te noemen zoals ik me die herinner. Gerko, Jan, Cor, Jaap, Albert, Frans, Izaäk, Nico, Dinie + 2¹. (Dinie is later met een zoon van meester Will getrouwd). Een aantal van hen was al op een leeftijd dat ze in Duitsland tewerkgesteld konden worden, dat is dan ook gebeurd. Een van hen is, zover ik weet, ziek met TBC teruggekomen (Ik meen Jan), ik had daarover ook gesprekken opgevangen. Ik herinner me dat ze op een dag uit het raam van de opkamer sprongen en op mijn vraag waarom ze dat deden was het antwoord: “Voor als de Moffen komen”. Mogelijk naar mij toe als grap bedoeld, maar het gaf wel aan dat de oorlog ook aan Ameide niet voorbijging.

Omdat er veel jonge kinderen waren was het in dat grote huis als het donker werd heerlijk verstoppertje spelen. We mochten overal komen behalve op zolder waar het SPUL lag. Dat gaf te veel rommel. Ik geloof dat het Izaäk was die kinderverlamming heeft gehad en met een been in een beugel liep. Die beugel ging dan tijdens het spelen af want die maakte te veel herrie. Het was verbazingwekkend hoe snel hij zich met handen en op zijn achterwerk door het huis kon verplaatsen.

Het was op één van die avonden tijdens het verstoppertje spelen dat ik erachter kwam hoe de kleine kin-

Er werd ook aan huisvlijt gedaan. Hele boerderijen met veestapel en al werden met de figuurzaag uitgezaagd. Ik heb nog steeds een paardje in mijn bezit weliswaar nu zonder staart en oren.

deren in bed gehouden werden. In de slaapkamer van ome Nico en tante Mijntje stond een kinderledikantje met daaroverheen een houten raamwerk, bespannen met kippengaas en bevestigd met twee scharnieren, afgesloten met een haak. Een soort ouderwetse bakkerswagen maar dan met kippengaas. Een knap kind dat daar nog uit kon komen!

Mijn vader fietste als het veilig genoeg was in het weekend heen en weer van Rotterdam naar Ameide en ging soms op zaterdagavond schaken met de oudste jongens. Er werd ook aan huisvlijt gedaan. Hele boerderijen met veestapel en al werden met de figuurzaag uitgezaagd. Ik heb nog steeds een paardje in mijn bezit weliswaar nu zonder staart en oren.

(Zie foto). Op de zondagen gingen we met de familie mee naar de kerk. Ik meen dat de voorganger in die tijd Ds. Poot was. Heel goed weet ik nog dat er toen een voorlezer was met een enorme bult in zijn nek, wel zo groot als een tennisbal. Mijn aandacht ging dan meer uit naar de bult boven dat boordje dan naar hetgeen gelezen werd. (ik kan het mis hebben, maar volgens mij was zijn naam Janus van der Zijden).

In de kerk was, naar ik me herinner, een gaanderij met daarachter een witte muur met in het midden een raam. Vanuit de kerk beneden zag je onder de gaanderij bruine strepen langs de muur naar beneden lopen. Toen ik vroeg hoe dat kon, werd mij verteld dat mannen die pruimden op de achterste bank van de gaanderij gingen zitten en de ruimte tussen muur en bank als kwispedoor gebruikten.

Of dat waar is laat ik in het midden, maar in ieder geval leek het er verdacht veel op. Zoon Cor ging s 'avonds wel eens fietsen en ik mocht dan mee voor op de stang. We gingen dan rechtsaf de Lekdijk op en ergens verderop weer naar beneden en kwamen dan langs een eendenkooi en over de Broekseweg weer

1 Noot van de redactie: Gerrit (de oudste zoon) en André ontbreken in deze reeks.

◀ Huisvlijt van Willem Bernardus, een met een figuurzaag uitgezaagd paardje.

► De boerderij van Kees Versluis (Hogewaard).

▲ De Lekboot van de Rederij op de Lek.

terug. Vraag me niet waar ik dan geweest was, maar ik vond de dijk en de polder prachtig. Ik ging in Ameide ook graag naar de kapper. Deze kapper had onder zijn etalage een groot mooi aquarium met prachtige vissen. Het wachten op de knipbeurt werd daardoor wat meer aangenaam.

De Boerderij en de omgeving

Als kind en zeker als stadskind viel er heel wat te verkennen en te leren. Allereerst was er de boerderij van Kees Versluis en zijn vrouw, voor ons tante Mag. Zij hadden twee kinderen Riechie en Jannie. (Zover ik me herinner, of was er ook nog een Zoon?). Riechie zat bij mij op school. Er woonde toen ook nog een heel oude oma. Ik meen de moeder van Kees Versluis. De deel was tegen het huis van de fam. Den Oudsten gebouwd. De boerderijgeluiden waren in het huis heel goed te horen. Vanuit de deel was een afgeschutte gang over de groep naar het woonhuis. In de zomer, na de schoonmaak, werd op de deel ook gewoond.

Op het erf bevonden zich, los van de boerderij, een wagenshuur en een stalgebouw met daarin de paardenstal, de varkensstal en het hok voor de kalveren. Trouwens, de stier (met een fikse ring door zijn neus) stond daar ook. En niet te vergeten, er was ook nog een nachthok voor de kippen.

Er was een boomgaard tussen de boerderij van Versluis en de boerderij van Spek. Mijn oudste zus Adrie was vriendinnetje met Tineke Spek. Tineke heeft later nog wel eens bij ons gelogeed.

Er waren trouwens veel boomgaarden in de omgeving. Dit trok in de kersentijd veel dagjesmensen die kersen kwamen kopen en eten. Zij kwamen vooral met de Lekboot van de Rederij op de Lek.

Kersen werden in van wilgentenen gevlochten mandjes met idem deksel verkocht. Om de fruitbomen tegen ongedierte te beschermen werden deze met zwavel bespoten en zwavel is van nature geel. Hiervoor kwam iemand met een paard en wagen met een tank met een pomp met een zwengel eraan. De man liep dan met een lange lans al pompend en spuitend tussen de bomen door, terwijl het paard voort sjokte.

Maar als ik het nu volgende verhaal vertel, gelooft niemand mij. Maar ik schrijf het toch op. Het paard voor de kar was een schimmel en de man had een soort schilders overall aan met een capuchon als bescherming. De tank was ook licht van kleur, ik denk toen al gegalvaniseerd. Wat ik nu vertel heb ik maar één keer in mijn leven gezien. De man spoot dus zwavel, met als gevolg dat door de verneveling, de man geel, de kar met tank geel en het paard geel waren!

Tussen de boomgaard en de deur van de deel was de hooiberg. Als het in de winter "melkenstijd en voertijd" was mochten wij daar altijd op spelen. Om het verwaaien van hooi tegen te gaan werd er eerst een hoefijzervormige inham in gemaakt. Hoe dieper die inham werd, hoe leuker het was om van boven naar beneden te springen.

Op deze boerderij kreeg ik op een heel natuurlijke manier mijn eerste seksuele voorlichting. Je was gewoon aanwezig bij het dekken van de koe en de geboorte van een kalf. Als het kalf gehaald was, werd de nageboorte bij de varkens gegoooid. Ik kan je vertellen dat die ervan smulden.

Er gingen natuurlijk ook dieren dood. Ik zal nooit vergeten dat er een kalf dood was gegaan. Die lag op het erf om opgehaald te worden door het

Veel dagjes-mensen die kersen kwamen kopen en eten. Zij kwamen vooral met de Lekboot van de Rederij op de Lek.

deconstructiebedrijf, maar eerst kwam de vilder nog langs om het kadaver te vilen. Ik heb alles met belangstelling gevolgd en toen hij klaar was gooide hij de huid tot mijn verbazing over het stuur van zijn fiets en stapte op. Het was zijn dagelijks werk! Ik denk niet dat dit tegenwoordig nog gebeurt. Aan de andere kant van het huis bevond zich de moestuin van de fam. Den Oudsten en verder erachter weer het erf van de boerderij met o.a. een moestuin en de mesthoop.

Naast het huis was nog een gebouwtje, waar door de fam. Versluis de melkemmers en bussen schoongemaakt werden. Maar daar werden ook de kazen gemaakt die ik in de kelder vanuit het grote huis kon zien liggen. De volle melkbussen werden nog met het juk aan de weg gezet waar ze dan door de melkrijder opgehaald werden.

Ik ben trouwens ook nog een keer mee geweest naar Groot-Ammers om kaas te leveren. Dat ging nog met paard en wagen (De Brik). De kazen mooi opgestapeld en met een schoon wit laken netjes toegedekt. Naast het huis aan deze kant lagen ook de beerput en naast de boerderij de gierkelder. Ook die moesten zo nu en dan tot verdriet van mijn moeder geleegd worden. Dat gebeurde nog met een emmer aan een stok. Schep voor schep in de gierwagen. De gierwagen was in mijn herinnering een grote rechthoekige houten kist op een kar met aan iedere kant een deksel. De gier werd met dichte deksels naar het land gereden waar het "uitgevogeld" werd. Je kon altijd zien waar hij gereden had, zo lekte hij! De boer stond dan op een plank die dwars over de kar lag en terwijl het paard langzaam doorliep, gooide hij met een houten

lepelvormige schep in een wijde boog de gier over het land. Dat werd vogelen genoemd. Dit vereiste toch flink wat balanceerkunst van de boer en zeker ook vertrouwen in de gelijkmatige tred van het paard.

Naast de moestuin lag de boerderij van de fam. Kool. Daar boerde Anton met zijn broer Teun. Ook was daar nog een oude vader in huis. (Frerik?) De fam. Kool had weiland achter in de Broekseweg. Om daar de koeien te melken gingen zij erheen met een hondkar. De hond zag eruit als een flink uit de kluiten gewassen Dalmatiër. Nu is het totaal ondenkbaar, maar toen was het nog gewoon en toegestaan dat er trekhonden waren. De hond had zijn hok in de hooiberg. Altijd warm en goed beschermd.

Naast de boerderij, verder de Hoogewaard op, was nog een boerderij. Volgens mij woonde daar de familie Kortleven. Anton Kool is later getrouwd met een vrouw, die aan de Broekseweg op een boerderij woonde. Wij zijn 's avonds op de trouwdag op de koffie (receptie) geweest. Als ik het me goed herinner was zij van Duitse of Oostenrijkse afkomst. Zij had ook een zoon, Arnold, Anton Kool is vervolgens op die boerderij aan de Broekseweg gaan "boeren". In deze boerderij was aan de zijkant nog een woning en later zijn een oom en tante van mijn moeders kant met hun gezin daar ingetrokken en hebben daar tot, ik dacht, 1944 gewoond. Toen wij alweer naar IJsselmonde (Rotterdam) terug waren gegaan, hebben we daar tijdens schoolvakanties nog wel gelogeed. Ook wij kwamen en gingen dan met de Lekboot.

Ik herinner me ook nog dat we tijdens deze vakanties in Tienhoven in de Lek gingen zwemmen. Je kon toen vanaf de Hoogewaard, daar waar ongeveer de Tiendweg begon, via een onverharde weg (het Zandpad?) en een boomgaard naar Tienhoven lopen. Je kwam dan naast de kerk op de Lekdijk uit. Op de Lek werd door de Duitsers met bewapende snelboten gepatrouilleerd. Die kwamen zo nu en dan op snelheid langs en dat gaf, tot ons vermaak, behoorlijk wat golfslag. Aan het einde van de Hoogewaard ging deze over in de Tiendweg met aan beide zijden een brede sloot. Daarover reed Kees Versluis met de hittekar om te gaan melken. Ik ging vaak mee om de koeien "voor" te halen. Ik weet nog dat ik op de dam bij het hek van de wei soms op mijn buik ging liggen om naar de in de sloot voorbij zwemmende vissen te kijken. Zo helder was het water.

In de Alblasserwaard waren veel mandenmakers. Aan de kant van de Tiendweg stonden lubijzers. Dat waren twee stijf tegen elkaar verende ronde staven met aan de bovenkant een V-vorm waar de tenen tussen geslagen werden en vervolgens er doorheen doorgetrokken werden. Het schillen van wilgentenen werd lubben genoemd. (Ik denk dat dat woord plaats of streek gebonden is) Aan de ene kant van het ijzer de stapel ongelubte, vers

▲ Stokkenschiller Toon Lakerveld, een neef van Freek Lakerveld.

gekapte, tenen. Andere kant witte dus gelubte tenen. De lubben werden met de hand tot bosjes gewikkeld, gedroogd en als brandstof gebruikt.

De school met de Bijbel

Mijn eerste anderhalf schooljaar heb ik in Ameide op de "SCHOOL MET DE BIJBEL" doorgebracht. Daar herinner ik me niet zoveel van. Maar wel dat meester Kuiper toen het hoofd was en dat ik nog vis met sch, dus visch heb leren schrijven.

De jongste kinderen van de fam. Den Oudsten gingen daar ook nog naar school.

Zelfs in de winter liepen zij, tot verbijs-tering van mijn moeder, door weer en wind zonder jas naar school. Izaäk (Ies) den Oudsten was invalide en reed op een "Vliegendehollander" met ons mee. Hij was daar heel snel en zeer behendig mee.

Twee dingen die ik van mijn schooltijd daar goed herinner, zijn het kerstfeest en een begrafenis. Het kerstfeest werd met alle klassen gevierd in het verenigingsgebouw tegenover de school. Lekker spannend 's avonds in het pikkedonker naar huis. (ik weet niet of er toen al door de Duitsers een "Verduisteringsverordening" was uitgevaardigd). Dit eerste, maar door de oorlog ook mijn laatste schoolkerstfeest, ben ik nooit vergeten. Op deze school was het ook dat ik voor het eerst met de eindigheid van het leven geconfronteerd

In
Ameide
waren veel
mandenmakers.
Aan de kant van
de Tiendweg
stonden lub-
ijzers.

▲ Schoolfoto gemaakt in 1929 (rechtsboven, staand, meester de Kuiper).

werd. Toen ik in de eerste klas zat, is er een meisje uit een hogere klas aan difterie overleden. Met de hele school zijn we toen naar de begrafenis geweest. Omdat we de eerste klas waren en dus ook bijna allemaal het kleinst waren, moesten wij vooraan staan. Voor mijn gevoel heb ik in mijn latere leven nooit meer zo dicht aan de rand van een graf gestaan als toen. Terwijl de kist langzaam, nog met touwen, werd neergelaten en meester Kuiper keurig de maat sloeg, hebben we als school, zonder begeleiding, Psalm 103 vers 8 gezongen. "Gelijk het gras is ons kortstondig leven". Oude berijming en op hele noten. Deze gebeurtenis ben ik nooit meer kwijtgeraakt en staat diep in mijn geheugen gegrift.

De tegenwoordige J.W. van Puttestraat is voor mij

toch ook wel een straat van herinneringen. Dr. van Putte heb ik nog gekend, hij was onze huisarts. Het kerkhof, de sigarenfabriek van den Oudsten, de school, het verenigingsgebouw (waar we trouwens ook nog tegen difterie ingeënt werden) en tegen de Lekdijk aan op de hoek van de Peperstraat de hoof-smid.

Een smederij was voor ons jongens heel aantrekkelijk. Paarden, vuur en herrie. Dat was ook de tijd dat boerenpaarden veelal nog korte staarten hadden. Het couperen van de staart van het veulen werd door de smid gedaan. Eerst werd een stuk ijzer in het vuur gelegd. Het veulen werd in de hoofstal vastgezet met een fikse balk erachter. De boer trok de staart recht en strak over de balk. De smid kapte, met een forse klap met een hamer op een stevig mes, de staart op de juiste maat, waarna het stompje met het gloeiende ijzer dichtgeschroeid werd. Als ik dit soort verhalen aan mijn kinderen en kleinkinderen vertelde was het ach en wee niet van de lucht. Dit zijn mijn indrukken en herinneringen die ik ooit in Ameide opgedaan heb. Ik ben me ervan bewust, dat het belevenissen van een kind zijn en dat ze door de tijd wat vervaagd of vervormd kunnen zijn. Het viel me tijdens het schrijven op, dat ik zelf vragen zou willen stellen maar dat niemand met wie ik deze tijd beleefd heb meer in leven is. Misschien is het daarom wel goed om dit op papier te zetten. Wellicht zijn er personen die dit om, wat voor reden dan ook, toch leuk vinden om het te lezen. In ieder geval heb ik als kind aan de familie den Oudsten en aan Ameide hele fijne herinneringen overgehouden. Herinneringen die ik mijn leven lang heb meegedragen.

▲ De smederij van Hannes van Merkerk op de hoek van de Peperstraat en de Achterweg (nu J.W. Van Puttestraat).

Everhard Korthals Altes | Bram Vannieuwenhuyze

Nederland op zijn mooist

De achttiende-eeuwse Republiek in kaart en beeld

'Nederland op zijn mooist. De achttiende-eeuwse Republiek in kaart en beeld' biedt in meer dan duizend kaarten, stadsplattegronden, stadsgezichten, dorpsgezichten, stadhuizen, kerken, kloosters en ... Google Books

Nederland op zijn mooist

Hans van den Heuvel

“**D**e wandelaar die omstreeks 1740 een tocht door Nederland maakte, moest niet verbaasd zijn als hij ergens op een stadsplein een heer op een klapstoeltje zag zitten. Ook kon hem of haar dat overkomen in de nabijheid van een kasteel of aan de oever van een rivier met het gezicht op een stad aan de overzijde. Hier zat een topografische tekenaar, die stad en land afreide om steden, dorpen, kastelen, buitenplaatsen, voormalige kloosters en abdijen vast te leggen in zijn schetsboek”. Zo begint de in NRC van 13 mei 2022 verschenen recensie van “Nederland op zijn mooist. De achttiende-eeuwse Republiek in kaart en beeld”, waarin Roelof van Gelder uitgebreid ingaat op de vorm en de inhoud van dit vorig jaar uitgegeven, welgeteld 580 pagina’s tellende boek – een door Everhard Korthals Altes en Bram Vannieuwenhuyze verzorgde samenvatting van twee achttiende-eeuwse standaardwerken, “Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden” (23 delen) en “Het Verheerlijkt Nederland” (9 delen). De geestelijke vader van beide werken was de Amsterdammer Isaak Tirion (zie onderstaand kader).

De naar alle waarschijnlijkheid in 1705 in Utrecht geboren en op 12 oktober 1765 in de Nieuwe Kerk in Amsterdam begraven Isaac Tirion was een in zijn tijd niet alleen befaamde, maar ook gefortuneerde uitgever en boekverkoper. Zijn zaak was in Amsterdam eerst aan de Nieuwendijk (vlak bij de Dam) en later in de Kalverstraat gevestigd. Hij verwierf zijn fortuin door het uitgeven en verkopen van (series) boeken en tijdschriften, waarbij hij zich specialiseerde in topografische werken. Tot de laatste categorie behoort, naast de in de inleiding van dit artikel vermelde standaardwerken, de “Hedendaagse Historie” of “Tegenwoordige Staat van Alle Volken”, een uit niet minder dan 45 delen bestaande publicatie. Tirion gaf verder acht atlasen uit, waarvan de in 1760 uitgekomen “Atlas van Zeeland” op dit gebied tot de topstukken behoort. Ook maakte hij waterstaatskaarten in opdracht van de Staten van Holland en West-Friesland.

Het in NRC in beschouwing genomen megaproject (een begrip dat destijds nog niet bestond) van Isaac Tirion stak goed in elkaar. Er stond een ruim budget ter beschikking, de organisatie en de taakverdeling waren op orde en – bovenal – de ondernemende Amsterdammer had zich weten te verzekeren van de medewerking van uitnemende professionele teke-

naars, van wie Cornelis Pronk (1691 – Amsterdam – 1759), Abraham de Haen (1707 – Amsterdam – 1748) en Jan de Beijer (Aarau (Zwitserland), 1703 – Kleef (Duitsland), 1780) de meeste bekendheid genieten. Van hen werkte de eerste hoofdzakelijk in Holland, Zeeland en Utrecht, de tweede in de Zuidelijke Nederlanden en de derde in Gelderland en Utrecht. De tekenaars doorkruisten ons land via vaste patronen, waarbij ze aldoor zeer nauwkeurig te werk gingen; anders geformuleerd: ze namen overal ruim de tijd voor, waardoor geen enkel detail aan hun aandacht ontsnapte. Hun eerder gestage dan noeste arbeid resulteerde in vele honderden tekeningen van een schier eindeloze reeks stads-, dorps- en riviergezichten, kerken, kloosters, stadhuizen, poorten, markthallen, legerplaatsen en in het bijzonder kastelen en ruïnes, die met elkaar overeenkomen in die zin dat het accent zonder uitzondering veel meer ligt op de omvang en de stijlkenmerken van de gebouwen dan op de ambiance, met inbegrip van bomen, struiken en planten en – met name – mensen en dieren. Voor geïnteresseerden in de architectuur is het een belangrijk pluspunt dat de afbeeldingen vrij exacte informatie verschaffen met betrekking tot gebouwen, die in de loop der jaren zijn gesloopt of ingrijpend of zelfs onherkenbaar zijn verbouwd. Bij het project waren vanzelfsprekend niet uitsluitend tekenaars, maar onder anderen ook tektschrijvers en graveurs betrokken. De voornaamste representant van de eerste beroepsgroep was Jan Wagenaar – een geboren en getogen Amsterdammer, die zijn leven op 21 oktober 1709 begon als de oudste van vijf kinderen van een eenvoudige schoenmaker en bij zijn overlijden op 6 maart 1773 een beroemd en welgesteld historicus was, wiens stoffelijk overschot in de hoofdstad werd bijgezet in de Nieuwe Kerk. Hij was gedurende twee perioden aan de onderneming van Isaac Tirion verbonden, te weten van 1734 tot 1744 en van 1748 tot 1758. De meeste etsen voor de beide standaardwerken werden gemaakt door Hendrik Spilman, die geboortig was uit Amsterdam en op 3 februari 1784 in de leeftijd van 62 jaar in Haarlem overleed. Voor verzamelaars van oude prenten van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden is hij geen onbekende, omdat hij de maker is van de bekende, uit 1750 daterende gravure van “Het Huis te HERLAAR en het Dorp TIENHOVEN langs de Lek te zien”¹ Het was de grote verdienste van Isaac Tirion

1 Zie het desbetreffende artikel “Onbekende aquarel van Ameide en Tienhoven” van Herman Beckmann in de editie 2013-II van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven. Andere etsen van Hendrik Spilman passeren de revue in twee artikelen, die werden gepubliceerd in de editie 2014-I van het Nieuwsblad, “Het Slot... te Langerak” van G. den Hartog en “Een dilemma: de Lek of de Linge?” van Aart Bijl.

dat hij er een groot aantal niet zelden eigenzinnige, onderling sterk verschillende beroepsbeoefenaren toe bracht om eendrachtig samen te werken, zij het dat de uitdrukking “met gezwinde spoed” hier zeker niet van toepassing was. Zo kwam het dat de werkzaamheden maar langzaam vorderden en bij lange na nog niet waren afgerond, toen hij in 1765 overleed. Het project werd daarna eerst door zijn weduwe Johanna Koster² en met ingang van het jaar 1779 door een consortium van boekverkopers voortgezet. Het negende en tevens laatste deel van “Het Verheerlijkt Nederland” verscheen uiteindelijk pas in 1803. Roelof van Gelder geeft in zijn recensie de volgende rake typering van het levenswerk van Isaac Tirion: “Wat we zien is een verheerlijkt, geïdealiseerd, vredig Nederland. Gebladerte en schaduwen geven aan of het lente of zomer is. Het regent nooit. De zonnige sfeer is die van rust en stilte. Om het tafereel wat leven in te blazen voegden de graveurs bijpassende stoffage toe, dat wil zeggen: kleine menselijke figuurtjes. Zo zien we wandelaars slenteren, die elkaar een bijzonderheid aanwijzen. Elders vertonen zich hoepelende kinderen, vissers, marskramers, een varkenshoeder, een ruiters te paard, een koets. Al die personages blijven ondergeschikt aan de architectuur en behouden de afbeeldingen voor een zekere routineuze saaiheid, die juist het beeld van de zogeheten suffe Pruikentijd zou kunnen bestendigen”. In de terminologie van minister-president Rutte was Nederland dus toen al een “gaaf land”.

Toen en nu

Wie de in “Nederland op zijn mooist” gerangschikte prenten vergelijkt met recente tv-beelden van de Tour de France en de Giro d'Italia komt onvermijdelijk tot de conclusie dat men er in Frankrijk en Italië veel beter dan in Nederland in is geslaagd om waardevolle oude bouwwerken te behouden. Het past niet binnen het bestek van dit artikel om nader in te gaan op de oorzaken van dit opmerkelijke verschil, maar zoveel is zeker dat bij het bepalen van het beleid in de sector ruimtelijke ordening in ons land allerlei economische belangen tijdenlang prevaleerden boven cultuurhistorische waarden.

Op de keper beschouwd, deed zich in dit opzicht pas in de jaren zestig van de vorige eeuw een kentering voor, zij het dat in die periode in Utrecht de Catharijnesingel werd gedempt om ruim baan te verlenen aan het verkeer in de binnenstad (het omstreden project Hoog Catharijne) en – om dichterbij huis te blijven – het gemeentestuur van Vianen serieus overwoog om de monumentale panden aan het begin van de Voorstraat te slopen om de bereikbaarheid van het oude centrum te verbeteren, niet ver van de plek, waar in vroeger tijden de imposante Buitenlandpoort was gesneuveld. Maar ook in Ameide werd de sloophamer in die dagen nog driftig gehanteerd. Zo

☞ Tienhoven met zijn middeleeuwse kerk. Het huis Herlaar op de prent was in 1729 – 1730 gebouwd in opdracht van Arnout van den Bergh.

moest de markante, uit het begin van de vorige eeuw daterende pastorie van de hervormde kerk in het jaar 1968 plaats maken voor een bouwsel dat bepaald niet bijdraagt aan het aanzien van de omgeving van het kerkgebouw.

Slot

De Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden komen in “Nederland op zijn mooist. De achttiende-eeuwse Republiek in woord en beeld” redelijk, maar niet uitgebreid aan bod. Zo staan er van Ameide, Hei- en Boeicop, Leerbroek, Nieuwland en Tienhoven twee en van Leerdam en Vianen drie afbeeldingen in het boek. Lexmond en Meerkerk komen er niet in voor. Bij de afbeeldingen van de in 1750 door Hendrik Spilman gemaakte prenten van Ameide en Tienhoven (de nummers 441 en 442), waarvan de tweede al werd vermeld, staan de volgende onderschriften:

Ameide

Het stadje Ameide is hier vanaf de noordoever van de rivier de Lek weergegeven. Links van de oorspronkelijk middeleeuwse kerk steekt het stadhuis uit 1644 boven de huizen uit. Vijf van de zeven molens aan de linkerzijde van de prent waren in 1740 op de zuidoever van de Lek bij het buurtschap Sluis gebouwd om de polders te bemalen. Op de voorgrond rechts is een veerpont te zien en rechts enkele paarden.

Tienhoven aan de Lek en het huis Herlaar

Vanaf de noordelijke oever van de rivier de Lek kijken we naar het dorpje Tienhoven met zijn middeleeuwse kerk. Het huis Herlaar links op de prent was in 1729 – 1730 gebouwd in opdracht van Arnout van den Bergh, een Rotterdamse koopman en stadsbestuurder, dicht bij de ruïne van een oud kasteel. Het huis werd in 1811 gesloopt.

Tenslotte komen Ameide, Hei- en Boeicop, Leerbroek, Nieuwland en Tienhoven voor op de op de pagina's 278 en 279 van het boek in kleur afgedrukte, in 1749 uitgegeven “Nieuwe Kaart van het Zuid Oostelijke Deel van HOLLAND behelzende de Landen van HEUSDEN, ALTENA, de ALBLASSERWAARD, KRIMPENERWAARD en de VIJF HEEREN LANDEN”.

“Nederland op zijn mooist. De achttiende-eeuwse Republiek in kaart en beeld”, Everhard Korthals Altes en Bram Vannieuwenhuyze, Uitgeverij THOTH Bussum, ISBN 978 90 6868 850 4

² Johanna Koster, met wie hij in 1737 in het huwelijk trad, was de tweede echtgenote van Isaac Tirion. Ze overleed in 1793. Zijn eerste echtgenote, Johanna Fries, was jong overleden, slechts enkele jaren na het in 1730 gesloten huwelijk.

Sluis 650 jaar

▲ 1740 Zicht op de buitendijkse molens en het sluis gat.

Maks van Middelkoop

In een rapportage van Waterschap Rivierenland lezen we: 'Het buurtschap Sluis is een cultuurland in de gemeente Vijfheerenlanden; een compact dijkdorp waar wonen, cultuurhistorie, natuur, recreatie en landbouw bij elkaar komen'. Het buurtschap heeft een oppervlakte van ca. 6 ha en er wonen 30 huishoudens (2022). Sluis is ontstaan in 1373 bij de aanleg van de uitwateringssluizen van de Zederikvelden. Dat is anno 2023 dus 650 jaar geleden. Een mooie aanleiding om de geschiedenis van Sluis nog eens onder de loop te nemen.

De Zouwedijk (13^e eeuw)

Op grond van het *Handvest* van 31 maart 1277 stelde graaf **Floris V** een gesloten ringdijk in om de latere Alblasserwaard. Met dit handvest werd de adellijke heren in de streek (w.o. Dirk van Herlear, heer van Ameide, Tienhoven en Meerkerk) opgedragen een dwarsdijk aan te leggen (Zijdwen, Zuwe, *Zouwedijk*) tussen Meerkerk en de Lek bij Ameide. De strook land 'buiten de dijk' en het lage land in Middelbroek dienden als 'loosveld'. In Meerkerk sloot deze dijk aan bij de kade van de Arkelloos (later de *Bazeldijk*). Vlak ten noorden van de kerk in Meerkerk werd daarvoor de veenstroom Middelloos afgedamd en begon de aanleg van de Zouwedijk noordwaarts tot aan de Lekdijk bij Ameide.

Op **11 april 1284** 'dinsdag in de Paaschweek' werd in Everdingen een overeenkomst gesloten, waarbij ook de ringdijk om de latere Vijfheerenlanden werd gesloten door aanleg van de Diefdijk.

De aangelegde Zouwedijk-Bazeldijk-Diefdijk werden belangrijke scheidingswaterkeringen tussen polders met als functie het water uit de hoger gelegen polder(s) tegen te houden.

De (vrije) uitwateringssluis Kostverloren bij Ameide (14^e eeuw) en ontstaan Sluis

Tot de **13^e eeuw** vloeide het overvloedige polderwater uit de *Zederikvelden* op natuurlijke wijze door een gegraven stelsel watergangen via het veenriviertje *Zederik* naar het zuidwesten. Via de schotdeuren in de Arkelse Dam (1284) liep het water bij eb de Linge en de Merwede in. Omdat de polders van de Betuwe ook bij Gorinchem afwaterden op de Linge, ging dat niet altijd naar wens.

Reeds in 1360 werd ten oosten van West-Lakerveld een boezemgebied van 100 ha afgezonderd. Maar verdergaande maatregelen bleken nodig.

Van **1370** tot **1373** werd ten oosten van de *Zouwedijk* de wetting (*de Zouwe*) verbreed vanaf Meerkerk naar de *Lek* bij Sluis/Ameide. Dit noemde men toen de *Oude Zederik*. Op **28 oktober 1373** (*Sint Simonsdag*) werd door hertog **Albrecht van Beieren** (1336-1404), graaf van Holland, Henegouwen en Zeeland, toestemming verleend aan 'de landen en luden' om nieuwe uitwateringssluizen aan te leggen door de dijk naar de Lek 'tusschen Kostverloren en der poorte van der Ameyde'.

In **1377** werd het uitwateringspunt van de *Zederikvelden* verplaatst van de Arkelse Dam naar de **Kostverlorensluis** bij Ameide. De uitwatering op de Lek werd het *Sluise Gat* genoemd en het buurtschap wat op die plek ontstond noemde men **Sluis**.

Dijkverlegging

De Oude Zederik werd aangelegd op korte afstand ten oosten van de Zouwedijk om deze (iets ten zuiden van het noordelijke uiteinde) te kruisen, zich noordwestwaarts te buigen, direct ten oosten van Ameide de Lekdijk te doorsnijden en in de Lek uit te monden.

Bij het noordelijk einde van de Zouwedijk (aansluiting op de Lekdijk) ontstond daarmee een probleem. De Lekdijk liep destijds namelijk vanaf Ameide noordelijker langs de Lek, vermoedelijk over de Voorstraat-Dam- Oudendijk in oost-noordoostelijke richting Achthoven. De Zouwedijk liep dus oorspronkelijk vanaf de korenmolen door tot aan de rivierdijk.

Aan de zuidzijde van de nieuwe watergang werd toen een nieuwe inlaagdijk aangelegd. Dit verklaart de vrijwel kaarsrechte dijk tussen het stadje Ameide en de korenmolen bij Sluis. De oorspronkelijke rivierdijk tussen Oudendijk (Ameide) en de Zouwedijk werd doorgraven en niet afgesloten met sluizen. Dit dijkdeel verloor hiermee zijn functie als waterkering. De nieuw aangelegde inlaagdijk werd nu de Lekdijk genoemd en na de bocht over de sluizen werd dit de Achthovensedijk. De oorspronkelijke dijk is dus verdwenen.

Buitendijkse hoge bergboezem en zes voormolens (15^e, 16^e-17^e eeuw)

Aan het eind van de 16^e eeuw waren er zeer natte jaren en door hoge waterstand braken op meerdere plaatsen de dijken of werden als gevolg van oorlogshandelingen delen van de polder onder water gezet (*inundaties*). Het land kwam dan pas tegen de zomer droog en dat bracht de boeren in grote problemen. Er werd gezocht naar een oplossing om bij hoge waterstand in de rivier toch bemaling van de polders mogelijk te maken. De oplossing was: een hoge- of bergboezem en windmolens. Het met windmolens opgemalen water kon dan tijdelijk worden opgeslagen in de hoge boezem en bij lagere rivierstand worden geloosd.

Op **11 november 1566** werd door de *Dijkcolleges van de Lek* besloten tot de aanleg van een buitendijkse bergboezem bij de Kostverlorensluis te Ameide met zes *buitendijkse voormolens*. De grond werd van de Heer **Hendrik van Brederode** aangekocht en in **1569** werden de zes molens gebouwd. Waarschijnlijk waren het *achtkante houten grondzeilers* die door de molenaar vanaf de grond bediend konden worden. Via een aparte sluis (oostelijk van de bestaande vrije uitwateringssluizen) werd het water aangevoerd in deze hoge buitendijkse boezem. Hiermee werd een aanzienlijke verbetering gerealiseerd in de afwatering van de Vijfheerenlanden. De drie uitwateringssluizen in de Lekdijk -die vanwege hoge waterstanden in de Lek meestal in het voorjaar gesloten moesten worden- konden nu weer geopend blijven om het water in de buitenboezem te laten stromen.

Het onderhoud van deze molens liet al snel te wensen over... In **1581** waren de molens erg vervallen en moesten ze nodig worden hersteld. In **1625** moest één van de molens al na 60 jaar geheel vervangen worden. Op **21 februari 1635** werd de molen die het dichtst bij de rivier stond door kruierend ijs vernield. De hoge onderhoudskosten leverden door de jaren heen veel spanningen op binnen de gezamenlijke dijkcolleges van de Zederikvelden.

Oude Hollandse Waterlinie/ Rampjaar 1672

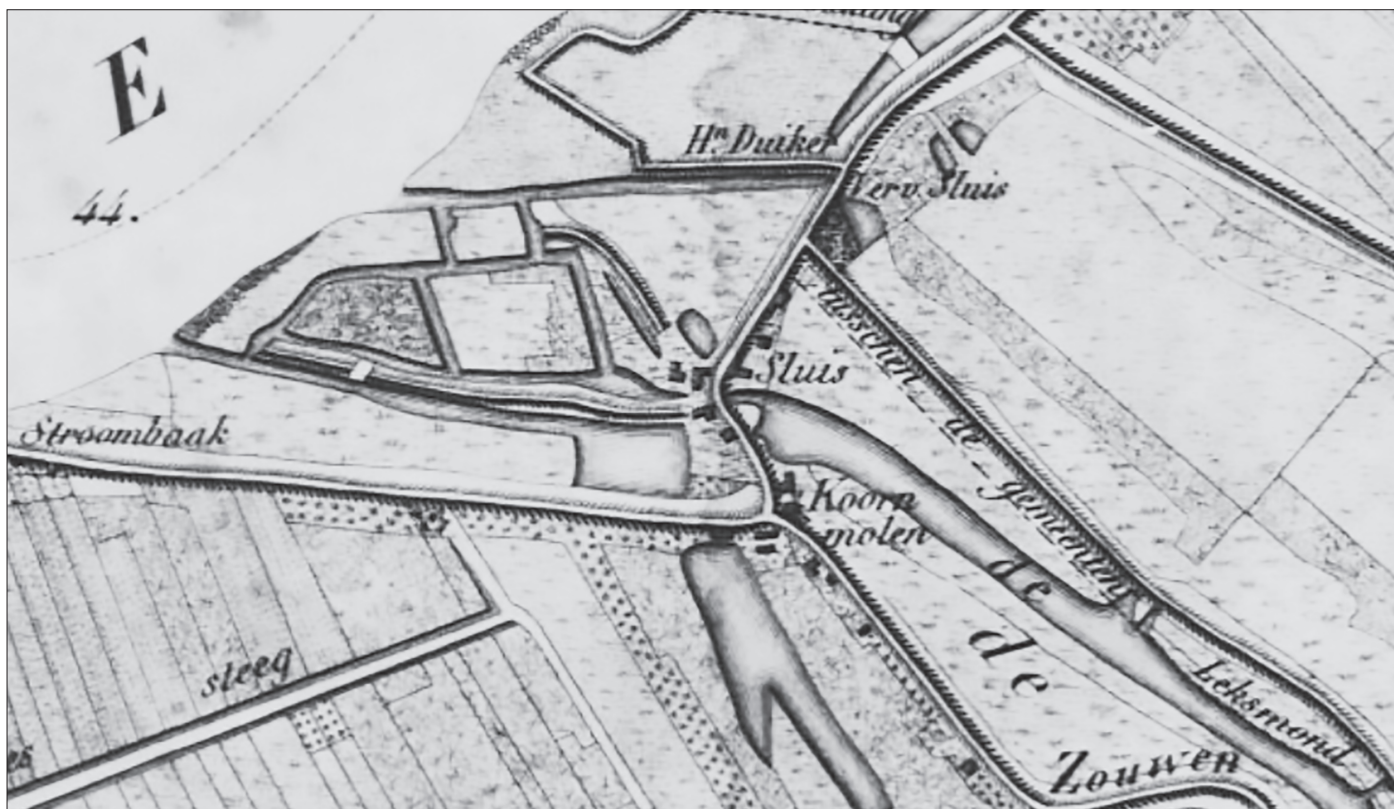
De *Zouwendijk-Bazeldijk* fungeerde in **1672** van Sluis tot Gorinchem als een belangrijke keerdijk en verdedigingslinie in de *Oude Hollandse Waterlinie*. Bij buurtschap Sluis was door het Staatse Leger aan de noordzijde een dijkversperring (Schans) aangelegd ter afscherming van de route naar de **vestingsteden** Gorinchem en Nieuwpoort. Het water van de Zouweboezem kon gebruikt worden om de polder onder water te zetten.

▲ De Franse troepen staken de bevroren rivieren over en kort daarna werd de Nederlandse Republiek ingelijfd bij de Franse Republiek.

In het najaar van **1672** stuitte het vanuit Utrecht oprukkende Franse leger van **Lodewijk XIV**, onder leiding van de *Hertog van Luxemburg*, bij Sluis op het verdedigingsleger van **Willem III**. Dwars over de Lekdijk lag een schans; een aarden versterking met twee rijen palissaden en borstwering vlak achter de uitwateringssluizen. Op **27 november 1672** werd in de vroege morgen de schans door de Fransen veroverd en werden door het Franse leger de vijf buitendijkse voormolens in brand gestoken. Eén molen brandde tot de grond toe af en de overige vier werden zwaar beschadigd.

Na afloop van de oorlog (**1678**) was er door oorlogsgeweld en inundaties geen geld om de molens te herbouwen. Tevens vertoonde de Lek al enkele jaren een zeer lage waterstand. Desondanks betekende dit wel dat de Zederikvelden 's winters lang onder water stonden; soms wel 12 weken tot in het voorjaar/zomer. De bevolking verarmde aanzienlijk. In **1679** werd besloten de restanten van alle vijf molens te slopen en op te ruimen. Herbouw vond men op dat mo-

▲ Kaart uit 1932.

ment niet nodig. Wel werd besloten als het vanuit waterbeheer nodig was later de molens te gaan herbouwen. In **1682** werden de oude sluis in de Achthovense kade en het gat in de Voormolense kade afgedamd.

De drie gemeenschapssluizen werden in **1713-1716** wel hersteld. Het openen, sluiten en doorvaren van de sluisen was aan strenge regels gebonden. In **1705** verbood het dijkcollege van Vianen zelfs de sluisdeuren te openen of door de sluisen te varen.

(Her) Bouw van vijf nieuwe buitendijkse- en acht binnendijkse voormolens (18^e eeuw)

▲ De Zederikvelden werden tussen 1740 en 1820 regelmatig getroffen door watersnoden.

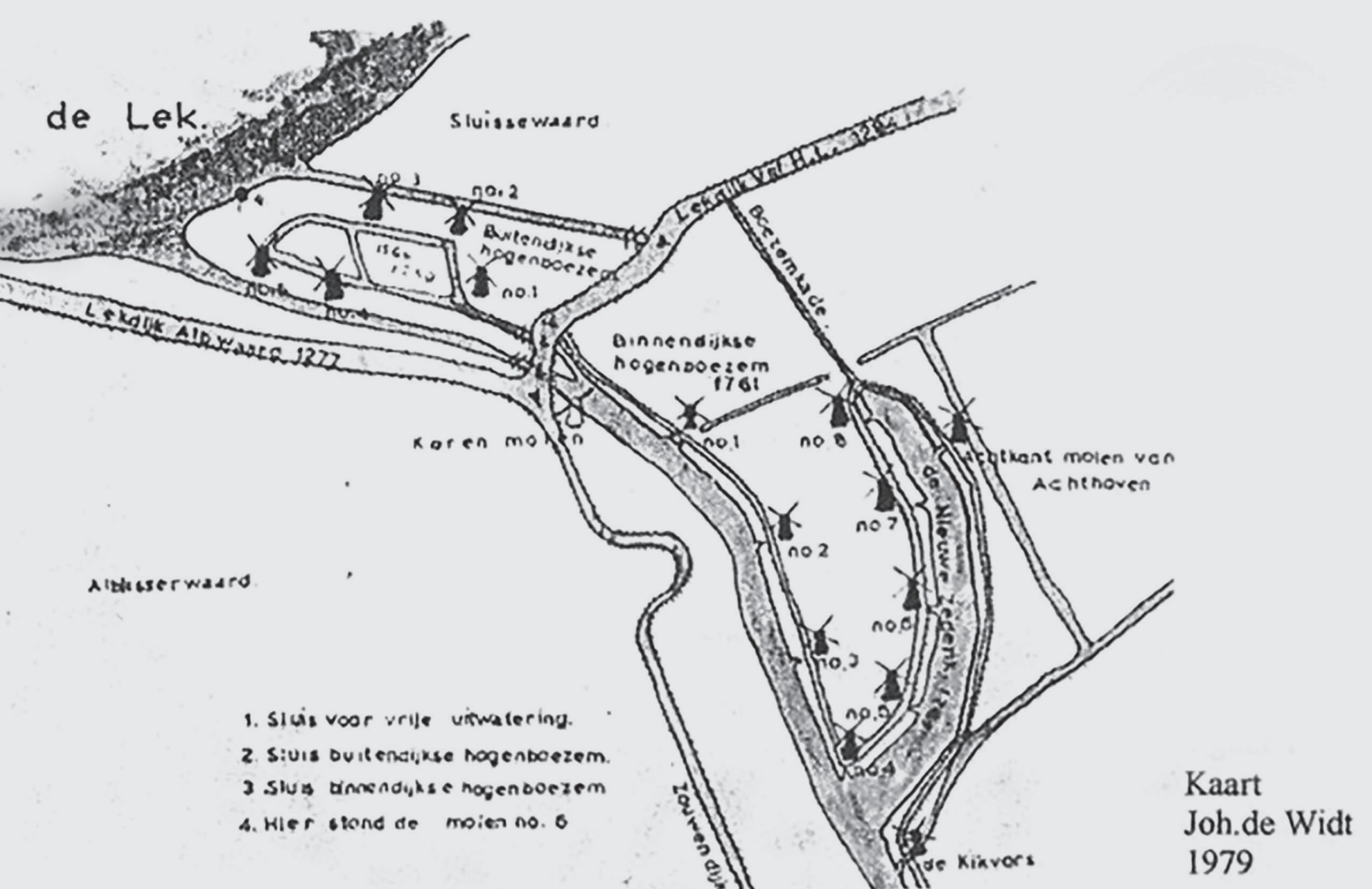
Door het graven van het *Pannerdens Kanaal* (1701-1707) nam de toevoer van water in de Rijn/Lek

(weer) toe en steeg het waterpeil in de rivier met als gevolg (opnieuw) veel wateroverlast in de polders. De Zederikvelden werden tussen 1740 en 1820 regelmatig getroffen door watersnoden. Zo brak de Lekdijk in 1740 en 1744, de Noorder Lingedijk in 1726, 1741, 1809 en 1820, de Diefdijk in 1799 en de Zouwedijk in 1709 door. De watersnood in de winter van 1740-1741 zette de Vijfheerenlanden diep onder water.

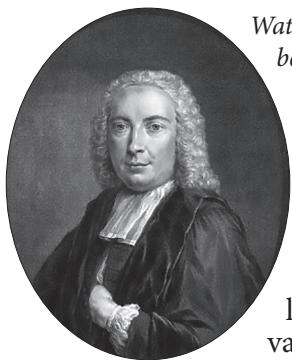
In **1721** nam het polderbestuur van *Heicop* het initiatief om de molens bij Ameide weer te gaan herbouwen. Na lang aarzelen besloot het *College van de Lek* op **22 juli 1739** opnieuw vijf molens op de plek van de molens uit 1569 aan de buitendijkse voorboezem te bouwen (achtkantige *grondzeilers*) voor de afvoer van water uit de polder Vijfheerenlanden via een vierde sluis ten noorden van de bestaande sluisen op de Lek. In september **1739** vond de aanbesteding plaats en in het voorjaar van **1740** waren de vijf nieuwe molens gereed. Het waren moderne grote molens met een gevlucht van 28,15 meter en een scheprad met een diameter van 5,95 meter. De molens konden het water 1,60 meter opvoeren.

De genomen maatregelen bleken niet afdoende en in **1762** werd besloten tot de bouw van nog acht voormolens en het graven van een nieuwe binnendijkse hoge boezem (*de Nieuwe Zederik*) in de polder Achthoven; een zijarm van de Oude Zederik. Het waren zeven rietgedekte grondzeilers op een gemetseld bakstenen onderzijde (woning) en één wipwatermolen

Het plan voor de bouw van deze acht voormolens kwam van de grote waterbouwkundige **professor Joh. Lulofs**.

▲ De in 1740 genomen maatregelen bleken niet afdoende en in 1762 werd besloten tot de bouw van nog acht voormolens en het graven van een nieuwe binnendijkse hoge boezem (de Nieuwe Zederik) in de polder Achthoven; een zijarm van de Oude Zederik.

Waterbouwkundige professor Joh. Lulofs, bedenker van het plan voor de acht voormolens.

Dat nam niet weg dat door een paar andere deskundigen opmerkingen werden gemaakt over de constructie van de molens, met name over de grootte van de schepraderen. Op **13 januari 1763** antwoordde Lulofs dat het veiliger was de schepraderen van de molens niet te diep te hangen omdat daardoor het malen trager zou verlopen.

Deze molens zijn gebouwd tussen 1764 en 1774. Er werd nog een vierde sluis ten oosten van de derde sluis aangelegd. In 1763 werd buitendijks een uitwateringsvliet gegraven waardoor het boezemwater vrij de Lek in kon stromen.

Windmolens worden vervangen door een stoomgemaal (19^e eeuw)

In de jaren 1815-1820 bleek groot onderhoud dringend nodig voor de uitwaterende sluizen bij Sluis-Ameide.

▲ Jan Blanken, een Nederlandse waterbouwkundig ingenieur.

Rond 1826 werd van Rijksweg de Zederik bij Vianen verbreed en doorgetrokken tot de Lek (**ingenieur Jan Blanken**). Er werd bij Vianen een schutsluis aangebracht, zodat er een vaarweg (Zederikkanaal) van Amsterdam via Vianen en Gorinchem naar de Merwede ontstond.

Een nadeel van windmolens was dat zij maar 25% van de tijd konden draaien en daarbij legde de benodigde waterberging een groot beslag op de grond. Begin 19^e eeuw werd daardoor de concurrentie van de stoommachine groter.

Op 15 november 1826 werd bij Arkel een modern stoomgemaal in gebruik genomen voor de uitwatering op de Linge via het verbrede en verlengde Zederikkanaal. Hierdoor werden de vijf buitendijkse voormolens van *Kostverloren* overbodig en buiten gebruik gesteld, maar nog wel 'maalvaardig' gehouden. In 1828 werd echter besloten de vijf buitendijkse molens na 60 jaar trouwe dienst af te stoten. Twee molens werden openbaar verkocht en de overige drie gesloopt en als bouw materiaal verkocht. Een pleidooi van waterbouwkundig ingenieur Jan Blanken om de vijf buitendijkse molens te behouden (*voor tijden van nood bij dijkdoorbraken of in oorlogssituaties*) mocht niet baten. Jan Blanken heeft zelf twee molens opgekocht en die doorverkocht aan het bestuur van de Kamperveense polder. Deze twee molens zijn in 1831 en 1832 op het Kampereiland in de polder Kamperveen (gemeente Kampen Overijssel) herbouwd; de ene molen in 'het Buitenland' (Van Der Pol) en de andere molen in 'het Binnenland'. In 1939 werd de ene molen gesloopt en de andere molen ging in 1940

▲ Op de Lekdijk in Sluis stond een achtkanten houten korenmolen (type grondzeiler) die in 1715 werd gebouwd. De molen was eigendom van de familie Bor, in 1972 is de molenromp gesloopt na een hevige brand op 25 november 1972.

▲ Overbodig geworden molens: in 1939 werd de ene molen gesloopt en de andere ging in 1940 verloren door brand (blikseminslag).

▲ Het Rijksstoomgemaal der Vijfheerenlanden "Boezem van de Zederik". Dit gemaal werd in 1945 overbodig. De functie werd overgenomen door het Mr. Dr. Kolffgemaal bij Hardinxveld.

verloren door brand als gevolg van blikseminslag. Wat resteert zijn enkel de foto's.

Zo kwam er *na ruim 450 jaar* een einde aan het molencomplex en de boezembemaling via de Kostverlorensluis bij Sluis/Ameide. In de uiterwaarden bij Sluis zijn de *overblijfselen* nog wel te ontdekken : een molenstomp, een brede wetering of een hobbel in het weiland herinneren aan dit unieke, maar helaas verdwenen industrieel en cultureel erfgoed.

1972). Op de 2^e verdieping vergaderde het college en er waren dossierkasten en bedsteden voor de dijkwachters. Op de 1^e verdieping woonde de magazijnmeester die moest zorgen voor voldoende zandzakken, scheppen, zagen, lampen e.d. In de omliggende dorpen waren dijkplichtige mannen aangesteld (80-100 man) die in geval van nood door de dijkwachter werden opgeroepen (het *dijkleger*). Het dijkbewakingshuis is aangemerkt als *industriële erfgoed*.

Dijkbewakingshuis van de Vijfheerenlanden (Sluis 16)

Het **dijkbewakingshuis** (Sluis 16), bouwjaar 1851, was tot 1958 in gebruik bij het *Dijkcollege* van het *Hoogheemraadschap van de Vijfheerenlanden* (1857-

Rijksstoomgemaal 'Boezem van de Zederik' (Sluis 19)

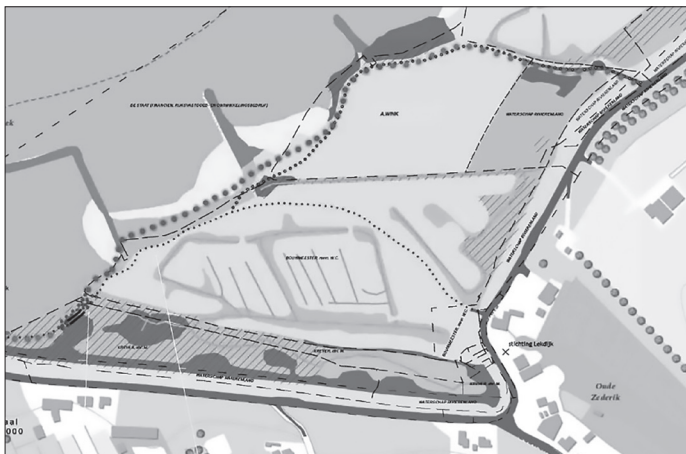
Als gevolg van de aanleg van het *Merwedekanaal* (1881) en de bouw van een tweede schutsluis bij Vianen werd een extra stoomgemaal noodzakelijk om

het waterpeil in het kanaal, de Zederikboezem en de rivier de Linge op peil te houden. Tussen **1890** en **1892** werd daarom *van Rijksweg* binnendijs bij Sluis/Ameide een stoomcentrifugaalgemaal met twee machinistenwoningen gebouwd.

Met twee stoomketels en stoommachines werd het water door pompen via grote persbuizen door de Lekdijk langs het dijkbewakingshuis afgevoerd naar het "Sluise Gat". De twee stoommachines hadden ieder een vermogen van 46 pk.

In **1945** werd dit gemaal overbodig. Bij Hardinxveld werd het Mr. Dr. Kolffgemaal in gebruik genomen, dat de functie overnam. De machinerie (beide stoomketels en -machines) werd verwijderd en in **1952** werden de kolenloods en schoorsteen gesloopt.

bepalend pand in het buurtschap en is aangemerkt als *gemeentelijk monument*.

▲ Struinpad in de uiterwaarden nabij Sluis.

Kooikerhuisje in de eendenkooi 'de Zouwe' (Rijksmonument)

Op het terrein van eendenkooi 'de Zouwe' aan de Zouwendijk staat een *monumentaal kooikerhuisje* (met rieten zadeldak), bouwjaar 1868. In het pand zijn werktuigen uit de hoepelmakerij en het griendbedrijf tentoongesteld. Deze tentoonstelling is beperkt en enkel op afspraak te bezichtigen.

Boerderij 'De Lange Jammer' (Sluis 4)

Deze vervallen buitendijkse boerderij (bouwjaar 1697) werd in 2004 aangemerkt als 'een individueel object van cultuurhistorisch belang'. Het is een beeld-

Buurtschap Sluis

Een kleine buurtschap; bijna 6 eeuwen lang van grote betekenis voor het waterbeheer van de Vijfheerenlanden.

Bij Sluis was vijf en halve eeuw (1373-1946) een (open) verbinding tussen het binnendijkse- en buitendijkse watersysteem van de Vijfheerenlanden. Daarmee is het buurtschap van grote betekenis als industrieel- en cultureel erfgoed en voor de waterstaatgeschiedenis. Sluis was tot een eeuw geleden vergelijkbaar met Kinderdijk in de Alblasserwaard.

Dit is 650 jaar later nog te zien aan :

- het monumentale gebouw van het voormalige rijksstoomgemaal (1890).
- het boezemkanaal tussen Ameide en Meerkerk; de Oude Zederik (1370-1377) en Nieuwe Zederik (1762).
- de verlande uitstroombgeul (*Sluise Gat*) in de uiterwaarden (1377).

Sluis bij Ameide was tevens van militaire betekenis voor de **Oude Hollandse Waterlinie**. De sluizen dienden namelijk ook als inundatie-sluizen om in geval van nood de Vijfheerenlanden onder water te zetten.

✂ *Kortom, Sluis bij Ameide is een bijzondere plek van grote historische waarde.*

Het Tienhovense veer over de Lek

Veerman Janus v.d. Berg ►

Ben Remie

Het recht van de overzetveren (pontveren) was, zoals eerder in dit blad is beschreven, een heerlijk recht. In Ameide en Tienhoven kwam dit recht de heer van Ameide en Tienhoven toe. Hoe oud de overzetveren in deze omgeving zijn is niet te achterhalen. In het oudste bewaard gebleven Resolutie- en regestenboek van het Dijksarchief van Jaarsveld wordt het Tienhovense veer op 16 februari 1570 genoemd. Zeker is dat het veer heel wat ouder is.

In februari 1635 treffen we ene Jan Jansz. Hack als visser, dienstknecht en veerschipper van het Tienhovense veer. In 1658 geeft de rentmeester van de domeinen van Vianen en Ameide aan Jan Cornelis de Gilde, schiptimmerman te Schoonhoven, opdracht tot het maken van een nieuwe pont ten behoeve van het Tienhovense veer. Bestek en voorwaarden uit 1655 bevinden zich in het archief van het Huis te Jaarsveld. (HUA toeg. 205, inv.nr. 626, de nrs. 622 t/m/ 643 hebben betrekking op het Tienhovense veer en de bijveren).

✂ In het oudste bewaard gebleven boek van het Dijksarchief van Jaarsveld wordt het Tienhovense veer op 16 februari 1570 genoemd.

Na de splitsing van 1735 had de ambachtsheer van Tienhoven het recht van overzetveren verworven, zoals ook blijkt uit de Resolutiën van de Staten van Holland. Maar er bleef onenigheid en eerst na een scheidsrechterlijke uitspraak in 1766 werd het Tienhovense veer, met de bijveren, definitief toegewezen aan de ambachtsheer van Tienhoven met uitsluiting van de ambachtsheer van Ameide. Hij kon dit recht alleen uitoefenen indien beide oevers hem toebehoorden, anders moesten er goede afspraken worden

gemaakt om conflicten te voorkomen of was er ook wel sprake van twee veerrechten.

Het soevereine gebied van Ameide en Tienhoven strekte zich ook uit aan de overkant van de Lek. Daar behoorde het gebied aan de noordkant van de Lek tot zes voet op de kruin van de Lekdijk, over de gehele Jaarsveldse lengte, tot het schoutambt van Tienhoven.

Net als andere rechten oefende hij dit niet zelf uit doch verpachtte het. In een overzicht van de opbrengsten van de Domeinen van Ameide betreffende het jaar 1714 staat vermeld dat het Tienhovense veer met de bijveren sedert vele jaren *f* 339,-- per jaar aan pacht opbracht. Het bijbehorende veerhuis deed tevens dienst als rechthuis van Tienhoven. In juni 1713 was Adriaen Vernooij kastelein in de Veerherberg. Nu was het Tienhovense veer niet een veer op zichzelf, er waren andere overzetveren in de omgeving die onder het Tienhovense veer vielen en die in de diverse documenten worden aangeduid als "bijveren van het Tienhovense veer".

Die bijveren waren; het Koekoekse veer, het Jaarsveldse veer en het Kersbergse veer. De veerdiensten van de bijveren werden met roeischuiten uitgevoerd. Het witte huisje dat nu nog aan de dijk bij Jaarsveld staat was het voormalige veerhuis van het Jaarsveldse veer.

Zo verhuurt Cornelis Cornelisse Koppelaar het pontveer met de annexe bijveren per 1 mei 1763 voor de tijd van drie jaren aan Arie Barthen Heijkoop. Deze hanteert niet zelf de riemen van de roeischuit doch verhuurt het op zijn beurt aan Arie Schouten. Nu was niet alleen de veerschuit in de huursom begrepen, ook het veerhuis en een paar lapjes grond vielen er onder. Het onderhoud aan de schuit, de veerweg en de oever kwam uiteraard voor rekening van de huurder.

De huurders van de bijveren waren in 1763: voor het Koekoekse veer Lambertus de Ridder en voor het Jaarsveldse veer Jan de Jongh die ieder *f* 40,-- per jaar, in kwartaal-termijnen te voldoen, aan huurpen-

ningen moesten opbrengen. Het Kersbergse veer, verhuurd aan Jan de Graaf, bracht aanzienlijk minder op, namelijk 12 gulden en 12 stuivers per jaar. In mei 1767 huurt Hendricus Hulskamp het veer van Jaarsveld van Arie Schouten voor f 42,- per jaar, voor de tijd van acht jaren. In 1788 is hij nog veerman maar hij is dan kennelijk ziek en er zijn geen inkomsten. Passagiers moesten, denk ik, gebruik maken van de andere veren.

Van 14 juni 1787 tot 6 februari 1788 is de pont van het Tienhovense veer wegens herstel-werkzaamheden uit de vaart en opgelegd te Vianen. Ary Pot, meester-scheepmaker, doet een opgave van de aan te brengen herstellingen waarvan hij de kosten beraamt op f 372,-.

Per 1 mei 1815 is huurster van het Jaarsveldse veer Teuntje Lakerveld, weduwe van Johannes van Groeningen, herbergierster te Jaarsveld. Zij verhuurt onder aan Pieter de Groot, die reeds veerman was, voor 70 gulden per jaar.

De broer van Pieter, Cornelis de Groot, die reeds veerman van het Koekoekse veer is, huurt dit per dezelfde datum van Teuntje voor 42 gulden per jaar. In 1847 kwam er een provinciaal verenreglement, dat diverse malen is aangepast. Op 5 juli 1921 trad de wet op de Veren in werking. De toenemende mobiliteit en de daarbij behorende bouw van bruggen en tunnels betekende, vooral in de zestiger jaren, het definitieve einde, vaak na een jarenlang kwijnend voortbestaan, voor veel veerponten.

Zo ook voor het Tienhovense veer. Op 1 januari 1966 staakte de veerdienst. De exploitatie was al lang niet meer rendabel.

Ordonnantie op het Tienhovense Veer, over de Rivier de Lek

Zo luidt de naam van het document waarin de voorschriften voor de veerman en de tarieven zijn vastgelegd. Deze ordonnantie werd in 1708 uitgevaardigd door F.A. graaf van der Lippe. Ruim honderd jaar later, in de Franse tijd, was de inhoud ongewijzigd nog steeds van kracht.

"De Veerman zal gehouden wezen tot allen tijden de Passagiers te dienen met overvaren, ten ware door kwaad weder zulks onmogelijk mogte wezen.

Waar voor hij zal genieten het navolgende Loon:

- Van een wagen met twee Paarden drie stuivers, en van ieder Persoon die meerder als den Voerman daar op zit acht penningen.
- Een Wagen met twee Paarden geladen met een voder Koorn, Hooi of Buistel, vier stuivers, en geladen met Huisraad of Beijen zes stuivers.
- Een Karosse met vier Paarden twaalf stuivers, des zullen de daar in zittende Persoonen vrij wezen.
- Een Karosse of Caleche met twee Paarden acht stuiv., mits gelijke vrijdom voor de Persoonen.

- Een Chaise, Karre of Wagen met een Paard drie stuiv., en van ieder Persoon meerder als den Voerman acht penningen.
- Een Paard twee stuivers.
- Een partije Paarden, daar de koppel meer dan twee is, van ieder Paard een stuiver acht penningen.
- Een Os of Koe, een stuiver acht penningen.
- Een vet Verken of Kalf, een stuiver.
- Een mager Verken of Schaap zes penningen, en zoo de koppel boven de tien is van ieder vier penningen.
- Ieder Persoon acht penningen.
- Een kooi met Hoenders acht penningen.
- Een Kruiwagen een stuiver.
- Een mudde gedorssen Koorn acht penningen.
- Een oxhoofd Wijn, Brandewijn of gedistilleerd Water drie stuivers; grooter en kleinder van allhande Waren naar advenant.
- Een Kas, twee stuivers.
- Een Kist of Koffer, een stuiver.
Kaas of Boter de honderd pond een stuiver, minder of meer quantiteit naar advenant.

Voor Zonnen opgang en na Zonnen ondergang zal dubbel Veerloon moeten worden betaalt: Ook als de wind zoo hard waait dat de Koornmolen met vier zeilen gezwigt is: Desgelijks als het water zoo hoog is dat aan den Dijk of Molenwaardt de ladinge of lossinge moet worden gedaan.

Bij IJsgang, en als de Rivier toegevroren is, zal de Veerman dagelijks den Schout van Tienhoven afvragen hoe veel hij voor Veerloon nemen zal, 't gene bij denzelfven Schout na redelijkheid gereguleert zal worden.

Niemand, behalven den Veerman en die door hem aangesteld zijn, zal Personen of Goederen over de Riviere mogen zetten, zoo verre dit Veer en de onderhorige Veeren strekken, op verbeurte van 't Vaartuig, daar mede zulks gedaan wordt, en van zes Guldens daarenboven zoo dikwils het geschied; te applleeren voor de helft ten behoeve van den Veerman, en voor de wederhelft ten behoeve van den Schout van Tienhoven, die deze verbeurten ter requisitie van den Veerman paratelijk zal executeeren met aanhalen van de Vaartuigen waar mede gepecceert is, en doen betalen van de Geldboete, tegen welke executie geene oppositie zonder voorgaande namptissement zal worden geadmitteert".

Aanvaring van de pont in 1769

Op 10 augustus 1769 compareren voor schout Cornelis Verveer en de schepenen Arie Frederikse en Jan de Jong van het Tienhovense gerecht een aantal getuigen terzake voor het afleggen van een verklaring over een aanvaring op de Lek.

Het is dinsdagavond 8 augustus 1769, half acht, als Roelof Broeckamp die als veerknecht bij Arie Schouten, de exploitant van het pontveer, in dienst is zijn

▲ Het veerhuis in Tienhoven. De foto is gemaakt in 1904.

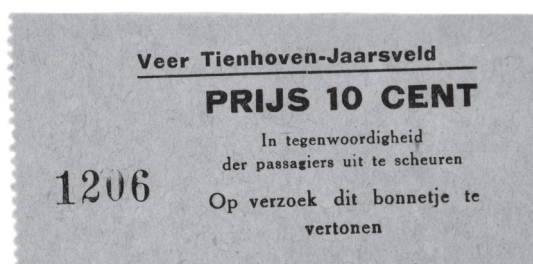
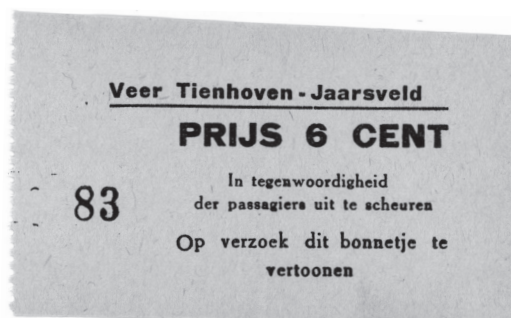
passagiers op de Lekoever van Jaarsveld afzet. Het zijn er slechts drie, namelijk Bartholomeus Faaij met paarden en wagen, die naar zijn huis onder Cabauw terugkeert, Maria Meijdenswijck huisvrouw van Hendrik Lakerveldt uit Lopik en Lijsje Kortlever huisvrouw van Adrianus Lakerveldt en ook onder Lopik woonachtig.

Terwijl zij aan wal gaan zien zij een geladen schip met volle zeilen van boven komen. Het is «den Cuijlenborgsen hageenaar» (hageenaar = type schip), die inmiddels genaderd is tot de buitenmolen van Jaarsveld welke bij de veerdam tegenover het huis Herlaar staat.

De hageenaar koerst in de richting van de pont en de passagiers, «in vreesse geraackende» dat zij door het afkomende schip in de grond zullen worden geboord zien verlamd toe.

Niet echter de veerknecht die bij zijn positieven blijft en tot twee maal toe zeer luid roept dat de schipper zijn schip «zoude afwenden», maar de schipper, die zo dicht bij was dat hij het geroep gemakkelijk horen kon, reageerde niet en ramde de pont zodanig «dat de spaanderen daar afvlogen» en het «duiscent tegen een is geweeest dat het paard met wagen en al niet is in de Lecq gesprongen» en de pont niet is ten onder gegaan.

De pont is wel lek geslagen en maakt water. De hageenaar intussen, raakt aan de veerdam maar weet dank zij de noord-westen wind los te komen. De passagiers en de veerknecht beklagen zich over de gang van zaken bij de roerganger, maar deze bespot hen en lacht hen uit.

**TARIEF VAN VEER- OF OVERZETGELDEN OVER DE RIVIER DE LEK AAN HET TIEN-
HOVENSCHVEER TUSSEN GEM. TIENHOVEN (Z.H.) EN JAARVELD PROV. UTRECHT.**

TIENHOVENSCHVEER TUSSEN GEM. TIENHOVEN - (Z.H.) EN JAARVELD-PROV. UTR.

AAN DEN VEERMAN ZAL WORDEN BETAALD:

VOOR IEDER PERSOON, GEEN ARBEIDER ZUNDE BOVEN 6 JAREN.. F.0,05	VOOR EEN BESPANNEN GROOTEN VRACHT OF PETEROLEUMWAGEN... F.0,50
„ IEDER PERSOON ARBEIDER ZUNDE ¹⁾ F.0,03	„ EEN BESPANNEN VERHUISWAGEN F.0,60
„ EEN HOORNBEEST F.0,15	„ EEN VRACHTAUTOMOBIEL (met een gew. van minder dan 2000 kg.)... F.0,40
„ VARKEN, SCHAAP, KALF, GEIT OF BOK F.0,10	„ EEN VRACHTAUTOMOBIEL („ „ „ 2000 kg. of meer)... F.0,60
„ MEERDERE DIEREN TEGELIJK VOOR ELK F.0,05	„ EEN VRACHTAUTOMOBIEL MET 3 ASSEN F.0,70
„ EEN KOEI MET HOOGSTENS 6 BIGGEN F.0,15	„ EEN PERSONEN AUTOMOBIEL F.0,40
„ ELKE BIG MEER IN DEZELFDE KOEI F.0,02½	„ EEN KINDERWAGEN OF KRUIWAGEN F.0,07
„ EEN BESPANNEN BOEREN STORTKAR..... F.0,20	„ EEN RUWIEL (behalve bij puntsgang dit tarief)..... F.0,07
„ EEN DITO BOEREN OF VRACHTWAGEN F.0,20	„ EEN MOTORRUWIEL F.0,20
„ EEN DITO BOEREN OF VRACHTWAGEN GELADEN MET- VEE OF PRODUCTEN F.0,30	„ EEN MOTORRUWIEL MET AANHANGWAGEN F.0,25
„ EEN BESPANNEN OF NIET BESPANNEN HONDENKAR F.0,15	„ EEN H.L. GRAAN OF SOORTGELUKE F.0,05
„ EEN RUTUIG MET TWEE WIELEN EN EEN PAARD F.0,25	„ EEN H.L. WJN, GEDISTILLEERD OF BIER F.0,10
„ EEN RUTUIG MET VIER WIELEN EN EEN PAARD F.0,30	„ EEN KAST OF MEUBELSTUK F.0,10
„ KAAS OF BOTER PER 100 KG. F.0,15	„ EEN KIST OF KOFFER F.0,10
VOOR MEER OF MINDER KWANTITEIT VAN LAATST GENOEMDE LANDBOUWPRODUCTEN NAAR EVENREDIGHEID.	„ IEDER ARBEIDER ¹⁾ MET RUWIEL F.0,08

GELEIDERS VAN PAARDEN EN ANDER VEE, BESTUURDERS VAN WAGENS, KARREN EN AUTOMOBIELEN ZOOMEDE KINDEREN BENEDEN 5 JAREN ZUN VAN VEER- OF OVERZETGELDEN VRUGESTELD.

DUBBEL VEER OF OVERZETGELD ZAL VERSCHULDIGD ZUN VAN 1 APRIL TOT 1 OCTOBER VAN 'S AVONDS 10 UUR TOT 4 UUR 'S MORGENS EN VAN 1 OCTOBER TOT 1 APRIL VAN 'S AVONDS 9 UUR TOT 'S MORGENS 5 UUR, ZOOMEDE BIJ USGANG BESLOTEN WATER EN BIJ HOOG RIVIERWATER WANNEER DE VEERDAMMEN ONDERSTAAN EN DE LADING OF LOSSING MOET GESCHIEDEN AAN DEN HOOGEN DIJK OP DE VEERSTOEPE.

BEHOORT BIJ HET BESLUIT VAN DE STATEN DER PROVINCIE

UTRECHT EN ZUID-HOLLAND

UTRECHT, 21 JUNI 1929.
DE STATEN DER PROVINCIE UTRECHT,
V. KARNEBEEK (VOORZITTER)
U.W.J.H. SANDBERG (GRIFFIER)

S-GRAVENHAGE, 28 JUNI 1929.
DE STATEN DER PROVINCIE ZUID-HOLLAND,
H.J.H.S. JACOB (VOORZITTER)
G.G.C. QUARLES (GRIFFIER)

¹⁾ ONDER ARBEIDERS WORDEN VERSTAAN ZU DIE HET VEER PASSEEREN VOOR HET VERRICHTTEN VAN HUNNE PAGELUJSKE WERKZAAMHEDEN.

TE BEPALEN DAT DIT TARIEF VAN KRACHT BLIJFT TOT AUGUSTUS 1935.

▲ Tarief van veer- of overzetgelden over de rivier de Lek aan het Tienhovenschveer tussen Tienhoven (Z.H.) en Jaarsveld provincie Utrecht.

LEZING LEZING LEZING LEZING

WATERSNOOD 1953; RAMP OF REALITEIT

Datum : dinsdag 20 februari 2024

Locatie : stadhuis op de Dam in Ameide

Spreker : Jan Boele

Aanvang : 20.00 uur

Toegang : vrij

Het is alweer ruim 70 jaar geleden dat de watersnoodramp van 1 februari 1953 vooral het zuidwesten van Nederland teisterde. Vele doden, gewonden en enorme schade waren het gevolg. De ramp is bij degenen die het meemaakten in het geheugen gegrift. Ook veel dorpen in de Alblasserwaard ontkwamen niet aan het wassende water.

Spreker is Jan Boele uit Bleskensgraaf, voorzitter van de Historische Vereniging Binnenwaard.

- Deze avond gaat het enerzijds over de aanleiding tot de ramp in de Alblasserwaard, de dijkdoorbraak in Papendrecht en de gevolgen voor de dorpen Oud-Alblas, Wijngaarden, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf, Brandwijk en Ottoland.
- Ook de actualiteit komt aan de orde. Door klimaatverandering stijgt de zeewaterspiegel en valt er meer regen. Welke maatregelen nemen we nu in de Alblasserwaard en zijn die voldoende om toekomstige dreigingen het hoofd te bieden?
- Aan de hand van uniek fotomateriaal neemt Jan Boele u mee met de route van het water op 1 februari 1953 en de dagen erna in de Alblasserwaard en geeft hij een doorkijkje naar de toekomst.

